

Міністерство освіти і науки України
Національна академія наук України
Південний науковий центр НАН та МОН України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Первинна профспілкова організація ЧНУ імені Петра Могили
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАНУ
Державний архів Миколаївської області
ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини НАМН України»
Державний аграрний університет Молдови (Кишинів)
Університет гуманітарних та природничих наук ім. Яна Длугоша (Польща)
Університет імені Адама Міцкевича (Польща)
Leipzig University of Applied Sciences (Німеччина)
Ca` Foscari University, Venice (Італія).

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2023:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

XVII Міжнародна наукова конференція

ТЕЗИ

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ**

**ГЕОДЕЗІЯ, ЗЕМЛЕУСТРІЙ, КАДАСТР: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ**

15–18 червня 2023 р., м. Миколаїв, Україна

Миколаїв – 2023

Ольвійський форум – 2023 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Соціально-економічний розвиток Причорноморського регіону: виклики та можливості. Геодезія, землеустрій, кадастр: сучасні тенденції розвитку: XVII Міжнар. наук. конф. 15–18 черв. 2023 р., м. Миколаїв : тези / М-во освіти і науки України ; Нац. акад. наук України ; Півд. наук. центр НАН та МОН України ; ЧНУ ім. Петра Могили ; Первинна профспілкова орг. ЧНУ ім. Петра Могили ; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ ; Держ. архів Миколаївської обл. ; ДУ «Нац. наук. центр радіаційної медицини НАМН України» ; Держ. аграрний ун-т Молдови (Кишинів) ; Ун-т гуманітарних та природн. наук ім. Яна Длугоша (Польща) ; Ун-т ім. Адама Міцкевича (Польща) ; Leipzig University of Applied Sciences (Німеччина) ; Ca` Foscari University, Venice (Італія). – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. – 120 с.

Збірник містить тези доповідей учасників XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійського форуму-2023 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі. Соціально-економічний розвиток Причорноморського регіону: виклики та можливості. Геодезія, землеустрій, кадастр: сучасні тенденції розвитку».

СЕКЦІЯ

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

ПІДСЕКЦІЯ: Розвиток бізнес середовища в умовах невизначеності

УДК 33
8.49:658.114-051](043.2)

Васильєв А. А.,
канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСЕРЕДКІВ ПІДПРИЄМЦІВ ТА ІТ-ФАХІВЦІВ ЯК ФАКТОР ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Неспровокована агресія росії проти України призвела до руйнування економіки як окремих населених пунктів, так і цілих областей. Потреба післявоєнного відновлення міст надає шанс на переосмислення та більш раціональне розміщення продуктивних сил в них, в контексті сучасних вимог післяіндустріальної епохи, євроінтеграції та потреб безпеки.

Для швидкого відновлення економіки міст необхідні ресурси. Крім капітальних, що їх можуть надати міжнародні партнери, це зокрема людські ресурси та технології. Для їх залучення, ми пропонуємо створити інфраструктурні осередки концентрації підприємців та ІТ-фахівців. Це приватні проєкти населених пунктів з всією необхідною інфраструктурою для комфортного життя та створення інновацій. Окремий осередок складатиметься з сучасної інфраструктури для життя та індустріального чи наукового парку.

Такі осередки можна розташовувати біля великих міст задля формування середовища для комфортної праці підприємців та ІТ-фахівців. Це ті категорії населення, які забезпечують потоки ресурсів для розвитку громад, при цьому не будучи прив'язаними до природних ресурсів та обмежень окремого міста. Вони мобільні в світовому масштабі та після війни їх слід залучати до громад для розвитку, створення робочих місць та відбудови економіки. Кожний залучений підприємець потенційно може забезпечити роботою велику кількість людей, в тому числі ВПО та ветеранів. Кожний ІТ-фахівець,

витрачаючи гроші в місцевій економіці, створює мультиплікатор для її розвитку та зростання. Концентрація цих фахівців в осередках створить ефект синергії для нових проєктів, а відтак залучення інвестицій в економіку областей та створення робочих місць для найманих працівників.

Для їх залучення у осередки, пропонується ретельно продумане психологами життя мешканців протягом доби та життя. Публічні простори та умови для виховання дітей, глобального заробітку, витрачання грошей, спілкування різних поколінь, профілактики стресів. Необхідно створити комфортні європейські умови з урахуванням післявоєнного стану: відчуття безпеки, відсутність стресів, повсякденний комфорт, висока культура. Умови мають бути не тільки конкурентними у порівнянні з альтернативними країнами, а й випереджати їх.

Держава може створювати передумови для концентрації підприємців та фахівців, сприяючи вирішенню земельних питань та комунікацій, а також через дипломатичне сприяння залученню міжнародних технологічних гігантів, які в сучасних умовах є вагомим фактором в світовій міграції робочої сили ІТ-фахівців. Водночас самі проєкти можуть бути тільки приватними. Це дозволить залучити капітал та іноземних менеджерів через зрозумілий формат інвестицій від іноземних партнерів.

В контексті євроінтеграції, через розумне планування запропонованих осередків, Україна має гарний шанс побудувати прискореними темпами цифрові громади, що передбачені протоколом Алентежу та концепцією розумних громад. Концепція Smart Communities є наріжним каменем для досягнення європейської зеленої та цифрової трансформації для розумного майбутнього. Громади виникають навколо спільних принципів, що їх члени можуть ідентифікувати та поважати. Протокол Алентежу заохочує розвиток цих принципів навколо європейських соціальних та етичних цінностей, таких як співпраця, інтеграція, інклюзивність, сумісність, розширення можливостей, рівність, стійкість, безпека, справедлива та доступна культура, ЗМІ та інформація. В запропонованих для України осередках маємо шанс побудувати європейські умови майбутнього з чистого листа, свідомо і на крок вперед.

В побудованих на таких принципах середовищах, будуть сформовані громади, що будуть більш зеленими (екологічними), більш блакитними (що важливо для Миколаєва) та більш яскравими. У розумних спільнотах особлива увага приділяється навичкам і розширенню можливостей усіх громадян брати участь,

використовувати, робити внески та розробляти розумні системи, інструменти та послуги. Тому вони прагнуть розробити передові навчальні програми та підходи до розвитку цифрових навичок, які підтримують концепцію цифрового споживача. Навички стосуються здатності поєднувати когнітивне та практичне знання для виконання завдань, використання та внеску в нове цифрове середовище послуг та інструментів. З цієї точки зору, навички мають важливе значення для доступних, інклюзивних і стійких інновацій, особливо як частина цінності регіональних кластерів розумних компетенцій і ланцюжків створення вартості. Таким чином, поширені розумні та екологічні навички є життєво важливими для регіонів і міст, щоб досягти успіху в потрійному – соціальному, екологічному та цифровому – переході. Теоретичні напрацювання для побудови таких громад, вже створені наприклад в рамках Програми Horizon. Наприклад, проєкт H2020-Augofa, в рамках якого трансформації зазнають 8 громад в різних країнах Європи [2].

Розглянемо інфраструктурні передумови концентрації для міста Миколаєва та області в розрізі двох контекстів: (а) зовнішнього, що відображає зміни в країні в цілому, та (б) внутрішнього, що є специфічним для окремого регіону.

Зовнішній контекст післявоєнного відновлення характеризується рядом особливостей. Зокрема, південні та східні міста були побудовані як вузли комунікацій з агресором. Вони будуть переорієнтовані на взаємодію переважно з Європою, а також з Азією та Африкою. Такі зміни вимагатимуть переосмислення багатьох економічних питань, від економіки до урбаністики. Кількість населених пунктів в Україні зменшиться. Зі зруйнованих поселень, мешканці переселятимуться у міста в пошуку сучасних робочих місць, які хтось має створити. Відтак виникає особлива потреба в переконструюванні простору українських міст: від військово-індустріальних центрів до сучасних осередків залучення інтелектуалів, свободи та рівномірного розвитку. Ще однією особливістю є поява під час війни вимушеного досвіду мобільності у мешканців майже всієї країни. Не всі повернуться в місця довоєнного проживання. Частина буде заміщена, а залученню нових якісних фахівців, сприятиме розвиток професійних осередків, що запропоновані.

Внутрішній контекст для Миколаєва характеризується рядом індивідуальних особливостей. Історично Миколаїв побудований як місто верфей та заводів. Типова забудова: великий завод якому понад 100 років, а навколо гуртожитки та казарми. Місто еволюціонувало як закритий промисловий центр, з відповідною культурою, архітектурою

та інфраструктурою. Сповнене повсякденних мікростресів для мешканців, але зручне для оборони.

Напередодні війни, в 2021 році, в місті сформувалося значне розшарування доходів: наймані робітники з заробітною платою на рівні \$300 поряд з глобальними IT-фахівцями з доходами по \$2-5 тис. Це створило передумови для зонування мешканців та відтоку внаслідок неможливості витратити зароблені гроші та низької культури.

Після війни миколаївців чекають: знищені солоною водою водопроводи, пошкоджені заводи, понад мільйона ветеранів, що потребують соціальної адаптації, переселенці зі східних областей та декупованої частини Миколаївської області. Історична забудова та складна земельна політика заважають створити масштабні проекти, які б зрили місто сучасним, комфортним та європейським.

Водночас, Місто-Герой Миколаїв може стати інженерним хабом для інновацій та точкою зростання країн [1]. Поряд є море, річки, рів'єра, яхти, виноробні, коса, якісна екологія, центр Європи. Миколаїв – потужний центр освіти, технічних інновацій та активних підприємців, наприклад: Revolut, Nibulon, AgroFusion. За певних умов, місто має потенційну можливість опинитись на Шовковому шляху.

Точкою зростання у випадку Миколаєва, може бути девелоперський проект, що передбачатиме побудову біля Миколаєва містечка для IT-фахівців та підприємців на принципах Smart Communities. Він допоможе повернути до міста ці категорії населення, змінить історичну траєкторію розвитку Миколаєва, та буде суттєвим важелем відновлення регіону після війни. Особливість проекту – психологічний комфорт та сучасна урбаністика. Це не тільки житловий масив, а повноцінний сучасний район з науковим парком, офісами, ТРЦ, соціальною інфраструктурою та житловим фондом. Успішним європейським прикладом організації спільного проживання є оренда під'їздів та будівель – як соціальний пакет IT-компаній. Інфраструктура налаштована на цілодобову роботу в інтересах тих, хто працює в різних часових поясах. Поряд з житлом в шаговій доступності мають бути філії університетів та науковий парк. За попередніми розрахунками, 20 тис. IT-фахівців та підприємців можуть бути точкою росту для понад 100 тис. фахівців інших професій.

Такий приклад можливо мультиплікувати. Викладені передумови є можливими для масштабування в інших областях України, які особливо постраждали при вторгненні. В майбутньому, планується проаналізувати характеристики подібних проектів в контексті рейтингів якості життя в містах світу та відповідності європейським програмам.

Список використаних джерел

1. Васильєв А.А. Postwar economy of Mykolaiv region // Могилянські читання – 2022 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні : глобальний, національний та регіональний аспекти : XXV Всеукр. наук.-практ. конф. : тези доп. Аспекти економічного розвитку: підприємництво, облік, фінанси. Теоретичні та управлінські аспекти економічного розвитку, Миколаїв, 7–11 листоп. 2022 р. / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2022. – С. 19-20

2. H2020-AURORAL. Architecture for Unified Regional and Open digital ecosystems for Smart Communities and Rural Areas Large scale application, available at : www.auroral.eu

УДК 338.2(477)

Верланов Ю. Ю.,

канд. екон. наук, професор, професор кафедри економіки та підприємництва,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СУСПІЛЬНО ЕФЕКТИВНИЙ РІВЕНЬ КОРУПЦІ

Феномен корупції досить широко представлений у наукових публікаціях. Традиційно вона визначається як зловживання довіреною владою для приватної вигоди. Декілька концептуальних поглядів відображають сучасні уявлення щодо феномену корупції:

він є універсальним і корупція існує в усіх країнах, як у розвинених, так і тих, що розвиваються;

найбільш болючим для суспільства є корупція в політиці, у державному та приватному секторах, а також у некомерційних та благодійних організаціях;

корупція є основною перешкодою в процесі економічного розвитку та модернізації країн.

Найпоширенішими загальними типами корупції вважаються корупція між пропозицією та попитом, велика корупція проти дрібної, звичайна корупція проти нетрадиційної корупції та державна корупція проти приватного сектору.

Форми корупційної поведінки є різноманітними та включають: (1) хабарництво, (2) вимагання, (3) шахрайство, (4) розкрадання, (5) непотизм, (6) кумівство, (7) приватне використання державних активів і (8) використання впливу.

Так чи інакше уявлення про корупцію ґрунтується на моделі економічної ренти або монопольного прибутку, який виникає, коли особа володіє унікальним чи особливим ресурсом, на який є попит. Звідси з'являються і зловживання для приватної вигоди правом надання доступу до ресурсу. Багато в чому явище корупції представляє модель Роберта Кілтгаарда

$$\text{Corruption} = R + D - A$$

де *Corruption* – рівень корупції, *R* – економічна рента, *D* – дискреційні повноваження, *A* – підзвітність.

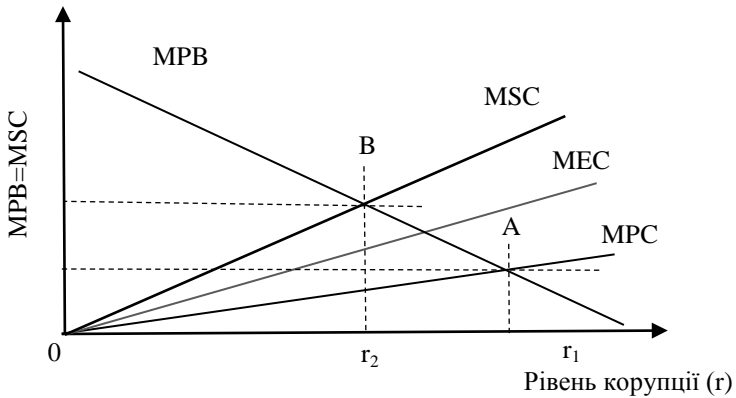
Рівняння стверджує, що чим більше можливостей для економічної ренти (*R*) існує в країні, тим більшою буде корупція. Так само, чим більше дискреційних повноважень (*D*) надано адміністраторам, тим більшою буде корупція. Однак, чим більше адміністраторів буде притягнуто до відповідальності (*A*) за свої дії, тим буде менше корупції, а отже, перед *A* – знак мінус.

Дискреційні повноваження виникають через те, що неможливо розробити правила й норми, які були б недвозначними та враховували б всі випадки, які можуть виникнути під час спроб контролювати чи керувати економічною діяльністю. Отже, посадові особи мають певне поле свободи у тлумаченні та дотриманні встановлених норм своєї діяльності.

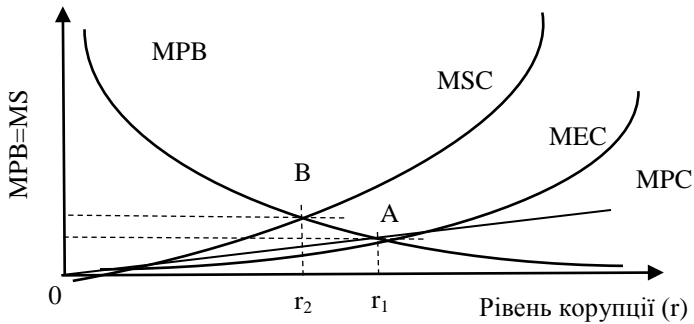
Ми не розглядаємо тут велику корупцію, а радше відносимося до дрібної, що доволі часто зустрічається у відносинах «державні інституції – малий бізнес». Хоча обсяги ресурсів, які отримують рух у рамках окремої корупційної дії, тут незначні, для сфери малого бізнесу (біля 75% доданої вартості) вони складають значну величину, мають досить велике розгалуження та обслуговуються інституційними мережами.

Гравцями у цих відносинах виступають дві сторони: з одного боку, посадова особа, уповноважена надавати доступ до обмеженого ресурсу (*X*), з іншого, – підприємець (*Y*), який бажає його отримати (замовлення, дозвіл, ліцензію, посаду тощо). Вони домовляються на основі оцінювання витрат та вигоди гравця *X* при фіксованій вигоді *Y* у формі грошей, плати в натуральній формі (наприклад, подарунку) або послуги.

Подібна спрощена схема взаємодії демонструє відносини між двома гравцями – учасники корупційного акту, де перетинаються приватні інтереси двох сторін, та в їх рамках не враховуються інтереси третьої сторони (гравець Z), у якості якої виступає суспільство. Саме включення інтересів Z у схему приватних відносин дозволяє визначити характер впливу корупції на суспільство в цілому.

(a)

(b)

Рис. 1 - Суспільно ефективний рівень корупції

На рисунку: MPB – гранична приватна вигода учасників від здійснення корупційної діяльності; MPC – граничні приватні витрати учасників корупційної діяльності; MEC – граничні зовнішні витрати (втрати суспільства), пов’язані з неефективним розподілом ресурсів в економіці через корупцію; MSC – гранична соціальна вартість ресурсів, пов’язана з корупцією.

МРС разом із зростанням рівня корупції зростає повільніше, ніж за рахунок збільшення кількості учасників корупційних відносин, що зумовлює відносне зменшення витрат та розширення доступу до корупційних мереж. МРВ ж із поширенням корупції зменшується, оскільки послаблюються бар'єри доступу до дефіцитних ресурсів, які є предметом корупційних торгів.

На рівні приватних інтересів рівень корупції в суспільстві має бути в точці, де

$$MPB_x = MPB_y$$

На рис.1а показано ситуацію, коли суспільство через слабкі неформальні інститути е впливає активно на корупцію та, внаслідок, зовнішні суспільні граничні витрати зростають повільно. Суспільно ефективний рівень корупції буде знаходитися в точці r_1 , де гранична суспільна вартість ресурсів, пов'язана з корупцією, дорівнює граничній приватній вигоді учасників корупційних дій.

Рис. 1б демонструє суспільно ефективний рівень корупції, коли суспільство виступає активним гравцем. В цьому випадку суспільні зовнішні граничні витрати зростають швидше ніж приватні. Результатом є переміщення ефективного рівня корупції праворуч у бік скорочення.

Аналіз представленої моделі нашоухує на деякі цікаві висновки щодо півня корупції у сфері малого бізнесу.

1. Для певного стану економіки та інституційного середовища країни існує певна оптимальна зона соціально ефективного рівня корупції, який балансує граничну приватну вигоду від корупційних дій із граничними соціальними витратами.

2. За умови, коли суспільство виступає активним третім гравцем (активно протидіє корупції) у відносинах між корупціонерами, рівень корупції може істотно скорочуватися

3. Неможливо викоринити корупцію в будь-якому суспільстві. Навіть в Германії, що займає перше місце у рейтингу країн за рівнем корупції, індекс її сприйняття – 90 зі 100 (проти 33 в Україні).

Список використаних джерел

1. Kiltgaard, Robert, 1998. "International cooperation cooperation against corruption", IMF/World Bank, Finance and Development, 35(1): 3.

2. Myint U. Corruption: Causes, Consequences and Cures. Asia-Pacific Development Journal Vol. 7, No. 2, December 2000.

3. Verlanov Yuri. Small Business and Corruption: Peculiarities of the Interaction. Public Administration and Regional Development, (18), 1246-1265. <https://doi.org/10.34132/pard2022.18.13>

УДК 339.17

Горобченко О. А.,
канд. екон. наук, доцент б.в.з. кафедри економіки та
підприємництва,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОСНОВНІ РИЗИКИ ТА ЗМІНИ БІЗНЕСУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна призвела до величезних втрат в економіці країни. Майже 50% підприємств України не працюють, порушенні ланцюги постачання, більшість підприємств скоротили обсяги своєї діяльності, відбувається скорочення заробітних плат працівників та їх звільнення, бюджет країни не отримує податки. Ведення бізнесу під час війни є складним, але реальним завданням. Українські підприємці, як креативі, самостійні суб'єкти господарювання своєї держави, намагаються пристосуватися до змін і наполегливо рухаються вперед.

Згідно даних **порталу Дія.Бізнес**, третина бізнесу (33,4%) вже адаптувалась до умов військового часу і прийняла нову стратегію дій, половина (50,5%) знаходиться в процесі інтуїтивного управління та роздумує про стратегію, а понад 11% не бачать сенсу в умовах війни розробляти стратегії. За **результатами досліджень** відбувається і зміна бізнес-стратегій серед МСБ – 43% планують розвиток експорту. За регіональним розподілом орієнтовані на експорт 48,2% бізнесу Заходу, 47,8% - Півночі, 33% Центру, 36,2% Сходу та 30% Півдня. По всій Україні 11,5% підприємств змогли зберегти або навіть збільшити обсяги робіт, порівнюючи з 23.02.2022р. Найбільше таких підприємств на Заході України – 16,9%, проте є і підприємств, які стверджують, що суттєво збільшили свої доходи (140%+), розташовані на Півдні – 2,3%. Переважно релокація бізнесу відбувається зі Сходу України – 39,7% підприємств планують або здійснили релокацію в Україні чи за кордон. У інших регіонах від 80% до 90% бізнесів не здійснювали релокацію. Більшість підприємств, які змушені здійснити релокацію, роблять це виключно або переважно в Україні, за кордон релокувалося менше ніж 2% підприємств зі Сходу, Заходу та Центру України [3, 4].

Нині під час війни бізнес мотивований лише такими головними аспектами як самозбереження, надання робочих місць, підтримка

економіки країни та допомога ЗСУ. Проте при цьому не слід забувати, що ризики в бізнесі є, а їх зміст та напрями подолання щодня трансформуються. Після початку війни багато змінилося як в житті звичайних людей, так і в діяльності бізнес структур. Всі почали жити за нової реальності, за нових обставин: міграція людей та незрозуміння чи повернуться вони; відсутність особистої безпеки; ризики втрати майна через руйнування; зовнішні економічні обмеження; збільшення кількості підприємств, котрі наразі неспроможні виконувати свої зобов'язання; кардинальні зміни у законодавстві. Таким чином, нині в країні склалася багато ризикова ситуація для кожного суб'єкта господарювання.

Доцільно виділити сім основних ризиків в діяльності підприємств за воєнного стану [2, 3, 4]:

1. *Ризик “втрати” керівника* (керівники потрібні підприємству живим, здатними правильно налагоджувати не лише роботу команди, а й самоорганізуватися, мобілізація та підвищення рівня відповідальності).

2. *Кадрові ризики* (співробітники емігрували, бояться виходити на роботу, їх мобілізація).

3. *Податкові ризики* (податково-митні законодавчі зміни з початку війни були дуже значними і потерпають і досі значних змін).

4. *Ризик збереження активів* (найгостріше стало питання реєстрації прав на всі активи, це стосується і складання актуальних на сьогодні процесуальних документів щодо фіксації вибуття активів з власності компанії, що може статися з різних причин: пошкодження після вибуху, залишення в окупації чи мародерство, майно може бути передано на потреби ЗСУ).

5. *Репутаційні ризики* (проводиться «чорна» піар-кампанія через “зливні” телеграм канали новин, де на певну компанію чіпляють ярлик «зрадника», що працює на окупів, при цьому не кожен бізнес може пережити такий удар та довести, що це наклеп).

6. *Ризик зміни «надійності» контрагентів* (надійний контрагент у минулому і нині він може не виконати умов договору).

7. *Ризик «неприбутковості»* (потрібно бути реалістами та прораховувати варіант, коли бізнес може перестати бути прибутковим, до того ж стратегічним рішенням щодо припинення діяльності потрібно приймати, почувши різних спеціалістів: юристів, бухгалтерів).

Робота з ризиками - це передусім безпека бізнесу українських компаній. Український бізнес не лише вірить у перемогу, але й наближає її щодня. Загалом по Україні понад 65% бізнесу долучилося

до волонтерської активності, інші допомагають перемогти шляхом розвитку бізнесу, робочих місць та сплатою податків.

Реєстрація нового бізнесу протягом 6 місяців повномасштабної війни засвідчила позитивну динаміку відновлення, яка розпочалася ще у квітні. Як повідомляє Opendatabot, платформа для роботи з відкритими даними, після відновлення можливості відкривати ФОП у застосунку Дія, лише за першу добу було створено понад тисячу нових бізнесів. Кількість новозареєстрованих суб'єктів господарювання зростає щомісяця – з 13 тисяч у квітні до понад 20 тисяч у вересні [1, 4].

В умовах війни за період відновлення (з квітня) темп реєстрації нового бізнесу становив 85% до відповідного періоду 2020 року та 63% до відповідного періоду 2021 року. Протягом осені та початку зими відбувся невеликий спад, пов'язаний з блекаутами та масованими обстрілами росією енергетичної інфраструктури. На початку 2023 року кількість нових малих та середніх підприємців почала знову рости. Аналітики зазначають, що з початку вторгнення, найбільше нових ФОПів зареєстрували кияни — 29 тисяч, понад 16 тисяч підприємців з'явилося у Львівській області. Третє місце у ТОПі посідає Дніпропетровщина, де зареєстрували понад 15 тисяч нових бізнесів. За 2022 рік, з моменту початку повномасштабної війни, в Україні було зареєстровано понад 202 тисячі нових ФОП, що становить 85% від загальної зареєстрованих бізнесів за весь період війни. Поширеність цієї форми зумовлена тим, що ФОПу не потрібні статут, статутний фонд, печатка, спрощення реєстрації та надання їм податкових пільг [1].

Війна змінила також й напрямки діяльності малого та середнього бізнесів. Так, перед початком повномасштабного вторгнення перше місце за кількістю реєстрацій нових ФОПів посідав КВЕД «Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність», а категорії «Надання інформаційних послуг» та «Надання інших індивідуальних послуг» обіймали третю та четверту позиції. Рік великої війни змінив ситуацію (рис. 1) — у 2022 до ТОПу увірвалися ФОПи, пов'язані з роздрібною торгівлею (25%). Нові ФОПи-програмісти посунулися на 2-е місце (14%), поступаючись бізнесам у сфері роздрібною торгівлі. Третє місце посідають справи у сфері оптової торгівлі автотранспортом, а інформаційні та індивідуальні послуги обіймають 5 та 7 місця відповідно у переліку основних сфер за кількістю відкритих нових ФОП в Україні.

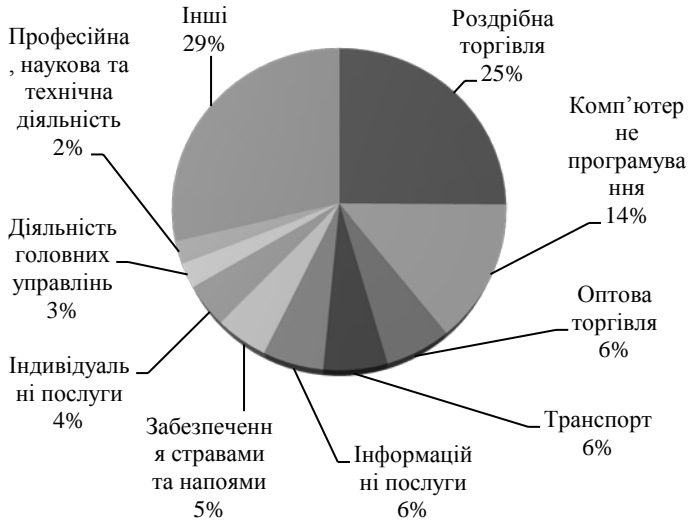

Рис. 1 – ТОП-сфери за кількістю відкритих нових ФОП в Україні за 2022 рік

Джерело: побудовано автором за аналітичними даними платформи Opendatobot [1]

Таким чином, за сферою діяльності найбільше ФОПів було зареєстровано у сфері роздрібної торгівлі в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами; сфері комп'ютерного програмування; вантажних автомобільних перевезень; діяльність ресторанів та надання послуг мобільного харчування.

З метою підтримки бізнесу, Уряд запровадив значні зміни в регуляторній та податковій політиці, надає фінансову підтримку бізнесу, впроваджує програми релокації та підтримує його експортний потенціал. Міжнародні програми розвитку впроваджують чисельні навчальні програми підтримки підприємців та виділяють гранти на підприємницьку діяльність. На жаль, єдиної онлайн платформи міжнародної підтримки бізнесу в Україні не існує. Натомість державний портал Дія.Бізнес, який створений і функціонує завдяки Міністерству цифрової трансформації України спільно з Офісом з розвитку підприємництва та експорту, містить всю інформацію про державні програми підтримки бізнесу. На жаль, лише майже

4% знають та долучені до програм ОВА і громад підтримки бізнесу [4].

Отже, український бізнес під час воєнного стану поступово відновлює роботу. Принаймні, про це свідчать результати досліджень Центру розвитку інновацій, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, національного проєкту Дія.Бізнес спільно з Advanter Group за підтримки ЄС та аналітичні дані платформи Opendatabot. Звісно, бізнесу зараз важко, проте він намагається адаптуватися і пристосуватися до нових реалій, або ж шукає нові напрямки та можливості для роботи. Адже наша країна справді має цінні ресурси, шалені можливості та колосальні перспективи. Головне завдання кожного – вистояти.

Список використаних джерел

1. Аналітика Opendatabot платформи відкритих даних.
URL: <https://opendatabot.ua/analytics/fops-per-waryear>
2. Ріако Є. Безпека бізнесу під час війни: ТОП-10 порад керівнику.
URL: <https://biz.ligazakon.net/analitycs/212816-bezpeka-bznesu-pd-chas-vyni-top-10-porad-kervniku>
3. Стан та потреби бізнесу в Україні: регіональні тенденції, літо 2022. URL: <https://cid.center/state-and-needs-of-business-in-ukraine-regional-trends-summer-2022/>
4. Український бізнес в умовах повномасштабної війни: аналітика стану за шість місяців. URL: <https://business.dii.gov.ua/>

УДК 310.1

Дранус Л.С.,
канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту
ЧНУ ім. Петра Могили
м. Миколаїв, Україна

СТАНОВЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ НА ЗАСАДАХ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Через зростання соціальних та інших ризиків у країнах Європи актуалізувалися питання перспективного стійкого розвитку, вирішення яких вимагає інституціональних, правових, суспільних змін, що підтримують соціальні інновації. Завдання розбудови соціальної держави та становлення громадянського суспільства в Україні тісно

пов'язане з використанням європейського досвіду розвитку інституту соціального підприємництва, який може стати новим інструментом вдосконалення державної соціальної політики і створення дієвого ринку соціальних послуг, соціальної інтеграції в суспільстві.

Розвинуті країни формують сприйняття суспільством бізнесу не лише з погляду його прибутковості, а й ціни та наслідків отримання прибутку. Тобто до ринкового механізму функціонування суб'єктів господарської діяльності включаються соціальна та екологічна функції, що реально відображається в ринковій вартості компанії. Найбільшу зацікавленість до корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) в нашій країні проявляють лише деякі менеджери-практики провідних фінансово-промислових груп та компаній, які провели первинне публічне розміщення акцій на міжнародних фондових біржах (ІРО). Поки що не сформовані науково-методичні засади, відсутні загальноприйняті стандарти і моделі соціальної відповідальності бізнесу, що обумовлює високу варіативність та мізерний рівень корпоративних форм активності національного бізнесу. Саме ці реалії обумовлюють аналіз сучасних тенденцій впровадження окремих напрямів соціальної відповідальності в Україні та необхідність формування підходів щодо розробки адаптованої до сучасних умов державотворення концепції корпоративної соціальної відповідальності на рівні держави.

Вітчизняні підприємства вимушені враховувати в своїй діяльності, окрім економічного аспекту, вимоги соціального та екологічного характеру з боку зацікавлених сторін. У всьому світі корпоративна соціальна відповідальність є одним з вагомих інструментів підвищення капіталізації підприємства, запобігання некомерційних ризиків, залучення інвестицій та стійкого розвитку.

На сьогодні у найбільш розвинутих державах світу розвинена концепція «корпоративної соціальної відповідальності» (КСВ), під якою розуміють концепцію, згідно з якою компанії інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та у їх взаємодію із заінтересованими сторонами на добровільній сонові. Таким чином КСВ є добровільною діяльністю компаній приватного та державного секторів, спрямованою на дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє середовище тощо, з метою вирівнювання існуючих економічних і соціальних диспропорцій, створення довірливих взаємовідносин між бізнесом, суспільством та державою [1].

В Україні через свою початкову стадію формування соціальної місії

бізнесу має місце незрозуміння цілісності концепції, апробованих практик та їх корисності. Соціальна відповідальність продовжує бути орієнтованою на найближче коло стейкхолдерів – державу, власників і персонал. Ширше коло зацікавлених сторін (місцеві співтовариства, територіальні громади, регіони, постачальники, споживачі) практично усунути з цього процесу. Найактивнішими в сфері впровадження КСВ є, насамперед, представництва іноземних компаній, які переносять на українське підгрунтя сучасні світові практики, принципи і стандарти, а також найбільші українські підприємства.

Сьогодні в Польщі переважає більшість бізнесу втілює в життя принципи соціальної відповідальності. Тому гасло багатьох польських компаній є розуміння, що на кожному етапі діяльності необхідно прагнути діяти етично і соціально. Беручи до уваги суспільні інтереси, охорону довкілля і відносини із зацікавленими сторонами.

Категорією «соціальна відповідальність бізнесу» в Україні почали оперувати з тих пір, як 16 грудня 2005 року в Києві був підписаний Меморандум про соціальну відповідальність бізнесу в Україні, який визначає принципи і завдання соціально відповідального бізнесу. Під документом поставили підписи представники різних підприємницьких структур, міжнародних і громадських організацій. Тоді ж було оголошено про початок всеукраїнського руху – так званого Форуму соціальної відповідальності бізнесу в Україні [2; 3].

Процес втілення принципів соціально відповідального бізнесу (Społeczna Odpowiedzialność Biznesu) розпочався в Польщі ще в 1999 р. Саме тоді, з'явилося багато важливих ініціатив, які сприяли відповідним змінам у сприйнятті ролі бізнесу в суспільстві.

Зокрема, на початку 1999 р. у Варшаві відбулася перша публічна дискусія стосовно суспільної (соціальної) відповідальності бізнесу, основний висновок якої зводився до того, що успіх підприємства в сучасних умовах усе більшою мірою залежить від його соціальної відповідальності.

У цьому ж році Commercial Union (Комерційна спілка) – перша компанія в Польщі – розмістила свій Етичний кодекс у Gazecie Wyborczej. Тоді ж компанія АВВ опублікувала польською мовою Програму сталого розвитку, а Elektrownia Opole (Електростанція в Ополі) розпочала процес формування цілісної стратегії соціальної відповідальності [4].

А вже у грудні 1999 р. офіційно відкрито Центр етики бізнесу Академії Леона Кожминського. Одним з перших заходів в інтересах розвитку соціальної відповідальності бізнесу, здійснених через цей центр, що функціонує під керівництвом професора Войцеха

Гаспарського, була підготовка міжнародної сесії в Будапешті стосовно стандарту SA 8000, а пізніше робота над втіленням, спільно з Форумом відповідального бізнесу, ініціативи Global Compact (Глобального договору) в Польщі.

Розвиток КСВ в Україні консолідувався навколо міжнародних організацій та проектів, зокрема Представництва ООН в Україні, яке в 2006 р. започаткувало та підтримує діяльність української мережі Глобального договору ООН, що охоплює понад 140 організацій. У листопаді 2007 р. Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики взяв під своє керівництво розробку міжнародного стандарту із соціальної відповідальності ISO 26000 «Керівництво з соціальної відповідальності». У новій інструкції враховані всі принципи, зазначені у Глобальній ініціативі ООН. У лютому 2010 р. при Комітеті з питань промислової і регуляторної політики створена Консультативна Рада з розробки проекту Національної концепції розвитку СВБ. Міністерством освіти і науки розроблена програма навчальної дисципліни «Корпоративна соціальна відповідальність» [5].

Уряди різних країн зростаючими темпами впроваджують КСВ, намагаючись стимулювати, навіть регулювати заходи. Як тільки ці зобов'язання та величини, норми та правила, що лежать в їх основі, формально, закріплено, вони перетворюються на «регульовану КСВ». Така тенденція стала домінуючою у багатьох європейських країнах протягом останніх років. На державному рівні існує багато форм інституційної підтримки КСВ.

Роботодавці, представники профспілок і урядових структур усвідомлюють необхідність розвитку КСВ в Україні. Однак, поки що така відповідальність, на думку соціальних партнерів (уряд, роботодавці, профспілки), обмежується в основному вирішенням соціальних проблем працівників підприємств. Усі соціальні партнери вважають, що основними функціями бізнесу є створення нових робочих місць, надання додаткового «соціального пакета», а реалізація соціальних програм у питанні регулювання соціальної сфери має бути функцією держави.

В Польщі державним органом регулювання КСВ виступає Міністерство праці та соціальної політики. Затверджені наступні нормативно-правові документи: Постанова про створення урядової групи зі сприяння розвитку КСВ та координації зусиль польської адміністрації. Групу очолює представник Мінекономіки.

Серед істотних ініціатив, які заохочують активне просування ідей соціальної відповідальності бізнесу в Польщі, слід також відзначити

програми фінансової підтримки роботодавців, що сприяють зайнятості непрацездатних осіб. У межах цих програм роботодавці, які зафіксують збільшені витрати, що стосуються зайнятості непрацездатних осіб, можуть отримати:

- субсидії до заробітної плати непрацездатних працівників у сумі, яка варіює залежно від типу і ступеня непрацездатності;
- часткове відшкодування витрат на заробітну плату за рахунок внесків на соціальне страхування від імені непрацездатних осіб;
- часткове відшкодування витрат на персонал, які відповідають внескам на соціальне страхування від імені найнятих непрацездатних осіб.

Особливістю в Україні та Польщі є те, що в умовах бідного регіону лідируючу позицію взаємодії бізнесу та влади беруть на себе міжнародні компанії, що мають філії своїх підприємств у регіоні, то у нас така співпраця майже відсутня. Більше того, ряд з них мінімізують соціальну складову навіть для своїх працівників, переносючи її частину безпосередньо в заробітну плату.

На сьогоднішній день більшість європейських компаній хоч і різною мірою, але сприяють вирішенню соціальних та екологічних проблем.

Отже для сучасного польського та українського бізнесу характерна тенденція підвищеної уваги до питань соціальної відповідальності й корпоративної етики. Зазначені аспекти давно вже стали невід'ємною частиною іміджу сучасних компаній та успіху в конкурентній боротьбі. Думка про те, що фінансове благополуччя й етичні норми несумісні, уже давно спростована реальною практикою, яка довела, що належна етика – це успішний бізнес. У протилежному випадку негативна реакція з боку споживачів, партнерів, інвесторів, конкурентів та інших зацікавлених сторін неминуче призведе до втрати репутації і, зрештою, до значного скорочення прибутковості компанії. Таким чином, соціальна відповідальність стала одним із пріоритетів стратегій спочатку польських компаній, а тепер вже й провідних українських компаній. До того ж це не лише можливість формувати стабільний бізнес, значно збільшуючи його вартість і репутацію, але й активно впливати на формування громадянського співтовариства.

Список використаних джерел

1. Мелашич Ж. Корпоративна соціальна відповідальність як елемент стратегії підприємства: можливості та ризики [Електронний ресурс] / Ж. Мелашич, І. Старінець // Управління качеством. — Режим доступу : <http://www.klubok.net/article2639.htm>

2. Македон В. В. Дослідження процесів забезпечення соціальної відповідальності у провідних моделях корпоративного управління [Електронний ресурс] / В. В. Македон. — Режим доступу : http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_126/27.pd

3. Офіційний сайт Центру розвитку КСВ в Україні. – Режим доступу: <http://www.csr-ukraine.org>.

4 Raport “Odpowiedzialny biznes w Polsce 2008. Dobre praktyki” [Elektronowy zasob]. – Warunki dostępa : – http://www.odpowiedzialnybiznes.pl/raport-odpowiedzialny-biznes-w-polsce--d-253_2326.htm.

5. Антошко Т.Р. Формування інституційних основ корпоративної соціальної відповідальності в Україні. – Сучасні проблеми економіки та підприємництва. Випуск 13, 2014. – С. 6-12.

УДК 658:005.934

Євчук Л. А.,

д-р екон. наук, професор,
т.в.о. завідувача кафедри економіки та підприємництва,
ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ БІЗНЕСУ

Організація та управління безпекою бізнесу є важливою стратегічною задачею кожного господарського суб'єкта, а у складні кризові часи такі питання набувають особливої актуальності. Безпека бізнесу – це захист від загрози нанесення шкоди підприємству. Безпека бізнесу це про впевненість у завтрашньому дні; збереженні своїх напрацювань, активів, інформації, баз даних; можливість планувати діяльність і забезпечувати майбутнє компанії без потрясінь.

Організація безпеки бізнесу сьогодні – це не лише найняти і розставити охоронників, встановити сигналізацію. Це всебічний аналіз і виявлення загроз діяльності підприємства, прогноз і розробка систем та заходів захисту й мінімізації комерційних ризиків. Деякі бізнесмени починають думати про організацію безпеки лише після того, коли бізнес зазнав збитків. У дійсності, замислюватися про безпеку бізнесу доречно у момент, коли прийшла ідея започаткування власної справи. Набагато простіше і значно дешевше буде витратити зусилля та кошти

на початковому етапі і виправити всі можливі прорахунки й помилки на папері, коли бізнес лише формується. Ніж ламати вибудовану систему і працюючий механізм.

Потенційних загроз бізнес має досить багато. Йому можуть нашкодити конкуренти, недобросовісні бізнес-партнери, безвідповідальні керівники, нелояльний персонал. До списку можна додати штрафи різних контролюючих структур, протиправні дії третіх осіб, чорний піар з боку конкурентів, інше. Для нейтралізації цих загроз слід застосовувати комплекс заходів правового, економічного, організаційного, інженерно-технічного та соціально-психологічного характеру.

Організація безпеки бізнесу сьогодні – це не лише найняти і розставити охоронників, встановити сигналізацію. Це всебічний аналіз і виявлення загроз діяльності підприємства, прогноз і розробка систем та заходів захисту й мінімізації комерційних ризиків. Вивчення навчально-наукової літератури вітчизняних та зарубіжних дослідників показало відсутність однозначного трактування переліку питань, що окреслюють дану проблему. Науковці детально розглядають питання економічної безпеки на макрорівні та торкаються окремих питань захисту інформації на підприємствах. Комерційні пропозиції різних компаній, які на умовах аутсорсинг пропонують допомогу в організації безпеки на підприємстві, у більшості випадків зосереджені на двох напрямках безпеки: організація фізичної охорони об'єктів та цифрові технології захисту даних.

У той же час складовою економічної безпеки підприємства є формування його стійкості в умовах тривалої кризи. Війна яку зараз переживає наша країна, що спричинила чергову кризу, – один з величезних викликів для суспільства, у тому числі й для бізнесу. Економіка країни й світу за останні 20 років пережили світову фінансову кризу, пандемію COVID-19, тепер війна. За свідченням футурологів, кризи, постійні зміни умов зовнішнього середовища будуть відбуватися вже постійно і стають нормою нашого життя. Важливою компетенцією бізнесу в таких умовах постає його стійкість.

Стійкість бізнесу – стратегічна здатність підприємства протистояти, реагувати та переживати кризові ситуації, спричинені внутрішніми та зовнішніми факторами; а також вміння:

- передбачати та усвідомлювати різні небезпеки і запобігати виникненню кризових ситуацій;
- перетворювати кризи на джерело можливостей.

На стійкість підприємства в умовах несприятливого зовнішнього середовища, в умовах кризи впливають кілька груп факторів:

- внутрішні фактори;
- зовнішні фактори.

Внутрішні фактори / внутрішнє середовище – внутрішньоорганізаційні та внутрішньоуправлінські процеси, які перебувають під безпосереднім впливом керівництва та працівників.

Регулювання всіх бізнес-процесів підприємства, у тому числі організація роботи з ризиками. Робота з ризиками на підприємстві – це система прописаних планів щодо того як реагувати на ту чи іншу ситуацію. Часто ми розуміємо з якими ризиками зустрічається наш бізнес, проте стратегію роботи з ними не розробили і не прописали. Завдання ризик менеджменту полягає у формуванні даної стратегії. Часто підприємцям хочеться говорити про доходи, виходи на нові ринки, про такі приємні позитивні речі, які збільшують прибутки, а тема ризиків і загроз залишається поза увагою. Проте вона може мати настільки руйнівний вплив на бізнес, що важливо бути до цього готовими.

Зовнішні фактори / зовнішнє середовище – сукупність суб'єктів, об'єктів і процесів, які перебувають за межами підприємства. Керівництво та працівники не мають безпосереднього впливу. Ми не зможемо змінити ситуацію на нашу користь, не зможемо вплинути на зовнішні фактори. Ми можемо лише слідкувати за ними, вивчати їх, готуватися до них задля розробки стратегії та плану пристосуватися до нових умов зовнішнього середовища.

Досвід показує, що підприємства, які вижили під час кризи та розвинулися, мають три ключові групи здібностей, якими володіє стійке підприємство, які забезпечують йому загальну ефективність, а також дають змогу швидко реагувати на кризу й відновлюватися після них. Всі ці здібності належать до групи внутрішніх факторів підприємства, які визначають його здібність.

Лідерство і культура. Відносяться внутрішні управлінські процеси, здатність поставити мету та дати чіткі вказівки до дії в кризовій ситуації й залучити персонал до досягнення цілей стійкості бізнесу. Це вміння працювати з колективом, підтримувати колектив у тяжких ситуаціях.

Ризик-менеджмент. Здатність передбачати ризики, протистояти кризам і далі виробляти основні продукти та надавати базові послуги, реагуючи на зміни на ринку та тиск з боку споживачів.

Мережі і партнери. Здатність взаємодіяти із суб'єктами, важливими для бізнесу. Наприклад, постачальниками, конкурентами, державними установами і т.ін. задля досягнення цілей стійкості бізнесу.

До процесу виробництва та просування продукту часто задіяні й

інші суб'єкти. Але ми не усвідомлюємо тих можливостей і загроз, які можуть бути від зовнішнього середовища. Це співпраця з постачальниками, конкурентами. Суб'єктами, які працюють у бізнес-середовищі: асоціації, агенції, бізнес-клуби, державні установи, регуляторні органи, які мають вплив на процес при виробництві нашого ключового продукту.

Таким чином, у формуванні системи економічної безпеки підприємства велику роль грає забезпечення його стійкості до кризи, що може бути спричинена різними факторами.

Список використаних джерел

1. Шевцов І. Безпека бізнесу. Прийшов час змінити стандартні підходи. *Асоціація професіоналів корпоративної безпеки України*. 24.10.2019. URL: <https://corporatesecurity.org.ua/uk-UA/Novyny/Bezpeka-biznesu-Pryjshov-chas-zminyty-standartni-pidhody.aspx?ID=302> (дата звернення: 03.09.2022).
2. Управління безпекою бізнесу. *Business Booster*. 24.01.2021. URL: <https://bbooster.online/stati/upravlenie-bezopasnostyu-biznesa.html> (дата звернення: 03.09.2022).
3. Стратегія стійкості бізнесу під час кризи. *Клуб ділових людей Україна*. 16.11.2022. URL: <https://youtu.be/mQozOmbyzh4> (дата звернення: 08.05.2023).

УДК: 330.34

Нетудихата К. Л.

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту,
ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Концепція національної інноваційної системи (НІС) склалася на межі 90-х гг. ХХ ст. Слід зазначити, що вона виникла та розвивалася на початковому етапі в рамках еволюційної економіки. Як зазначає Б.А. Лундвалл (B.A. Lundvall) «інноваційна система складається з елементів та відносин, які взаємодіють при виробництві, розповсюдженні та використанні нових та економічно корисних знань,

і... національна система включає в себе елементи та відносини, що розташовані або сягають корінням у межі національної держави» [1, р. 2]. Зупинимо увагу на роботах двох видатних науковців Б.А. Лундвалла та К. Лі (K. Lee).

Б.А. Лундваллом зазначає, що світову економічну систему можна розглядати як складну мережу взаємовідносин між користувачем та виробником. Вона з'єднує одиниці, що розосереджені в економічному та географічному просторі. Моделі взаємовідносин між користувачем та виробником були представлені як мікрооснова для концепції НІС. Стверджувалося, що взаємодії із домашніми користувачами сприяє невелика відстань з погляду географії, культури та мови. Цей загальний аргумент було підтверджено емпіричним аналізом торгової спеціалізації, який показав, що існує кореляція між спеціалізацією в конкретній товарній групі, з одного боку, та спеціалізацією обладнання, яке використовуватиметься у тому самому секторі. Внутрішні ринки були важливими для розробників нових виробничих технологій.

Дослідження Б.А. Лундвалла присвячені відкритості національних систем та відносяться до торгівлі, інтеграції та ПІІ. Науковець використовував конструкцію «користувач-виробник», щоб пояснити, чому національні системи залишаються досить стійкими до такої тенденції як глобалізація. Стверджується, що внутрішня взаємодія суттєво виграє від загальної мови та від національних економічних інститутів, оскільки вони знижують транзакційні витрати і збільшують віддачу від інтерактивного навчання. Наголошується, що всі національні системи стають все більш відкритими. Але це не розглядається як привід відмовитися від подальшого розвитку та використання концепції НІС. Стверджується, що глобалізація робить ще більш необхідним розуміння історичної ролі, а також продовження трансформації НІС.

Функція інновації у державі – привнести новизну (різноманітність) у сферу економіки. Якщо потік новизни (інновацій) вичерпається, економіка перейде до «стаціонарного стану» з незначним зростанням або без нього.

Інновації є пояснювальним чинником відмінностей у продуктивності між фірмами, регіонами та країнами. Фірми, які досягли успіху в інноваціях, процвітають за рахунок менш здатних конкурентів. В інноваційних країнах та регіонах продуктивність та дохід вищий, ніж у менш інноваційних. Країни або регіони, які хочуть наздогнати країн-лідерів інновацій, стикаються з проблемою збільшення власної інноваційної активності (і «поглинаючої

спроможності») до рівня лідерів [2, р. 4]. Через ці бажані наслідки, політики та бізнес-лідери стурбовані пошуком шляхів стимулювання інновацій. Тим не менш, незважаючи на велику кількість досліджень у цій галузі за останні роки, слід констатувати, що існує багато досліджень про те, що таке інновації, але мало про те, до чого вони призводять. Хоча досі добре відомо, що інновації є організаційним феноменом, однак більшість теоретиків інновацій традиційно розглядають їх з індивідуалістичної точки зору.

Доцільно відзначити дослідження південнокорейського економіста К. Лі, який розглядав основні характеристики НІС на стадії надолуження, порівнюючи НІС Республіки Корея і Тайваню з НІС інших країн, що розвиваються, так і розвинених. Він використовує п'ять змінних для емпіричної перевірки факторів, що визначають зростання ВВП душу населення.

Один із найважливіших висновків К. Лі полягає в тому, що успішні країни та фірми, які наздоганяють, спеціалізуються на секторах з коротким часом технологічного циклу. Причини, через які спеціалізація в секторах з коротким часом циклу вигідніша для наздоганяючого зростання, пояснюються нижче [2, р. 6].

По-перше, спеціалізація в областях з коротким часом технологічного циклу означає, що існуючі знання швидко старіють. Це означатиме нижчі вхідні бар'єри для тих, хто запізнився, оскільки вони можуть дозволити собі менше покладатися на існуючі знання, в яких домінують розвинені країни. По-друге, короткий час технологічного циклу, як у інформаційних технологіях, означає, що нові технології з'являються частіше, що призводить до високого потенціалу зростання.

Крім того, спеціалізація в секторах з коротким часом технологічного циклу сприятиме швидкому підвищенню ступеня локалізації знань (що вимірюється самоцитуванням на рівні країни). Тобто було б вигідно досягти швидкої та успішної локалізації створення знань, тому що залежність від старих чи існуючих знань, які контролюються розвиненими країнами, була б відносно низькою.

В емпіричних дослідженнях на рівні країни К. Лі демонструє, що існує значна кореляція між кількістю заявок на патенти в областях, пов'язаних з більш коротким часом технологічного циклу, та вищими темпами зростання ВВП душу населення, наприклад, у країнах Східної Азії. Навпаки, економічне зростання в країнах з високим рівнем доходу, а також в інших країнах із середнім рівнем доходу позитивно пов'язане зі спеціалізацією на технологіях з тривалим часом циклу, хоча вони відрізнялися тим, що країни з розвинутою економікою спеціалізувалися на секторах з високою доданою вартістю (наприклад,

у фармацевтиці) та інші країни із середнім рівнем доходу в секторах з низькою доданою вартістю (наприклад, одяг) у рамках технологій тривалого циклу. Цей висновок передбачає, що спеціалізація в секторах з коротким часом технологічного циклу – це спосіб уникнути прямої конкуренції з розвиненими країнами та надати нішевий ринок для країн, що запізнилися.

У дослідженні К. Лі розглядалися інші змінні, що представляють інноваційні системи різних вимірів. До них відносяться час циклу технологій, оригінальність, локалізація створення знань, концентрація новаторів та технологічна диверсифікація. Він вважає, що ступінь локалізації знань та технологічної диверсифікації в економіках, які успішно наздогнали, згодом швидко збільшувався. У той самий час такі країни дедалі більше спеціалізуються з технологій короткого циклу [2, р. 8].

Статистично існує дуже високий рівень кореляції між локалізацією знань та технологічною диверсифікацією. Навпаки, змінна часу циклу не показує такої високої кореляції з жодною з двох змінних. Крім того, хоча всі розвинені країни, як правило, демонструють високий рівень локалізації знань та технологічної диверсифікації, всі вони, схоже, мають більше патентів на технології з довгим циклом.

Хоча змінна локалізація знань швидко збільшується з часом у країнах з наздоганяючою економікою, ця змінна значуща в рівнянні продуктивності тільки в країнах з розвинутою економікою та їхніми компаніями, тоді як у країнах із середнім рівнем доходу вона була надто низькою, щоб бути значущою. За своєю природою технологічна диверсифікація схожа на локалізацію знань.

Для прикладу, до середини 80-х років Республіка Корея та Тайвань спеціалізувалися на секторах із низьким рівнем доходу. Проте з середини 1980-х років вони почали входити до галузей з коротким часом технологічного циклу, таких як електроніка, напівпровідники, сигнальне обладнання та цифрові телевізори. В результаті вони досягли технологічної диверсифікації, увійшовши до різних галузей, і в той же час ступінь локалізації створення знань продовжувала зростати.

Підсумовуючи, послідовний вхід у сектори з коротким часом технологічного циклу призвів до технологічної диверсифікації, а спеціалізація в секторах з коротким часом технологічного циклу також змусила фірми менше покладатися на технології передових країн, що дозволило їм досягти швидкої та успішної локалізації знань.

Успішні країни, що наздоганяють, такі як Республіка Корея і Тайвань, досягли бажаного рівня надолуження, спеціалізуючись на

секторах, пов'язаних з короткими часами циклу технологій. Навпаки, ступінь концентрації та оригінальності для цих країн не сильно відрізняється від інших країн, що розвиваються. Таким чином, К. Лі стверджував, що ступінь концентрації та оригінальності не є основним елементом наздоганяючого зростання.

Однак також встановлено, що всі країни з більш високими доходами мають тенденцію до рівномірнішого розподілу винахідників або меншої концентрації, а також до високої оригінальності їх патентних портфелів. Цей факт може означати, що Республіці Корея також може знадобитися покращити ці аспекти або перейти на НІС, більш типову для високорозвинених країн.

Республіка Корея пережила перший технологічний поворотний момент із середини 80-х, спеціалізуючись на секторах з коротким часом технологічного циклу і входячи в них [3, с. 115]. Таким чином, країна дуже успішно наздогнала розвинуті країни за рівнем доходів. З 2000-х років уряд Республіки Корея просував такі галузі, як біотехнології.

Отже, Республіка Корея успішно пройшла другий технологічний поворотний момент, увійшовши до секторів із тривалим періодом технологічного циклу. Цей процес все ще продовжується. Хоча така політика просування промисловості дозволила отримати певну кількість патентів (знань), однак переважає загальна думка, що ці галузі все ще не досягли значного комерційного успіху. Стрибок у сектори із тривалим періодом технологічного циклу – не єдина проблема, з якою стикається Республіка Корея. Країна має також знизити надмірну концентрацію великого бізнесу. Проте здійснити цей перехід із нинішньою НІС, яку очолює великий бізнес, буде дуже складно. Натомість необхідна участь різних агентів, таких як малі та середні підприємства.

У науковій практиці існує дві концепції створення методологічної основи, які дозволяють визначити потенціал НІС. Перша концепція визначає потенціал НІС як здатність країни (як політичного, так і економічного суб'єкта), виробляти та комерціалізувати потік нових для світу технологій у довгостроковій перспективі. Друга концепція передбачає, що потенціал залежить від сили загальної інноваційної інфраструктури країни (наскрізні фактори, які значною мірою сприяють інноваційності у всій економіці), від середовища для інновацій у промислових кластерах країни та від міцності зв'язків між цими двома.

Отже, інноваційний розвиток має вирішальне значення для довгострокового економічного зростання. Спостерігається тенденція

до групування інновацій у певних галузях/секторах, які, отже, зростають швидше. Це що передбачає структурні зміни у виробництві та у попиті, а в результаті, організаційні та інституційні трансформації НІС.

Список використаних джерел:

1. Lundvall, B. (2010). Introduction. In: Lundvall, B. (ed.) National Systems of Innovation: Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning. Anthem Press, pp. 1-20.

2. Lee K. (2020). Diagnosis on Korea's STI Capacity: Based on Global Innovation Scoreboard. STEPI, pp. 1-10.

3. Ку Бон Хо (1991). Экономика Кореи: структурное урегулирование в целях: экономического роста. Вопросы экономики. № 12, с. 114-128.

УДК: 330.34

K. Netudyhata

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Management,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

T. Buzhykova

Teacher of the Department of Foreign Languages,
Military Institute of Telecommunications and Information Technologies
named after Heroes of Kruty,
Kyiv, Ukraine

THE INTERACTION OF STATE AND BUSINESS IN THE PROCESS OF THE NATIONAL INNOVATION SYSTEM TRANSFORMATION

The development of innovation processes cannot take place without an institutional framework structure, which in international practice took shape in the form of a National Innovation System (hereinafter - NIS), the idea of its creating arose in the early 1990s and underwent a certain transformation in a relatively short period of time. While developing the idea of NIS, attention was focused on science and technology as the main factors of innovation. Over time, there was an understanding that it is necessary to

include all elements of the social and economic system in the NIS, as well as take into account the national and regional characteristics of each state. In particular, Peter Drucker expressed his conviction that innovative activity is an economic and social, not a technical concept [4, p.60].

O. Golychenko also advocates the social direction of innovative activity. According to his opinion, there is dependence between the country's ability to create innovations and the relationships between the main actors and institutions of the innovation system [1, p.63]. K. Freeman, R. Nelson and B.-A. Lundwell are called the founders of the theory of National Innovation Systems. The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) played a significant integrating role in the creation of the NIS, acting as a synthesizer of the new theory. The concept of NIS was combined with systemic and institutional approaches, which made it possible to talk about the synergistic effect in the development of the innovative economy, which arises due to the interrelationships of institutional structures.

In his fundamental paper "Law, Legislation and Freedom", F. Hayek indicated: "It is the use of a huge amount of knowledge that no individual person can have, as a result of which everything operates within the framework of a coherent structure, most of the constituent factors of which are unknown to individual consciousness..." [12, p. 33]. At the current stage, NIS is defined in the most cases as a set of interactions between state, private, and public organizations, within the framework of which activities are carried out to create, develop, preserve, disseminate new knowledge and transform it into technologies, products, and services. At the same time, it is pointless to raise the question of the existence of an optimal NIS that could serve as a model, since there is a wide variety of NIS with their advantages and disadvantages in world practice.

L. Mindeli and others associate the creation of NIS with the possibility of transition to sustainable economic growth [10, p.107].

At the same time, the development of innovative infrastructure cannot take place in isolation from the development of the innovation process, especially this applies to technology transfer organizations — investment in their creation will occur due to the demand of NIS participants. The inevitability of the modernization impulse on the part of the state is confirmed by the clearly insufficient number of innovative companies and the low innovative activity of the private sector. This is regularity, since the management of innovative development "from above" in conditions of technological backwardness and starting positions in innovative reforming of the economy corresponds to international practice. J. Galbraith in his research paper "New Industrial Society" substantiated the need of state intervention in the technological development of the economy. His

arguments were as follows: because the costs of developing and improving technology are very high, wrong technical or marketing decisions can be very expensive. If the state takes over the financing of particularly bold projects, production costs and risks are significantly reduced [2, p.31]. Associations, unions, non-commercial associations and partnerships play a significant role in the formation of NIS. Experience and knowledge are accumulated in them, which allow finding optimal solutions that take into account the interests of all participants in the innovation process. In the above-mentioned report on the development of human potential, it is emphasized: "If the coalition of economic and political elites is of fundamental importance for the start of modernization, then significant social support is necessary for the successful progress and achievement of the goals of modernization" [3, p.9].

Next to the determining conditions of the NIS formation there are the diversity of elements of the innovative infrastructure and subjects of innovative activity included in it, the presence of cooperative and informational links between them, inter-branch and interdisciplinary interaction, which leads to a general synergistic effect. Another problem is caused by the conflicting interests of the participants in the innovation process — inventors, entrepreneurs, and investors. The main motives of researchers, as a rule, are: self-realization, recognition and respect, implementation of an idea in life, its usefulness for society. Inventors have a vague idea of the commercial value of their creation for business, moreover, for them, targeting the commercial result plays a secondary role. At the same time, the task of business development based on obtaining profit is the main engine for business owners who carry out and implement innovative ideas. The expected development of events during the implementation of innovation policy at the regional level is the emergence of a conflict of interests between business entities and government entities representing the interests of society. The conditions determining innovative development must be linked to the conflict of interests of market participants at the micro- and macro-level. The state and strategically oriented firms and corporations are interested in the development of innovative potential. In a number of positions, the interests of the state and corporations coincide, but there is a conflict between the interests of individual businesses and the interests of the state, which creates barriers to innovative development.

The divergence of interests of organizations and society in general was pointed out by J. Galbraith in his paper "Economic theories and goals of society" [2, pp. 347-353]. Comparing the entrenched view of the purpose of the economic system, which is to "produce material goods and provide services that people need," with the realities of the operation of the

economic system, Galbraith concluded that traditional organizations and publics represented by the state did not match by the fact that organizations persecute [2, p.347]. The conflict of market agents' interests is related to the position rooted in classical theory and economic practice, which is related to the concept of maximization of net income. J. Commons, polemicizing on this matter, notes: "The technical formulation of the axiom of the net income economy is the following – "buy on the cheapest market - sell on the most expensive" - to which the simplest premise should be added: "without taking into account the methods or influence on others" [6, P.59-69]. The state as a market player has advantages over firms and entrepreneurs. Nobel laureate Ronald Coase said about it: "The government is a super-firm (but of a very special kind) because it is able to influence the use of factors of production through administrative decisions... The government, if it wishes, can bypass the market altogether, but the firm cannot do this" [7, p.111].

At the microeconomic level, the conflict of interests between market subjects and the contradictions of the participants in the hierarchical structure of the firm is investigated theoretically in agency relations, which is a section of the economic theory of transaction costs. Considerable attention to the development of this theory can be traced in the scientific works of R. Coase, R. Nelson, S. Winter, T. Eggertsson and others to the extent that rights are transferred from top to bottom through the organizational ladder, simultaneously by the principal [14, p. 55]. In the innovative economy, agency relations and the problems associated with them will begin to gain significance as impulses to activate innovation processes "from below" arise. To date, there is no comprehensive national innovation policy that would cover all the diversity of entities that are part of the innovation system. Along with this, according to experts, insufficient attention is paid to the issue of developing adequate legislation in the field of protection of property rights for research and development of companies and individual researchers, fair competition is not ensured, poorly developed financial incentives for investment into innovations and creation of "start-up" companies [9, p.14-15]. It should be noted that these are systemic problems that cannot be overcome in a relatively short period of time.

When forming the national innovation system, it is necessary to take into account the patterns characteristic of economically developed countries:

the state takes an active part in the process of forming the National Innovation System, but as the innovation economy strengthens, it moves from direct management to indicative management;

increasing the amount of new knowledge and the development of information technologies contribute to the creation of network structures based on the principles of self-organization and synergy;

the innovation system is considered as one of the tools of regional development and elimination of regional differentiation;

the development of the national innovation system inevitably leads to its integration into supranational innovation systems [12, p.82-87].

The listed regularities must be taken into account and used while forecasting the trajectory of innovative development, and even developing strategic programs at all levels of the economy. In order to identify and eliminate systemic deficiencies of the existing NIS, it is necessary to lay the foundations for its renewal and modernization, to ensure its reliable functioning in the future. V. Lepsky formulated the following basic principles: first, for the system to be viable, it must be self-organizing. Secondly, in order for the system to be managed, the authorities in it must be decentralized. Thirdly, for the system to be effective, it must be quite complex. Fourthly, in order for the system to develop, it is necessary to preserve its free energy (resources). Moreover, an open system must absorb and process external energy [8, pp. 23-24]. It is necessary to give priority to the financing of R&D activities while simultaneously preparing the “soil” for the implementation of innovative projects. Taking into account external challenges and threats, as well as internal social and economic problems, it can be confidently stated that the weak development of the national innovation system is a higher priority problem, and the lack of funding sources is a lower priority problem.

In the presence of a developed innovation infrastructure, the deficit of internal sources of innovation financing in the economy can be compensated by the attraction of foreign investments. The main tasks at the stage of overcoming innovation inertia are to identify and eliminate systemic shortcomings of the existing national innovation system, to form the basis of its renewal and modernization, and to ensure its reliable and effective functioning in the future.

Literature:

1. Голиченко О.Г. Основные факторы развития национальной инновационной системы. Наука, 2011. 633 с.

2. Гелбрейт Дж.К. Новое индустриальное общество; Избранное / Джон Кеннет Гэлбрейт; Пер. с англ. М.: Эксмо, 2008. 1197 с.

3. Доклад о развитии человеческого потенциала / Под ред. А.А. Аузана и С.Н. Бобылева. М.: ПРООН / Дизайн-макет, допечатная подготовка, печать: ООО «Дизайн-проект «Самолет», 2011. 146 с.

4. Друкер П. Бизнес и инновации. М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. 432 с.

5. Інноваційний потенціал регіональної економіки у системі економічних циклів: Монографія / Є. Н. Валієва та ін; наук. ред. А.П. Жабін. 2021. 364 с.

6. Коммонс Дж. Институциональная экономика. Экономический вестник. Том №5. 2007. № 4. С.59-69. Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/505/883/1219/journal5.4-8.pdf>.

7. Коуз Р. Фирма, рынок и право. Фонд Либеральная миссия: Новое изд-во, 2007. 221 с.

8. Лепський В.Є. Суб'єктно-орієнтований підхід до інноваційного розвитку. Когіто-центр, 2019. 208 с.

9. Лукша О., Сушков П., Яновський А. Центр комерціалізації технологій – організаційний розвиток: як створити, керувати, організувати моніторинг та оцінку діяльності. Проект EuropeAid «Наука та комерціалізація технологій», 2021. 124 с.

10. Научно-технологическое развитие. Л.Э. Миндэли, Л.П. Клеева, Т.Ю. Медведева, и др. ; гл. ред. Л.Э Миндэли]. М.: Ин-т проблем развития науки РАН, 2010. 107 с.

11. Нікітська Є.Ф. Розвиток інноваційного потенціалу. Монографія. Аверс Плюс, 2022. 192 с.

12. Орешков А. Институційні аспекти розвитку та взаємодії національних інноваційних систем країн Європейського Союзу. Журнал міжнародного права та міжнародних відносин. 2016. № 1. С. 82-87.

13. Хайек Ф. А. Право, законодательство и свобода: современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Ф. А. фон Хайек; пер. с англ. Б. Пинскера, А. Кустарева. М.: ИРИСЭН, 2006. 642 с.

14. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты. Дело, 2001. 407 с.

15. Frascati Manual [Электронный ресурс] Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development. OECD, 2002. 256 с. Режим доступа: http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/OECDFrascatiManual02_en.pdf

Палехова В. А.,
доцент кафедри економіки та підприємництва,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ ПРАЦІ: ДО ВІЙНИ, В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Серед інших макроекономічних індикаторів характеристики ринку праці найбільше вражали своєю відірваністю від вітчизняних реалій. Офіційний рівень безробіття був помітно меншим, ніж у більшості європейських країн, та слабо реагував на динаміку ВВП. При його розрахунку ігнорувалися мігранти, які були змушені поїхати за кордон саме у пошуках місця роботи. Справжні обсяги міграції були невідомі. Держстат проводив обстеження раз на 5 років, тому дослідникам часто доводилося використовувати для аналізу української трудової міграції польські статистичні дані.

Утім, брак достовірної інформації починався ще з демографічних показників: єдиний перепис населення у незалежній Україні був проведений ще наприкінці 2001 р. За відсутністю чіткого уявлення про чисельність та структуру населення була добре відома його динаміка: загальна чисельність скорочувалася з 1994 р. За прогнозами ООН Україна входить у десятку країн світу, населення яких має зменшитися до 2050 р. більш ніж на 15% [1]. Головною причиною депопуляції була низька народжуваність та висока смертність, що призводило до скорочення робочої сили.

Спостерігалися серйозні структурні проблеми. З 2005 р. найбільша частка робочої сили зайнята в торгівлі. А починаючи з 2011 р., сільське господарство випередило за кількістю зайнятих промисловість. Структурні зрушення, що відбулися в національній економіці, природно зменшували потребу у висококваліфікованій освіченій робочій силі. Доволі поширеною була зайнятість у неформальному секторі. Одночасно був характерний низький рівень економічної активності (особливо для жінок).

Чимало наявних проблем були значно загострені в умовах пандемії. Але докорінно змінила ситуацію війна. Вона спричинила величезні демографічні втрати, загибель військових та цивільних, депортацію, обсяг яких досі неможливо достеменно визначити через наявність територій, що залишаються окупованими, та бойові дії, що тривають.

За даними ООН, на травень 2023 р. кількість біженців з України, зареєстрованих для тимчасового захисту в Європі, склала понад 5 млн осіб [2]. Існує висока ймовірність, що частина з них залишиться там, беручи до уваги потреби європейського ринку праці у робочій силі. Тож абсолютно реальною виглядає перспектива подальшої депопуляції та старіння населення України.

За оцінками НБУ (через брак офіційної статистики доводиться використовувати дані та результати опитувань), у 2022 р. рівень безробіття становив близько 23% [3, с. 31]. Цілком природно, що спостерігалися суттєві його відмінності між регіонами країни в залежності від наближення до лінії зіткнення.

Залишився у минулому ринок шукача. Згідно з даними сайту працевлаштування Work.ua, з початком війни загальна кількість вакансій зменшилася у 25 разів у порівнянні з довоєнною [4]. Протягом 2022 р. ринок праці являв собою класичний приклад ринку роботодавців. Останні без перешкод вдавалися до найжорсткіших заходів: звільняли робітників, не сплачували зарплатню, призупиняли дію контракту.

Чим довше продовжуватиметься війна, тим більше руйнуватимуться трудові навички через неможливість працювати (аналогічно довгостроковому та застійному безробіттю), втрачатиметься людський капітал. Проте закінчення війни принесе з собою чергове поглиблення наявних проблем, але додасть нові, які доведеться вирішувати паралельно з відбудовою національної економіки.

Суттєво зменшиться пропозиція робочої сили. Неминуче зросте чисельність працездатних з обмеженими можливостями. Ефект від можливого повернення наших громадян з набутими новими компетенціями з-за кордону може бути перекритий цілком реальною небезпекою від'їзду з країни задля об'єднання зі своїми сім'ями чоловіків уже після закінчення війни та скасування чинних обмежень (так званий ефект відкладеної еміграції).

Слід чітко уявляти, що через дефіцит кадрів та старіння населення неминуче збільшення пенсійного віку. Іншими заходами, до яких доведеться вдаватися, можуть бути залучення студентів, підліткова зайнятість, активність домогосподарок, запрошення іноземних робітників.

Відчутних змін зазнає і попит на ринку праці. Робоча сила має бути перерозподілена по галузях, враховуючи нагальні потреби у повоєнному розвитку енергетики, будівництва, медицини, психологічної допомоги, освіти. Війна створила слухну нагоду

змінити структуру вітчизняного експорту, збільшивши індекс економічної складності нашої продукції. У 2022 р. інформаційно-комунікаційні послуги були єдиною галуззю, обсяги якої зросли, довівши свою частку в експорті послуг до 45,5% [5].

Одночасно неможливо не брати до уваги й новітні тенденції, які, з одного боку, загрожують новим безробіттям завдяки поширенню роботів та використанню штучного інтелекту, а з іншого, генерують нові професії та нові робочі місця.

Зважаючи на всі ці процеси, надзвичайно важливі задачі покладаються на освіту. За останні роки в ній нагромадилися величезні прогалини. Для багатьох мігрантів, що перебувають в інших країнах, налагодження якісного освітнього процесу є одним з важливих чинників, що впливає на рішення повернутися додому. Водночас, дистанційна освіта не повинна асоціюватися виключно з «чорними лебедями» на кшталт пандемії або війни. Посилюється значення ширшого доступу до освітніх послуг, освіти для дорослих, ветеранів, перепідготовка та перенавчання.

Тож усвідомлюючи потребу болючих трансформацій національної економіки взагалі та ринку праці зокрема, слід готуватися до серйозних та доленосних викликів.

Список використаних джерел

1. World Population Prospects 2022.
URL: <https://population.un.org/wpp/>
2. Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. UNHCR. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>
3. Інфляційний звіт НБУ. Квітень 2023 року.
URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q2.pdf?v=4
4. Аналітика ринку праці до та під час війни. Час ринку шукача скінчився. URL: <https://www.work.ua/articles/employer/2863/>
5. IT стало єдиною сферою експорту, яка виросла за 11 місяців 2022 року. Опендатабот. 13 січня 2023 р. URL: <https://opendatobot.ua/analytics/itexport-11-22>

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

В сучасних умовах перехід держав на постіндустріальний рівень економіки забезпечує ефективна інноваційна політика, що має стати фундаментом, на основі якого планується та реалізується промислова політика країни. Для отримання позитивних результатів реалізації державної інноваційної політики необхідно здійснювати активну регіональну інноваційну політику

Ефективна інноваційна політика має ґрунтуватися на регіональних особливостях, тим більш за словами Б. Лундвалла, регіони перетворились в ключові фігури, що виконують генеруючу функцію на мезорівні [1].

М. Портер підкреслює, що в епоху глобалізації, коли національні кордони вже втрачають свою важливість через рух капіталу, технологій, умів, двигуни інновацій набувають локального характеру [2].

Для більш ретельного аналізу інноваційної політики країн-лідерів у сфері інновацій скористаємось існуючою в економічній літературі типологією моделей інноваційного розвитку. Для цього використаємо типологію інноваційних систем, в якій присутній територіальний чинник [3]. Вона містить у собі п'ять блоків:

1) креативний блок – здатність породжувати знання (наявність університетів, наукових інститутів, інфраструктури, наукових кадрів);

2) блок трансферу технологій (можливість зменшити асиметрію інформації між винахідником та споживачем інновації);

3) блок фінансування (використання джерел: банківський кредит, продаж ідеї винахідником фірмі, венчурне фінансування);

4) блок виробництва (варіанти зменшення трансакційних витрат: включення інноваційного виробництва у структуру існуючої фірми або створення нового виробництва);

5) блок підготовки кадрів.

На основі вищезазначених блоків, принципів організації та функціонування інноваційних систем, соціальних, культурних та територіальних ознак було запропоновано три моделі інноваційного розвитку:

1. Євроатлантична модель – модель повного інноваційного циклу з розвиненою прикладною та фундаментальною науками, використанням різних механізмів фінансування розвитку інновацій, сформованою інноваційною інфраструктурою. В даній моделі окремо розглядаються три групи: інноваційна система США, інноваційна система Великобританії, Німеччини, Франції та Італії та інноваційна система малих європейських країн (Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Швейцарія, Данія);

2. Східноазіатська модель – характеризується відсутністю стадії формування ідей. Сюди відносяться Японія, Південна Корея та Гонконг.

3. Альтернативна модель – представлена загалом сільськогосподарськими країнами, що не мають значного наукового потенціалу в сферах прикладних та фундаментальних наук. Такі країни при реалізації інноваційної політики роблять наголос на підготовку кадрів с галузях менеджменту, фінансів, економіки. Здійснюється розвиток певних галузей легкої промисловості, рекреації та креативної індустрії. В цей блок входять інноваційні моделі Чилі, Туреччини, Таїланду, Португалії.

Проаналізуємо реалізацію інноваційної політики в країнах, що входять у десятку найкращих за показником конкурентоспроможності з огляду на вищезазначену типологію.

До основних елементів, які керують інноваційною політикою США належить: Американський науковий фонд, Американська наукова Рада, НАСА, Національний інститут стандартів та технологій, Американський національний інститут стандартів, Міністерство оборони США, Національний центр промислових досліджень, Національна академія наук, Національна технічна академія, Американська асоціація підтримки розвитку науки, Національний інститут охорони здоров'я. Інноваційна політика Сполучених Штатів Америки має таку особливість як ефективне поєднання державою функцій фінансування та координації. Крім того значна увага приділяється стимулюванню малого та середнього бізнесу на продукування та використання інновацій. Інноваційна політика розглядається як основний фактор, що суттєво підвищить конкурентоспроможність країни. Особливістю інноваційної політики США є здатність держави постійно генерувати нові ідеї та нові технології, які дозволяють постійно модернізувати шляхи ведення бізнесу.

Представником другого блоку євроатлантичної моделі є Великобританія.

Основними напрямками інноваційної політики Великобританії є удосконалення фінансування державою науково-дослідних розробок, розвиток фундаментальних досліджень, стимулювання інноваційної активності середніх та малих підприємств, залучення іноземних інвесторів до фінансування інновацій. В Великобританії існує притаманна демократії проблема, коли уряд змінюється кожні три, п'ять чи сім років і не існує послідовності у розробці політичного курсу тому, що кожний новий уряд створює та реалізує нову політику. Аналогічна проблема є і в Україні. Але при всій непослідовності інноваційної політики, Сполучене Королівство займає верхні позиції у рейтингу країн за показником конкурентоспроможності. Підвищення ступеня державного втручання в економіку зумовлене бажанням держави зменшити інноваційний розрив з США.

Представником третього блоку євроатлантичної моделі є Фінляндія. Характерною рисою інноваційної політики Фінляндії є те, що розвиток цієї політики було засновано на урізноманітненні експорту. Саме в галузь високотехнологічного експорту було переведено інвестиції на проведення досліджень та розробок. Урядом країни було розроблено концепцію інноваційного розвитку, при цьому провідна роль призначалась саме промисловій політиці. Роль держави визначалась у відповідності з довгостроковою політикою, яка покращувала умови функціонування виробництва. Згідно з концепцією інноваційна політика мала визначати подальший розвиток технологій та науки, наголос робився на дослідно-конструкторські розробки, що сприяло появі тісного взаємозв'язку між промисловою та технологічною політикою. Таким чином, інноваційна політика Фінляндії ґрунтується на визначній ролі держави в стимулюванні інновацій, суворому керівництві та відповідальності, цілеспрямованій підтримці конкуренції, відкритій економіці та вільній торгівлі. Регіональна інноваційна політика базується на діяльності розгалуженої мережі організацій національного рівня, який несе відповідальність за прийняті стратегічні задачі. У формуванні інноваційної політики Фінляндії беруть участь члени Парламенту, представники бізнесу, СМІ, профспілки та інші організації. Це дозволяє відобразити інтереси максимальної кількості сторін. Сама політика заснована на принципах державно-приватного партнерства.

Яскравим представником східноазіатської моделі інноваційної розвитку є Японія.

У Японії інноваційна та науково-технічна політика є невід'ємною складовою промислової політики держави. Головним органом, що керує розвитком інновацій в державі, є Міністерство зовнішньої

торгівлі та промисловості. Уряд є відповідальним за розробку та реалізацію ефективної політики у сфері розвитку науки та техніки. На кожні п'ять років розробляється базовий план, який задає основні напрями законодавчої та фінансової політики, що спрямовуються на стимулювання інновацій. Особливу увагу приділено розвитку науки та техніки на рівні регіону. Регіональна інноваційна політика сприяє розвитку інноваційних установ, що призводять до перетворення депресивних регіонів на високорозвинені. Основним каталізатором такого процесу в Японії виступають технополіси. Відмінністю політики країни у сфері розвитку інновацій є позиція уникання ризику, що пояснюється ментальністю японців. З цим пов'язується наявність великомасштабної діяльності з науково-технічного прогнозування, що набуває все більшої популярності. Таким чином, інноваційна політика Японії визнана основним стрижнем розвитку сучасного суспільства країни. Японську інноваційну політику можна охарактеризувати великим ступенем втручання держави та неготовністю до сміливих експериментів.

Незважаючи на відмінності у ступені втручання держави в економіку, схильності до ризику, кількості органів, що надають підтримку розвитку інновацій, економічно розвинені країни мають спільну рису: у всіх них розроблені державні стратегії та програми, на основі яких реалізується інноваційна політика. Ці стратегії та програми є основою інноваційної політики розвинених країн світу, через які реалізується механізм управління розвитком інновацій.

Список використаних джерел

1. Поручник А. Регіональна інноваційна система як основа підвищення міжнародного конкурентного статусу національних регіонів [Електронний ресурс] / А. Поручник, І. Брикова. – Режим доступу: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2006_2_Poruch_Bryk_ukr.pdf.
2. Porter M. U.S. Competitiveness 2001: Strength, Vulnerabilities and Long-Term Priorities / M. Porter, Opstal D.: Council of Competitiveness, 2001. – 86 р. – Режим доступу: <http://www.isc.hbs.edu/Competitiveness2001.pdf>.
3. Федулова Л. Організаційні механізми формування результативної регіональної інноваційної системи [Електронний ресурс]. Л. Федулова. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior_13/22.pdf.

Фертікова Т. М.,
канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та підприємництва,
ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

В 2022 р. Миколаївська область зіштовхнулася з безпрецедентними за історію незалежної України економічними труднощами, пов'язаними з війною. Частина області була окупована ворогом, обласний центр та кілька районів регулярно піддавалися обстрілам, що неабияк вплинуло на життя людей та господарську активність. Частина підприємств була вимушена припинити або обмежити діяльність внаслідок загрози втрати життя людей, знищення або пошкодження майна, мінування сільськогосподарських земель, блокування портів та інших логістичних проблем. Важливими факторами, що негативно вплинули на фінансові результати суб'єктів господарювання, є зменшення та зміна структури попиту, переміщення частини робочої сили на більш безпечну територію країни чи за кордон, труднощі із забезпеченням матеріальними та фінансовими ресурсами. Протягом останніх місяців діяльність бізнесу поступово відновлюється, але припускаємо, що підприємства області будуть потребувати чимало інвестицій та часу, щоб досягти та перевищити довоєнні обсяги виробництва.

Економічна криза, викликана війною, не лише обумовлює необхідність пристосування суб'єктів бізнесу до змін зовнішнього середовища, але має стати передумовою для оновлення структури господарства на користь більш сучасних галузей. Спроможність підприємств відновити діяльність залежить від інвестиційних потреб, доступності ресурсів та динаміки попиту, тож відновлення окремих галузей може потребувати чимало часу, тоді як актуальність інших видів діяльності та кращі можливості для їх ресурсного забезпечення сприятимуть появі нових напрямків для капіталовкладень.

Отже, метою даної статті є визначення перспектив відновлення господарства Миколаївської області та актуальних галузей для інвестицій.

Протягом 2018-2020 рр. структура господарства області залишалася майже незмінною. Найбільшу частку посідає оптова та роздрібна торгівля, трохи більше 20% - переробна промисловість, 11% - сільське, лісове та рибне господарство, 6,5% - транспорт, складське

господарство, поштова та кур'єрська діяльність. З переробних галузей близько 50% загального обсягу реалізації забезпечується сферою виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, 20% - металургійним виробництвом. Також вагомою є частка виробництва машин та устаткування (приблизно 11%). З галузей сфери послуг третє місце за часткою обсягу реалізації посідає такий вид діяльності як інформація та телекомунікації (близько 2%).

Таблиця 1 - Частка галузей в структурі обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) в Миколаївській області в 2018-2020 рр.

Вид діяльності*	2018	2019	2020
Сільське, лісове та рибне господарство	11,2	11,0	10,8
Переробна промисловість	23,6	22,6	21,0
Будівництво	2,4	3,6	3,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	45,2	43,5	43,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,3	6,7	6,5
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,5	0,6	0,5
Інформація та телекомунікації	1,6	1,8	2,1
Фінансова та страхова діяльність	0,4	0,7	н/д
Операції з нерухомим майном	0,8	1,0	1,1
Освіта	0,1	0,1	0,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,2	0,2	1,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,1	0,1	0,0
Надання інших видів послуг	0,3	0,4	0,4

*Галузі, по яких відсутні дані, в таблиці не представлено.

Джерело: [4]

Проаналізуємо динаміку стану окремих галузей, великих підприємств, що представляють ці галузі, з початку повномасштабної війни в Україні.

Оптова та роздрібна торгівля - найбільша за часткою обсягу реалізованих товарів (послуг). Майже 50% всього обсягу в 2020 р. забезпечили великі підприємства, і 24% - малі [2]. Результати функціонування даної галузі найбільше пов'язані з попитом та можливостями забезпечувати постачання. Вона не відноситься до капіталомістких чи таких, що потребують специфічних людських активів. Протягом 2022 р. можна було прослідкувати згортання діяльності торгових підприємств із збільшенням військових загроз та поступове відновлення їх діяльності із віддаленням лінії фронту. Великим підприємствам допомагає вижити приналежність до торгових мереж, що діють на всій території України, малі підприємства чи ФОПи є відносно гнучкими в плані призупинення чи відновлення діяльності, тож успішність розвитку торгівлі залежатиме від динаміки доходів населення, можливостей транспортування, доступності короткострокового фінансування.

Більш складною є ситуація із станом переробної промисловості. Кілька великих підприємств сфери виробництва харчових продуктів, напоїв розташовані в Миколаєві: ПАТ «Лакталіс-Миколаїв», Миколаївське відділення ПАТ «САН ІнБев Україна», ТОВ «Сандора», частина підприємств – на території регіонів, що перебували у безпосередній близькості від лінії фронту, наприклад, ПАТ «Баштанський сирзавод». На початку повномасштабного вторгнення три вищезгадані підприємства Миколаєва зупинили роботу з міркувань безпеки співробітників, а підчас обстрілів виробничі потужності як мінімум двох з них було пошкоджено [3]. Станом на весну 2023 р. такі знакові для міста підприємства харчової промисловості як САН ІнБев Україна, Лакталіс відновили роботу, але корпорації, до складу яких вони входять, вимушені будуть здійснити чималі інвестиції для забезпечення повноцінної роботи даних підприємств.

Основним представником металургійної галузі в області є ТОВ «Миколаївський глиноземний завод». Станом на 2021 рік він входив в сотню найбільших приватних компаній України та був найбільшим в Україні підприємством кольорової металургії. До початку війни завод перебував у власності російського «Русалу» О. Дерипаски. Першого березня 2022 р. виробництво було призупинено, за поясненням власника, «у зв'язку з логістичними і транспортними проблемами», а в лютому наступного року Вищий антикорупційний суд прийняв

рішення про націоналізацію заводу [1]. Наразі важко прогнозувати, коли завод зможе розпочати роботу, адже неможливо відтворити довоснний ланцюжок «виробництво-постачання-збут» і, ймовірно за все, підприємство потребуватиме інвестицій для вирішення проблем, пов'язаних з простоями та обстрілами в 2022 р..

Машинобудування області представлено такими підприємствами, як ДП «Науково - виробничий комплекс газотурбобудування «Зоря» - «Машпроект», ПАТ «Миколаївський завод мастильного фільтруючого обладнання», ДП Миколаївський авіаремонтний завод «НАРП», ДП «Бронетанковий завод», ТДВ «Первомайськдизельмаш», ПАТ «Завод «Фрегат» тощо. Останні два підприємства, що розташовані в Первомайську, не припиняли своєї діяльності з початку війни, але більшість машинобудівних підприємств Миколаєва потерпали від обстрілів і були вимушені обмежити свою діяльність як під впливом спільних для всієї країни несприятливих факторів зовнішнього середовища, так і під впливом близькості до лінії фронту. Державні підприємства «Бронетанковий завод» та «НАРП» входять до складу концерну Укроборонпром, їх діяльність є необхідною під час війни, тож спроможність функціонувати залежить від стану виробничих потужностей та державного фінансування. Товари та послуги інших підприємств, не залежно від форми власності, є не настільки актуальними для поточних потреб держави, тож вони довше будуть потерпати від погіршення економічної ситуації внаслідок війни.

Суднобудівні заводи Миколаєва ПАТ «Миколаївський суднобудівний завод «Океан», ПАТ «Чорноморський суднобудівний завод» вже багато років не відносяться до успішних суб'єктів господарювання, маючи чимало правових та фінансово-економічних проблем. Війна додатково обмежила їх можливості повноцінного функціонування.

В галузі сільського, лісового та рибного господарства 98,5% підприємств області відносяться до малих [2]. Крім звичних для сільського господарства проблем з фінансуванням, мінливими погодними умовами частина підприємств має вирішувати проблеми, пов'язані з втратою чи пошкодженням майна та мінуванням земель. Очаківський район перебуває під обстрілами і в 2023 р., що несе постійні ризики втрат життя та руйнувань. Також в 2022 р. ускладнився збут продукції, її зберігання, тож логічно, що результативність галузі погіршилася. Заступник гендиректора ТОВ СП «НІБУЛОН» К. Хмельницький зазначає, що «до початку військових дій компанія обробляла 76,5 тис. га у 20 господарствах, а в 2023 р. лише 51,0 тис. га в 13 філіях. Ще 5,5 тис. га знаходяться в

Снігурівському районі на Миколаївщині і потребують обстеження та розмінування, а близько 20 тис. га перебувають в зоні бойових зіткнень або недосяжні через окупацію». Також К. Хмельницький наголошує на погіршенні фінансування в порівнянні з довоєнним періодом та зривом поставок [5].

Блокада українських портів спричинила зупинку діяльності портів Миколаєва. Це не могло не відбитися на результатах галузі транспортування. Ризики діяльності транспортних підприємств зросли з початку повномасштабної війни у зв'язку з подорожчанням палива та запчастин, небезпекою пересування по територіях, де безпосередньо ведуться бойові дії, зміною попиту на вантажні перевезення, що пов'язано з загальним падінням обсягів внутрішнього виробництва, експорту та імпорту. Отже, покращити свої результати підприємства зможуть після послаблення негативного впливу перелічених чинників.

Переважає кількість видів діяльності сфери послуг не створюють вагомого внеску у валовий обсяг реалізованих товарів (послуг) області, хоча це не є свідченням низької їх значимості. Актуальними проблемами даної сфери підчас війни, крім звичайних військових загроз, є падіння та зміна структури попиту, переміщення працівників. Для матеріаломістких видів діяльності важливими стримуючими чинниками є інфляція та логістичні проблеми.

Визначимо фактори, дія яких сприятиме більш швидкому відновленню окремих галузей області. По-перше, актуальність товарів та послуг галузі для споживачів. За постійної чисельності індивідуальних споживачів відносно стабільним є попит на харчову продукцію, що має підтримати як її виробників, так і ритейлерів, медичні послуги. Після згорання військових дій зазвичай зростає потреба в товарах довгострокового користування, але можливість її задоволення більше залежить від платоспроможності населення. Це стосується і попиту на товари та послуги будівельної галузі: потреба в них наявна, але попит буде залежати від платоспроможності як індивідуальних споживачів, так і бізнесу.

Безперечно, важливим чинником післявоєнного відновлення буде доступність фінансування. Великі капіталомісткі підприємства переробних галузей промисловості (металургія, машинобудування тощо) потребуватимуть інвестицій для відновлення після простоїв та пошкоджень, а доступність останніх буде обумовлюватися приналежністю до міжнародних корпорацій, інвестиційним кліматом, в тому числі для іноземних інвесторів. Загалом питання джерел та вартості фінансування є актуальним для підприємств будь-якої галузі та розміру, але малому бізнесу, в першу чергу в галузях, що не

відносяться до капіталомістких, буде легше розпочати чи продовжити діяльність.

Зважаючи на величезну додаткову шкоду, яку війна наносить сільськогосподарським угіддям (мінування, забруднення), підприємствам аграрної галузі знадобиться час для відновлення звичних масштабів діяльності. Незадовго до повномасштабної війни в Україні почалося формування ринку землі. Напевно, воно триватиме і після її завершення, і повинно стати чинником для залучення інвестицій у сільське господарство.

Що стосується сфери послуг, то по завершенню війни найбільш швидко будуть відновлюватися види діяльності, що не відносяться до капіталомістких та є залежними від динаміки попиту: адміністративне та допоміжне обслуговування, операції з нерухомим майном, професійна та науково-технічна діяльність. До галузей, яким буде відносно важче відновити масштаби діяльності, відносяться такі як транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, тимчасове розміщування й організація харчування, інформація та телекомунікації, оскільки вони є більш залежними від стану основних фондів, а остання – й від кваліфікації робочої сили та можливості впроваджувати новітні технології. Загалом галузі, що відносять до сфери послуг, є доволі різноманітними за стабільністю попиту, капіталомісткістю та працемісткістю, залежністю від технологічного розвитку, гнучкістю в плані адаптації до змін зовнішнього середовища тощо. Частка обсягу наданих послуг окремих видів діяльності в області, наприклад, інформація та телекомунікації, станом на 2020 р. суттєво відстає від показника, середнього по Україні (2,1% - в області та 3,6% – в середньому по країні) [4]. Тож бізнесу варто звернути увагу на потенціал розвитку сфери послуг.

Напевно, відродження господарства Миколаївської області буде залежати не лише від особливостей діяльності галузей та підприємств, представлених в регіоні, але і від характеру вирішення інституційних та макроекономічних проблем в країні.

Отже, з початку повномасштабної війни в Україні господарство Миколаївської області перебувало під сукупним впливом як спільних для економіки країни негативних чинників, так і чинників, характерних для областей, що знаходяться у безпосередній близькості до зони бойових дій. В результаті чимало великих підприємств значимих для області галузей, суб'єкти малого бізнесу були вимушені припинити чи обмежити масштаби своєї діяльності. З віддаленням лінії фронту підприємства торгівлі, харчової промисловості, виробництво яких є менш капіталомістким, чії товари та послуги

користуються стабільним попитом, відновлюють свою роботу. Підприємства машинобудування, металургії як мінімум до кінця війни будуть страждати від проблем організації постачання, збуту, нестачі фінансування, сільськогосподарські підприємства – додатково від забруднення та мінування територій. В той же час в області наявний потенціал розвитку сфери послуг, що має бути використаний після перемоги України.

Список використаних джерел

1. Інформація про Миколаївський глиноземний завод. Forbes Ukraine (сайт). URL: <https://forbes.ua/ru/profile/mikolaiivskiy-glinozemniy-zavod-285> (дата звернення: 03.05.23)

2. Кількість підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2020 році. Державна служба статистики України (сайт). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.23)

3. Некрашук О., Ільїн А. Made in EU. Яким чином сік Sandora повернувся на полиці супермаркетів та що з заводом у Миколаєві. NV (сайт). 2022. 22 грудня. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/soki-sandora-hto-viroblyaye-ta-shcho-iz-zavodom-v-mikolayevi-novini-ukrajini-50292679.html> (дата звернення: 01.05.23)

4. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів у 2014-2020 роках. Державна служба статистики України (сайт). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.04.23)

5. Хмельницький К. Три поради агровиробникам щодо посівної у 2023 році. ТОВ СП «НІБУЛОН» (сайт). 2023. 23 березня. URL: <https://www.nibulon.com/news/novini-kompanii/3-poradi-agrovirobnikom-schodo-posivnoi-u-2023-roci-9208.html> (дата звернення: 04.05.23)

**ПІДСЕКЦІЯ: Обліково-фінансове забезпечення діяльності
суб'єктів господарювання**

УДК 330.21

Великий Ю. В.,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри обліку і аудиту
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**МОТИВАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД**

Мотивація інноваційної діяльності в умовах війни має свої особливості. Обсяг інноваційної діяльності значно зменшився, капіталовкладення призупинилися, фінансування фокусується, в основному, на вирішенні оборонних завдань країни.

Згідно з даними Держкомстату України, починаючи з 1990 р. у країні простежується тенденція до зменшення загальної чисельності працівників, зайнятих у науково-технічній сфері. Так, у 2021 р. в організаціях, підприємствах та установах, які виконували наукові дослідження і розробки працювало майже 91,3 тис. осіб. Порівняно з 1990 роком їхня чисельність скоротилася майже в 3 рази. Скорочення відбулося здебільшого за рахунок зменшення чисельності категорій допоміжного персоналу і техніків, а також частково за рахунок висококваліфікованих дослідників, які перейшли у вузівський і академічний сектор науки. На початку війни, значна частина дослідників виїхала в інші регіони і за кордон. Головною проблемою для них стала проблема виживання.

Позитивним, на думку автора, є те, що порівняно з 1991 р. у 2022 р. значно зросла кількість аспірантур (у 2,4 рази) та докторантур (2,8 рази). Відповідно зросла і чисельність аспірантів з 0,9 до 2,71 тис. осіб та докторантів з 0,1 до 0,8 тис. осіб. Загалом по Україні найбільше число аспірантів і докторантів навчається галузі економічних наук (21% та 20%), технічних наук (20% та 17%). На нашу думку, це недостатньо, враховуючи те, що не всі випускники аспірантур, докторантур своєчасно захищають дисертації або йдуть працювати на більш високооплачувані роботи.

Війна коли-небудь закінчиться. І буде необхідна мотивація науковців.

Загалом, зарубіжні і вітчизняні вчені виділяють велику кількість мотиваційних чинників, а саме: гроші, слава, визнання, самовираження та самореалізація. Безумовно, гроші будуть найбільш необхідним засобом стимулювання в післявоєнний період. З одного боку, вони є потужним засобом мотивації, а з іншого – можуть виступати чинником демотивації.

На нашу думку, нестача грошей може спричинити незадоволеність роботою, але їх достатня кількість сама по собі не приносить тривалого задоволення.

В післявоєнний період, коли потрібно буде формувати систему мотивації праці науковців слід акцентувати увагу на інтелектуалізації, інформатизації праці, прояву творчої компетентності, самостійності, ініціативності і ін.

Сучасним способом удосконалення мотивації є мотивація вільним часом, або модульна система компенсації вільним часом. Особливість її в тому, що розходження в навантаженні працівників, які обумовленні роботою, компенсується наданням вільного часу, а не грошовими надбавками. Ця форма мотивації ще не одержала поширення в практиці України, але зарубіжний досвід свідчить про необхідність її впровадження. Використання гнучких форм зайнятості надає можливість співробітникам раціонально розподіляти свій час.

Структури в Україні найчастіше використовують премії та невеликі виплати на свята. Дані методи не відзначаються високою ефективністю, тому варто використовувати і зарубіжний досвід. Індивідуальний підхід до кожного працівника, врахування його потреб та інтересів дозволить керівникові без значних фінансових витрат підвищити ефективність роботи науково-виробничих структур, утримати і залучити нові висококваліфіковані кадри.

На нашу думку, попри негативний вплив війни на економіку в післявоєнний період в Україні відкриваються нові можливості для інноваційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Наукова та інноваційна діяльність. Стат. збірник. К. 2010. 370 с.
2. Ukr stat.gov.ua.
3. Новак А. Я. Як підняти українську економіку: монографія. Вид. 7-е, дод.-К.: ТОВ «Інпрес», 2022. 441 с.

Белінська С. М.

д-р екон. наук, професор
декан факультету економічних наук
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Бутенко А. С.

магістр геодезії та землеустрою
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Гусєв М. О.

магістр геодезії та землеустрою
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Ефективний облік та використання земель сільськогосподарського призначення є важливим для України, оскільки вони відіграють вагомую роль в економіці та продовольчій безпеці країни. Сільське господарство є однією з основних галузей промисловості в Україні. Ефективний облік та використання земель сільськогосподарського призначення впливає на економіку:

- по-перше збільшення врожайності: більш якісно обробляючи землю, фермери можуть вирощувати більше врожаю з одиниці площі, що може призвести до збільшення доходу та економічного зростання;

- по-друге поліпшення продовольчої безпеки: ефективний облік та використання земель може допомогти забезпечити країну достатньою кількістю продовольства для задоволення потреб її населення, що є життєво важливим для економічної стабільності;

- по-третє збільшення експорту: підвищення продуктивності сільського господарства може призвести до збільшення експорту сільськогосподарської продукції, що може допомогти підняти економіку країни.

Незважаючи на те, що Україна відома високовартісним родючим ґрунтом, що робить її історично важливим виробником врожаю в Європі, сільськогосподарська економіка країни зазнала значного спаду в останні десятиліття. Цей занепад характеризується скороченням посівних площ, зниженням врожайності, погіршенням навколишнього середовища та відсутністю модернізації сільськогосподарської техніки. Крім того, фермерські господарства мають обмежений доступ до кредитів, що призводить до широкомасштабної фінансово-

економічної кризи для сільськогосподарських підприємств. До того ж події 2022 року, якщо звертати увагу лише на ефективність сільськогосподарського землекористування, ще більше скоротили кількість посівних площ, якість ґрунтів та унеможливили роботу низки українських фермерів, що може призвести до продовольчої кризи не лише в Україні, а й у частині Європи.

Однією з найпомітніших характеристик земельного фонду України є висока освоєність сільського господарства, яка становить 78,1%. Це підкреслює важливість аграрного сектору в країні та потенціал для подальшого розвитку в цій сфері. У структурі сільськогосподарських угідь переважну частку займає рілля, а розораність території України становить 53,9%. Також до угідь входять пасовища, сіножатті, багаторічні насадження та перелоги [1].

Ефективний облік та використання земель визначається відношенням отриманих результатів до площі землі з урахуванням її якості та місця розташування. Землекористування регулюється законами, які регулюють його організацію та економіку, включають такі заходи, як зонування, землеустрій, встановлення меж, інформаційне забезпечення. Економічні заходи регулювання земельних відносин передбачають використання вартісних вимірників для орієнтації землекористувачів на вибір системи господарювання, яка забезпечує отримання рентних доходів і зберігає якість землі [2].

Війна, розпочата у 2022 році, торкнувся всіх сторін суспільства, в тому числі земельних відносин. Земля є надзвичайно важливим активом в Україні, оскільки вона є основою економічного виробництва та розвитку. Тому в умовах воєнного стану питання обліку, аналізу, управління земельними відносинами є надзвичайно важливим, адже від цього залежить безпека не лише аграрного сектору, а й усієї країни.

Для забезпечення управління земельними ресурсами під час дії воєнного стану було прийнято низку нормативно-правових актів. Серед них є Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану" від 24 березня 2022 року № 2145-IX [3] та Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану" від 12 травня 2022 року № 2247-IX [4].

Основною метою цієї зміни було забезпечення безперервності договорів землекористування для фізичних осіб та підприємств у період кризи, оскільки ведення військових дій ускладнювало деяким особам продовження своїх договорів у звичайний спосіб. Автоматичне поновлення договорів поширюється лише на договори, строк дії яких

закінчився після введення воєнного стану, та лише на договори щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення приватної, державної та комунальної форм власності, а також земельних ділянок, які залишились у колективній власності та передані в оренду органам місцевого самоврядування.

Важливо зазначити, що автоматичне продовження контрактів буде діяти навіть у разі припинення або скасування воєнного стану в окремих регіонах країни. Контракти залишатимуться дійсними до закінчення терміну, на який вони були продовжені. Цей захід було вжито для забезпечення безперервності землекористування фізичними особами та підприємствами під час кризи, однак важливо враховувати довгостроковий вплив цього заходу на ринок землі та права власності громадян [3].

Вперше в історії України громадянам та організаціям, які користуються ділянками сільськогосподарського призначення державної або комунальної власності на праві постійного користування (крім державних і комунальних підприємств і установ), а також особам, які мають право емфітевзису, надано право передавати їх в оренду.

Ця нова можливість, що передбачена законодавцем, має на меті дозволити тим, хто на даний момент не може користуватися своєю земельною ділянкою, передати цю можливість іншим особам, які мають для цього необхідні ресурси. Це положення спрямоване на те, щоб максимально збільшити кількість сільськогосподарських угідь, використаних під цьогорічну посівну кампанію [4].

Під час війни уряд вжив заходів для захисту національної безпеки та інтересів дрібних і середніх фермерів, обмеживши продаж і передачу сільськогосподарських земель. Уряд також посилив нагляд за операціями із землею та запровадив суворіші покарання за незаконні операції із землею. Ці заходи мали на меті перешкодити потенційним іноземним інвесторам придбати великі обсяги українських сільськогосподарських земель, які могли б бути використані як інструмент політичного чи економічного впливу. Однак ці дії також призвели до уповільнення ринку землі, що призвело до зниження цін на землю та скорочення загального сільськогосподарського виробництва [5].

2022 рік мав потенціал стати рекордним для України за обсягами експорту за всю історію незалежності. На початку року український експорт продемонстрував позитивну динаміку зростання порівняно з аналогічним періодом минулого року, збільшившись на 34%. Однак у березні спостерігалось різке скорочення поставок за кордон – на 50%.

Експорт почав відновлюватися в травні, а найкращі результати спостерігалися в останні місяці завдяки розблокуванню українських портів.

Розблокування українських чорноморських портів у серпні 2022 року значно полегшило експорт сільськогосподарської продукції. Частка сільськогосподарської та харчової продукції в загальному експорті України зростає з майже 36% у 2021 році до 46% (у грошовому еквіваленті). Крім того, майже 79% експорту сільськогосподарської та харчової продукції становлять зернові та олійні культури. Загалом дані свідчать про те, що експортна галузь України відновлюється та зростає завдяки розблокуванню портів та збільшенню експорту сільськогосподарської та харчової продукції. Це позитивна подія як для економіки країни, так і для її продовольчої безпеки. Важливо продовжувати розвивати та підтримувати сільськогосподарську та харчову промисловість для забезпечення сталого зростання та продовольчої безпеки в майбутньому.

Стан земельних ресурсів сільськогосподарського призначення в Україні є рушійною силою впливу на економіку та загальний розвиток країни. Аналіз ефективності сільськогосподарського землекористування довів, що війна має руйнівний вплив на аграрну сферу. Поля знищуються бомбами та артилерією, знижуючи тим самим посівні площі та підвищуючи деградацію ґрунтів, фермери можуть бути змушені покинути свої домівки, залишивши свою землю невикористаною. Це призводить до зменшення кількості землі, яка використовується для сільського господарства, а також до зниження продуктивності землі, яка все ще обробляється. Крім того, руйнування інфраструктури, такої як дороги, мости та складські приміщення, ускладнює транспортування фермерами своєї продукції на ринок, що ще більше зменшує їх доходи. Все це призводить до дестабілізації економічної ситуації в країні, сприяє продовольчій кризі.

Під час війни уряд вживає заходів для захисту національної безпеки та інтересів фермерів, однак ці дії призводять до уповільнення ринку землі, до зниження цін на землю та скорочення загального сільськогосподарського виробництва. Тому питання законодавчого регулювання ринку землі все ще залишається відкритим.

Значення експорту агропродовольчої продукції неможливо переоцінити, особливо в сучасному світі, де попит на продукти харчування та пов'язані з ними продукти продовжує зростати. Забезпечення стійкості виробництва агропродовольчої продукції, особливо щодо впливу на навколишнє середовище, має вирішальне значення для забезпечення довгострокової життєздатності галузі.

Загалом, організація ефективного обліку та контроль використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення в Україні є критичним питанням, яке потребує уваги та дій з боку різних секторів. Організація сільськогосподарського землекористування потребує інноваційних рішень, інвестицій в дослідження та розробки, вирішення таких питань, як правове забезпечення сталого землекористування, сприяння консолідації земель, удосконалення обліку земель сільськогосподарського призначення та новітній погляд на аграрну політику з приводу кредитування фермерів та заохочення їх до технологічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Кравченко А. В. Ефективність використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. к.е.н.: 08.00.04. Київ, 2018. 25 с.

2. Лазеба Є. С. Підвищення ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в Україні. *Ефективна економіка*. 2014. № 5.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 12.04.2022 р. № 2247-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2247-20#Text>

5. Муравська Н. Державне регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний ресурс Ліга:Закон*. 2022. №19. URL: <http://surl.li/duhvs>

Дранус В. В.

канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і кредиту,
ЧНУ ім.Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

Прокопишин О. С.

канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і оподаткування,
Львівський національний університет природокористування,
м. Львів, Україна

Трушкіна Н. В.

канд. екон. наук, старший науковий співробітник
сектору промислової політики та інноваційного розвитку
відділу промислової політики та енергетичної безпеки,
Науково-дослідний центр індустріальних потреб розвитку НАН
України,
м. Харків, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі функціонування ринку страхових послуг їх надання регламентується Законом України "Про страхування" [1], яким, зокрема, визначено види добровільного та обов'язкового страхування. Екологічне страхування не має окремо виділеного виду, однак, стаття 4 Закону України "Про страхування" передбачає поділ на класи страхування, з яких можна виділити види страхування, що мають ознаки екологічного. До них віднесемо:

– страхування майнових ризиків користувача надр під час дослідно-промислового і промислового видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ (класи 8 та 9);

– страхування майнових ризиків за угодою про розподіл продукції у випадках, передбачених Законом України "Про угоди про розподіл продукції" [2] (класи 8 та 9);

– страхування майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу у випадках, передбачених Законом України "Про нафту і газ" (клас 9);

– страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків при перевезенні небезпечних вантажів (класи 10, 11, 12, 13);

– страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо

відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів (класи 10, 11, 12, 13);

– страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру (клас 13);

– страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довіллю або здоров'ю людей під час зберігання та застосування пестицидів і агрохімікатів (клас 13);

– страхування цивільної відповідальності суб'єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно довіллю та (або) здоров'ю і майну третіх осіб під час виконання робіт з гуманітарного розмінування (клас 13);

– страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установи за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту (клас 13).

Не зважаючи на нову редакцію Закону України “Про страхування” народними депутатами України Криворучкіною О. В. та іншими подано до Верховної Ради України Проект Закону України “Про екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку” [3]. Олена Криворучкіна, заступниця голови Комітету з питань екологічної політики у Верховній Раді України стверджує, що страхування екологічних ризиків в Україні не набуло поширення і відносить до причин такого становища законодавчі; слабкі стимули добровільного страхування; відсутність надійних та загальноприйнятих методик оцінки ризику та розрахунку ймовірної шкоди; низьку потужністю самого ринку, що позбавляє змоги здійснювати страхування небезпечних екологічних ризиків, чітко не визначено термін «екологічне страхування»; не сформованість переліку видів страхування, що відносяться до екологічного; практичну відсутність страхових компаній, що займаються екологічними видами страхування; відсутність стимулів з боку держави щодо екологічного страхування. Крім того, автором стверджується, що страхування відповідальності за забруднення навколишнього природного середовища найбільш ефективно захищає

інтереси підприємств по отриманню прибутків, суспільства по захисту здоров'я людей та держави через створення сприятливого інвестиційного клімату, гарантій податкових надходжень та соціальну стабільність. Відшкодування екологічної шкоди шляхом застосування превентивних заходів з екологічного страхування забезпечуватиме гарантію компенсації збитків внаслідок аварійного забруднення навколишнього природного середовища.

Шляхи подолання проблеми автори законопроекту вбачають у наступному:

- забезпечення економічного стимулювання запобіганню аварійному забрудненню навколишнього природного середовища;

- запровадження в Україні фінансових механізмів компенсації шкоди, заподіяної довкіллю, що повинні ґрунтуватись на поєднанні двох найбільш поширених механізмів: фінансових гарантій та екологічному страхуванні;

- наявність потенційних масштабних збитків повинна передбачати можливість використання боргових фінансових інструментів, які дають можливість трансферу ризиків до фінансового ринку і забезпечення високого рівня захисту;

- необхідність внесення змін до чинних нормативно-правових актів;

- запровадження в Україні екологічного страхування, тобто страхування збитків від техногенних аварій, завданих довкіллю та постраждалим особам;

- екологічне страхування повинно стати обов'язковим для підприємств із ризикованих секторів економіки, а саме металургійних, машинобудівних, хімічних та енергетичних;

- затвердження спектру небезпечних видів господарської та іншої діяльності, що може призвести до викиду в атмосферу або скидання шкідливих речовин у воду, у тому числі скидання твердих, рідких або газоподібних забруднюючих речовин або утворення радіації чи іншого шкідливого впливу, що перевищує допустимий рівень;

- створення страхових пулів, які дозволять спільно накопичувати кошти [4], [5].

Така інтерпретація сучасного стану в галузі екологічного страхування є дискусійною. Зрозуміло, що ухвалена Європейським союзом програма дій, згідно з якою Європа зобов'язується стати кліматично нейтральною до 2050 року, вимагає від України впровадження ряду заходів, що дозволять здійснити інтеграцію в нову кліматичну політику ЄС. Проте, твердження, що страхування відповідальності за забруднення навколишнього природного

середовища найбільш ефективно захищає інтереси підприємств по отриманню прибутків та екологічне страхування повинно стати обов'язковим для підприємств із ризикованих секторів економіки, а саме металургійних, машинобудівних, хімічних та енергетичних вважаємо такими, що суперечать одне одному, адже, по-перше, страхові внески суб'єкти господарювання зможуть здійснювати лише за рахунок прибутку, по-друге, види страхування, що містять ознаки екологічних, вже є обов'язковими. Це ж стосується пропозиції затвердження спектру небезпечних видів господарської та іншої діяльності, що може призвести до викиду в атмосферу або скидання шкідливих речовин у воду – на сьогодні страховим та податковим законодавством регламентовані як види небезпечних речовин, що можуть спричинити шкоду довкіллю, так і визначені механізми відшкодування збитків та нарахування і сплати податкових зобов'язань за ведення такого роду діяльності. Схоже питання стосується твердження «...обрахунок вартості страхового захисту буде залежати від стану об'єкту, строку дії договору, очікуваних збитків від настання події, ймовірності її настання, тощо...», адже на сьогодні, при актуарних розрахунках страхових тарифів враховуються саме такі показники.

Твердження авторів законопроекту щодо низької потужності страхового ринку, що позбавляє змоги здійснювати страхування небезпечних екологічних ризиків, не визначення терміну «екологічне страхування»; не сформованість переліку видів страхування, що відносяться до екологічного; відсутність страхових компаній, що займаються екологічними видами страхування; відсутність стимулів з боку держави щодо екологічного страхування в цілому справедливі, проте, на наш погляд, доцільно говорити про те, що сам лише факт введення в дію запропонованих заходів або чітке визначення поняття «екологічного страхування» не здатне підвищити потужність страхового ринку без відповідного обґрунтування з точки зору фінансового механізму здійснення процесів, яке в законопроекті відсутнє, знову ж таки виникає запитання: яким чином до моменту внесення законопроекту здійснювалося обов'язкове страхування відповідальності за видами страхування, що мають ознаки екологічного, якщо автори стверджують, що такий перелік не сформовано?

Щодо питання відсутності державної підтримки екологічного страхування, зазначимо, що ця проблема стосується багатьох галузей народного господарства, зокрема відсутність державної підтримки в галузі страхування вже не один рік відчувають на собі

сільськогосподарські товаровиробники, тому, спираючись на досвід та еволюцію функціонування аграрного страхування в Україні, нам важко погодитися з необхідністю формування страхового пулу, адже є негативний приклад створення в добровільно-примусовому порядку Аграрного страхового пулу, який так і не зміг виконати поставлених перед ним завдань, зокрема підвищення рівня сільськогосподарського страхування, а фінансових розрахунків, чому впровадження запропонованого механізму в екологічному страхуванні має спрацювати, автори законопроекту не наводять.

Твердження авторів щодо компаній, які пройшли сертифікацію підприємств-забруднювачів за стандартом ISO 14001 або EU Ecomanagement and Audit Scheme (EMAS) та матимуть змогу сплачувати нижчі страхові внески, в деяких випадках знижка, яка надається страховими фірмами для такого типу ризиків, може сягати до 20%, не обґрунтоване фінансовими розрахунками, не визначено, які саме випадки підлягають під визначення «деякі», не зрозуміло, яким чином при цьому враховані інтереси страховиків та який саме механізм побудови страхових тарифів вони будуть використовувати при здійсненні необхідних актуарних розрахунків, крім цього не визначено саме фінансових механізмів сприяння посиленню спроможності страхових компаній оцінювати та управляти такими специфічними ризиками.

Твердження щодо передбачення внесення змін до Закону України «Про страхування» в частині обов'язкових видів страхування вважаємо не зовсім коректним, адже ніяких нових видів страхування автори законопроекту не пропонують, крім об'єднання вже існуючих видів обов'язкового страхування під однією категоріальною назвою «Екологічне страхування».

Крім того, вважаємо не зовсім коректним твердження О. Криворучкіної: «.. компанії, які підлягатимуть обов'язковому страхуванню, належать до складу великих експортерів, для яких вкрай важлива репутація на міжнародному ринку. Екологічне страхування дозволить забезпечити їм таку репутацію...»[5], адже з нього можна зрозуміти, що інтереси дрібних та середніх експортерів законопроект не враховує, і їх репутація не важлива авторам, що жодним чином не зможе підвищити цікавість таких суб'єктів господарювання до екологічного страхування.

Таким чином, на наше розуміння, покращення стану екологічного страхування є необхідним, але воно повинно поєднувати соціально-економічні, фінансові та екологічні аспекти проблеми, з урахуванням особливостей правового регулювання екологічних та страхових

відносин в реальних умовах сьогодення. Це передбачає систематизацію, вдосконалення та взаємозв'язок екологічного та страхового законодавства на основі здійснення аналізу існуючих норм, світового досвіду в цій галузі страхування та впровадження не популістичних, а фінансово обґрунтованих заходів щодо залучення суб'єктів господарювання, страхових компаній та держави до запропонованого процесу, адже розвиток системи екологічного страхування вимагає крім вищесказаного, вдосконалення методичних підходів до ймовірнісної оцінки ризиків, до оцінки економічного і страхового збитків, до розрахунку тарифних ставок і сум страхових внесків, що потрібно буде здійснювати по кожному виду природньо-антропогенних подій, що розглядаються в якості страхових відносно екологічного страхування.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про страхування” № 1909-IX від 18 листопада 2021 року [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text)

2. Закон України "Про угоди про розподіл продукції" № 1039-XIV від 14 вересня 1999 року [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text)

3. Проект Закону України “Про екологічне страхування та гарантії відшкодування шкоди, завданої внаслідок діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку” № 6018-2 від 28 вересня 2021. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI06101A>.

4. Криворучкіна О. Екологічне страхування в Україні: перспективи та проблеми впровадження. URL: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichne-strahuvannya-v-ukrayini-perspektyvy-ta-problemy-vprovadzhennya>

5. Криворучкіна О. Країні потрібне екологічне страхування. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/759331.html>

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку шляхом приведення чинного законодавства України у відповідність до законодавства ЄС зумовлено вимогами інтеграції України в Європейський економічний простір.

Важливою складовою загальної інформаційної системи підприємства є інформаційне середовище, що забезпечується обліковою системою, шляхом виявлення, вимірювання, реєстрацією, накопиченням, узагальненням та передачею інформації управлінському персоналу всіх рівнів, з метою забезпечення прийняття оперативних рішень. Організаційний процес в обліку являє собою сукупність елементів облікового процесу, які впливають на формування результатів діяльності господарюючих суб'єктів.

Організація бухгалтерського обліку – це сукупність дій зі створення цілісної системи бухгалтерського обліку, підтримання і підвищення рівня її організованості, функціонування якої спрямоване на забезпечення інформаційних потреб користувачів облікової інформації, включаючи вибір форм організації та формування матеріального й інформаційного забезпечення облікового процесу.

Організаційно-методичному забезпеченню організації обліку присвячено наукові праці вітчизняних вчених, зокрема: Ф. Бутинця, В. Гетьмана, С. Голова, Л. Гуцаленко, З. Гуцайлюка, В. Жука, Г. Кірейцева, М. Кужельного, С. Левицької, В. Моссаковського, Л. Нападівської, Н. Правдюк, М. Пушкаря, В. Сопка, М. Чумаченка.

Поряд з важливістю наукових напрацювань вказаних авторів залишається ряд теоретико-методологічних та практичних питань, які потребують вирішення.

Умовно проблеми з організації бухгалтерського обліку ми поділили на дві групи:

1. нормативно-правове забезпечення;
2. методологічне забезпечення.

Кабінет Міністрів України прийняв Стратегію застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні від 24.10.2007 р. №211, де передбачено з 2010 р. застосування міжнародних

стандартів підприємствами-емітентами та підвищення кваліфікації бухгалтерів з вивчення цих стандартів, що викликало виникнення проблем, яких було і так не мало у бухгалтерському обліку в тому числі і в його організації.

Проблемі нормативно-правового забезпечення присвячені дослідження С.Голова, який стверджує, що запровадження принципів і методів МСФЗ в Україні здійснюється в умовах існуючої системи державного реформування бухгалтерського обліку. На його думку існуюча правова система України суттєво обмежує можливості деталізації міжнародних стандартів, створених міжнародним неурядовим органом, що обумовлено передусім наступними чинниками [1]:

1) відсутній зв'язок між положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та законами і кодексами, які впливають на застосування міжнародних стандартів фінансової звітності;

2) зберігається суттєвий вплив податкових норм і правил на організацію бухгалтерського обліку та урядових органів на процеси розробки та прийняття положень (стандартів) бухгалтерського обліку;

3) П(С)БО на відміну від МСФЗ розповсюджуються не лише на фінансову звітність, а й визначають методологічні засади формування інформації в бухгалтерському обліку [3].

Формування облікової політики є невід'ємною складовою організації облікової системи, тому доцільно зосередити увагу на окремих проблемних аспектах:

1. відсутність чіткого визначення та конкретизації облікової політики призводить до неоднозначного трактування її сутності та наповнення;

2. відсутність узгодження та неповнота нормативно-правових актів пов'язаних з формуванням та зміною облікової політики підприємств;

3. відсутність єдиних підходів вчених щодо тлумачення сутності облікової політики, ступеня деталізації положень та організаційних складових.

Окремі автори вважають, що основною методологічною проблемою є допущенні недоліки в організації бухгалтерського обліку, що зумовлюють затримку в поданні звітної інформації, тим самим помітно знижують її якість. Наявність великих розривів у часі між моментом отримання бухгалтерської інформації і моментом її використання перешкоджає підвищенню ефективності діяльності суб'єктів господарювання [2].

Ми погоджуємось із думкою Н.Л. Правдюк, яка вказує на відсутність наукових напрацювань, спрямованих на формування

цілісного концептуального підходу щодо технології організації бухгалтерського обліку з урахуванням специфіки суб'єктів господарювання, а також у відсутності відповідних практичних розробок і методик, які деталізують і чітко окреслюють етапи й механізми організації запровадження бухгалтерського обліку в діяльність господарюючих суб'єктів і передбачають урахування їх специфічних ознак [5].

Проведене дослідження дозволяють виокремити шляхи покращення організації облікового процесу:

1) удосконалення документообігу дозволить зменшити затрати трудових, матеріальних та фінансових ресурсів забезпечить своєчасність отримання інформації менеджерами всіх ланок;

2) розробка та впровадження новітніх комп'ютерних програм бухгалтерського обліку, сприятиме оперативності отримання, реєстрації, групування, обробки та узагальнення обліково-економічної інформації.

Узагальнюючи вищевказане можна дійти висновку, що організація обліку відіграє стратегічну роль в управлінні діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності, тому доцільно постійно та послідовно удосконалювати механізми організації облікового процесу, сприяти їх адаптації до умов ринкового середовища та Євроінтеграції.

Список використаних джерел

1. Голов С. Гармонізація фінансової звітності відповідно до плану дій «Україна – ЄС». Бухгалтерський облік і аудит. 2015. №4, С. 274-275.

2. Гуцаленко Л.В. Адаптивна система обліку і контролю результатів діяльності сільськогосподарських підприємств: моногр. К.: ННЦ ІАЕ. 2019. 372 с.

3. Кузнєцова С.А. Технологія організації бухгалтерською обліку із урахуванням специфіки суб'єктів господарювання. Бухгалтерський облік і аудит. 2018. № 6.

4. Моссаковський В. Який облік потрібен Україні? Бухгалтерський облік і аудит. 2019. № 11. С. 24-30.

5. Правдюк Н.Л. Особливості організації фінансового обліку в сільськогосподарських підприємствах /сучасні тенденції, новації, перспективи розвитку фінансового механізму та обліково-аналітичного забезпечення економічного розвитку діяльності суб'єктів господарювання: теорія, методика, практика (колективна монографія). Вінниця: Видавництво ПП «ТД«Едельвейс і К». 2015. 500 с.

МОЖЛИВОСТІ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДАНИХ ДЛЯ ПОТРЕБ АНАЛІЗУ

В процесі господарської діяльності суб'єктів господарювання інформація щодо такої діяльності проходить досить складний шлях та трансформацію. Інформація – це та основа, яка необхідна для прийняття зважених управлінських рішень уповноваженими особами. Однак, в початковому вигляді вона являє собою значні обсяги зазвичай табличних даних важких для візуального сприйняття.

Інформація може надаватися у вигляді звітів періодично за визначеною формою або у вільному вигляді на відповідний запит. Також, у початковому вигляді інформація представляє собою необроблені первинні дані (часто з відповідних програмних комплексів, які фіксують в обліку господарські операції). Такі дані необхідно групувати та структурувати додатково для зручності подальшої роботи особами, які приймають стратегічні рішення не акцентуючи увагу на окремих деталях.

Візуальне графічне подання інформації є найбільш вдалим для сприйняття, розуміння та аналізу. Існує досить багато інструментів візуалізації, в т.ч. відносно безкоштовних.

Найбільш простим варіантом є використання MS Excel. Навіть якщо підприємство не використовує цей пакет як основний або єдиний для обліку та зберігання інформації, все одно більшість даних можна експортувати у сумісні з MS Excel формати.

MS Excel надає такі можливості візуалізації даних:

- умовне форматування (Conditional Formatting);
- спарклайни (Sparklines);
- використання діаграм різних типів (Charts);
- більшість інструментів в меню Дані (Data), такі як зведені таблиці та діаграми (Pivot Tables & Pivot Charts), зрізи зведених таблиць (Slicers), консолідація даних (Consolidation); блок аналізу даних (Data Analysis);
- макроси (Macro);
- інструменти розробника у відповідному меню (Developer).

Вказані інструменти можуть бути використані як окремо, так і в комплексі. Найбільш наочним буде побудова дашборду (Dashboard),

який по суті є сукупністю зведених діаграм, зрізів зведених таблиць, спарклайнів та умовного форматування в різній комбінації.

Перевагою використання MS Excel є відносна простота та зрозумілість, відсутність додаткових витрат на інші програми. Однак, є досить багато недоліків: обмеження кількості рядків; тривалість обробки значної кількості записів таблиць, проблематичність одночасного доступу до роботи з файлами.

Більш цікавими з точки зору візуалізації виглядають спеціалізовані програми, які окрім візуальної складової мають BI-компонент (Business Intelligence), який здатний додати більші аналітичні та прогностичні можливості, які є корисними для прийняття рішень.

Розглянемо для прикладу Microsoft Power BI Desktop. Перевагами цієї програми є:

- можливість підключення більше ніж 100 типів джерел даних;
- можливість додаткової обробки та очищення даних за допомогою вбудованого інструменту Power Query;
- можливість встановлення необхідних зв'язків між таблицями даних;
- можливість створення візуалізації більшості відомих типів, в т.ч. самостійного їх налаштування з використанням мов R та Python;
- можливість використання деталізації даних (Drillthrough);
- можливість загального доступу до роботи та використання прав доступу різного рівня;
- можливість безкоштовного використання програми в повній комплектації на локальному комп'ютері.

Тобто, на виході ми отримуємо дашборди з інструментами, які не поступаються MS Excel, а в певних складових навіть переважають їх. Слід однак відмітити, що найбільшу частину роботи тут буде займати попередній етап (налаштування та очищення даних), а побудова самої візуалізації є відносно простою та інтуїтивно зрозумілою. Доступні практично всі типи діаграм MS Excel в т.ч. і карти (які не доступні для старих або безкоштовних версій MS Excel), плюс до того окремі інструменти, як KPI-діаграми, випадаючі списки та декомпозиції даних (яка як раз підключає можливості BI-компоненти і аналізує дані миттєво). Вказана програма також не є єдиною альтернативою у цій ніші.

Втім, є важлива особливість у використанні подібних програм, яка полягає саме в налаштуванні зв'язків між таблицями. Для коректного налаштування необхідні знання з основ баз даних та типів можливих зв'язків. Вивчення баз даних (реляційних) сьогодні важко уявити без знання мови запитів SQL. В свою чергу ці запити мають

реалізуватися у відповідних оболонках (СУБД). Також, окрему інформацію для аналізу та прийняття рішень можна отримувати за допомогою запитів до бази і без використання ВІ-системи.

Таким чином, процес передачі інформації та самого аналізу ускладнюється. Якщо у випадку з MS Excel нам не потрібно нічого окрім самих даних, то у випадку з ВІ-компонентами є необхідність і в СУБД (типу MySQL, Microsoft SQL Server, PostgreSQL, Oracle тощо), і в ВІ-оболонці (наприклад, Microsoft Power BI, Tableau, QlikSense, SAS Business Intelligence, SAP Business Objects тощо), яка буде працювати над даними. Однак, якщо компанія вже використовує бази даних, то набагато легше та ефективніше додати до використання ВІ-інструменти, ніж виконувати схожі задачі в MS Excel. Наприклад, будь-який інтернет-магазин буде зберігати свою інформацію щодо товарів, клієнтів, замовлень тощо в базах даних.

Однією з ключових переваг ВІ-інструментів є ширші та потужніші можливості в прогнозуванні на основі даних. Так, MS Excel також може надати прогноз на необхідну кількість періодів вперед, однак, тип апроксимації користувач обирає самостійно на власний розсуд.

В Power BI, наприклад, для різних цілей можна використовувати такі інструменти як:

- функція «What-if»;
- робота з функцією Q&A;
- створення прогнозу за допомогою візуалізацій;
- використання мови Python;
- використання мови R.

Найбільш цікавим з вбудованих типів візуалізації є дерево декомпозиції, втім для прогнозування також може бути використано лінійні тренди та прогнозування часових рядів.

Таким чином, для аналізу та візуалізації даних (в т.ч. і фінансового характеру) існують як доступні та відносно безкоштовні поширені інструменти, які не потребують значного додаткового навчання (як MS Excel), так і більш складні продукти, які забезпечують зв'язок первинної інформації, бази даних та ВІ-системи. Вибір підходу до аналізу залежить від потреб суб'єкта господарювання, його фінансових можливостей та характеру ведення бізнесу.

Список використаних джерел

1. Microsoft Power BI: Візуалізація даних. <https://powerbi.microsoft.com>
2. Microsoft Excel. <https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-365/excel>
3. SQL Tutorial - W3Schools. <https://www.w3schools.com/sql/>

Герасимчук В. Г. ,

аспірант

Вінницький національний аграрний університет

Науковий керівник:

Вдовенко Л. О.

д-р. екон. наук, професор

СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Україна є країною з високим потенціалом розвитку аграрного сектору, що робить в перспективі сільські території привабливими для інвесторів.

В сучасних умовах децентралізації зростає відповідальність виконавчої влади регіону, органів місцевого самоврядування, об'єднаних територіальних громад за підвищення своєї інвестиційної привабливості та ефективне використання наявного природного, економічного та людського потенціалу [1].

Децентралізація надала вагомому поштовху до розвитку сільських територій України. Для трактування даного поняття звернемось до українського законодавства, щоб надалі в нашій доповіді ми мали більш чіткіше уявлення про досліджувану тему. Так, в Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» : «сільська місцевість – це території, що знаходяться за межами міст і є переважно зонами сільськогосподарського виробництва та сільської забудови» [2].

Попри те, що Україна має значні сільськогосподарські ресурси та природні багатства, її сільські території відстають у відношенні до розвинених країн світу. Причини цього можна віднести до таких факторів, як відсутність відповідного законодавства, низька рівень розвитку інфраструктури, недостатня доступність фінансових ресурсів, відсутність компетентних фахівців тощо.

Підвищити конкурентоспроможність і економічну ефективність сільських територій можна за рахунок нових інвестицій, які могли б поліпшити структуру економіки.

Важливою умовою розвитку сільських територій є відповідний рівень інвестиційного забезпечення. Інвестиції відіграють провідну роль у технічній і технологічній модернізації сільськогосподарських підприємств та підвищенні їхньої конкурентоспроможності. Інвестиції є важливою передумовою інноваційного зростання [3].

На основі статистичних даних щодо прямих інвестицій в Україну за видами економічної діяльності спостерігаємо спадну їх динаміку в 2020 р. (рис. 1).

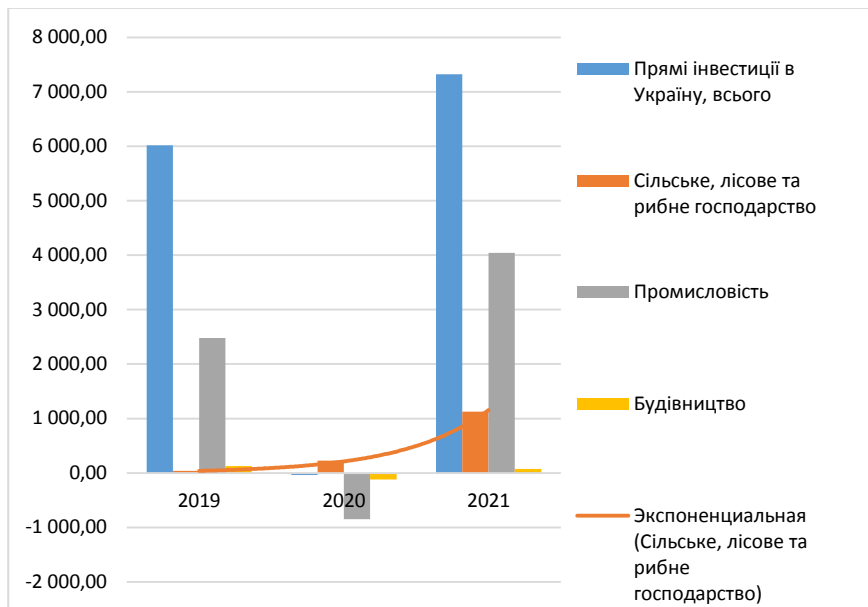

Рис. 1. Динаміка прямих інвестицій в Україну за видами економічної діяльності [4]

Аналізуючи динаміку надходження прямих інвестицій в Україну за видами економічної діяльності, можна зробити такі висновки:

1) Загальний обсяг прямих інвестицій в Україну зріс у 2021 році на 20,5% порівняно з 2020 роком, що свідчить про певну стабілізацію інвестиційного клімату в країні.

2) Найбільші долі прямих інвестицій у всіх трьох роках припадають на промисловість, що свідчить про високий рівень індустріалізації в Україні та відносну привабливість цього сектору для іноземних інвесторів.

3) У 2019 році надходження прямих інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство становило менше 1% від загального обсягу, проте у 2021 році ця галузь залучила вже 15,41% прямих інвестицій, що свідчить про збільшення інтересу іноземних інвесторів до сільськогосподарського сектору в Україні.

4) Будівництво протягом трьох років відзначилося відносно

низьким рівнем надходження прямих інвестицій, що може свідчити про певні труднощі в цій галузі та нестабільність інвестиційного клімату в Україні.

5) Загалом, можна зробити висновок, що в Україні відбувається певна диверсифікація напрямків прямих інвестицій, збільшення інтересу до сільськогосподарського сектору та стабілізація інвестиційного клімату, що є позитивними тенденціями для економіки країни.

Таким чином, за результатами динаміки надходження прямих інвестицій в Україну за видами економічної діяльності, можна зробити висновок, що сільські території України є найменш привабливими для інвесторів. Це підтверджується тим, що у 2019 році лише 0,63% всіх прямих інвестицій в Україну було спрямовано на сільське, лісове та рибне господарство. У 2020 році інвестиції в цей сектор не були зареєстровані взагалі, хоча у 2021 році частка інвестицій у сільське господарство зросла до 15,41%, що може свідчити про певний потенціал для розвитку цієї галузі.

На думку Томашук І.В. «основними критеріями стійкого сільського розвитку є підвищення ефективності сільського господарства, диверсифікація сільської економіки, продовольча безпека країни, природний приріст сільського населення, підвищення рівня та якості життя на селі, дотримання соціального контролю над історично освоєними територіями, поліпшення родючості ґрунту й екологічної ситуації в сільських районах» [5, с. 145].

Отже, сільські території в Україні поки що залишаються найменш інвестиційно привабливими, разом з тим, на нашу думку, мають економічний потенціал для подальшого розвитку та вирішення проблем соціального характеру. Держава має сприяти залученню інвестицій, враховуючи роль та значення аграрного сектору економіки за допомогою державних пільг та підтримки вітчизняних виробників, що може покращити інвестиційну привабливість сільських територій. Сільські території мають значний потенціал для розвитку екотуризму, який може сприяти підвищенню інвестиційної привабливості таких територій, а отже підвищення якості життя сільських мешканців.

Список використаних джерел інформації

1. Децентралізація в Україні: офіційний сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 07.05.2023).
2. Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність». URL: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>] (дата звернення: 09.05.2023).

3. Герасимчук В.Г. Роль інвестицій у сільські території України: проблеми та перспективи. *Економіка. Фінанси. Право*. 2022. №9 С. 9-13

4. Міністерство економіки України: офіційний сайт. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 09.05.2023).

5. Томашук І.В. Інвестиційний потенціал сільських територій: основні аспекти розвитку. *Сталий розвиток економіки*. Міжнародний науково-виробничий журнал. 2018. №11 С. 140-149

УДК 330.88 : 364.124.2

Ужва А. М.

д-р екон. наук, доцент, професор кафедри обліку і аудиту
ЧНУ ім. Петра Могили
м. Миколаїв, Україна

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток є новою світоглядною та практичною моделлю розвитку для усіх країн світу, які розпочали перехід від суто економічної моделі розвитку до пошуку оптимального балансу між трьома складовими – економічною, соціальною та екологічною. Сучасний етап соціально-економічного розвитку характеризується зростанням ролі комп'ютеризації та підвищенням інтересу до новітніх інформаційних технологій. Цифрова революція безумовно змінила наше життя, суспільство, швидкість, масштаби, підходи та вимоги до використовуваних інформаційних технологій.

В умовах сьогодення основним пріоритетом в діяльності підприємства вважається розвиток і поширення корпоративних знань, гнучка зміна організаційної структури, клієнтоспрямованість, впровадження інновацій, тощо. Цифрова трансформація здійснюється в різних площинах організації. Змінюються технології та бізнес-процеси побудовані на них, що в свою чергу, призводить до модифікації структури, системи управління і культури організацій. Цифрова трансформація бізнесу - це організаційні зміни за рахунок використання цифрових технологій і бізнес-моделей для підвищення продуктивності. Інструментами деталізації і реалізації стратегії є бізнес-модель, дорожня карта і портфель проєктів, збалансований з

позицій реалізації технологічних і нетехнологічних інновацій, спрямованих на зростання цифрової зрілості підприємства [3]. На першому етапі цифрової трансформації механізмів управління підприємством необхідно: впровадження єдиних програм для використання в різних підрозділах підприємства; уніфікація операційних процесів в корпоративному центрі і на виробничих підрозділах; пілотне впровадження окремих цифрових технологій управління.

Наступним етапом цифрової трансформації управління підприємством має бути розвиток організаційних процесів у всіх структурних підрозділах. Для активізації інноваційного розвитку швидка, уніфікована, безпечна і комфортна загальна система обміну інформацією вкрай важлива, особливо для оперативного прийняття рішень.

Велику роль у сучасному світі відіграє світова мережа передачі даних. Показник проникнення належить до мереж передачі даних, які з'єднують різні місця, і, отже, може мати вплив на формування світового економічного простору [1]. Мережі передачі даних є специфікою сучасного суспільства. Великі обсяги даних та швидкість їх передачі – це ті елементи, які свідчать про перехід до цифрової економіки [2]. Більш того, такі параметри роблять дані об'єктом економічних відносин. Поява нових технологій спочатку свідчить про зміну економічних систем, не кажучи вже про їх репутацію як рушіїв економічного розвитку.

Цифрові технології підсилюють незаміщені фактори виробництва та підвищують їхню продуктивність. Вони допомагають керівникам більш ефективно контролювати роботу працівників, а працівникам – використовувати сучасні технології для зростання продуктивності праці, що, своєю чергою, підвищує віддачу від інвестицій у людський капітал. Спрощуючи завдання і підвищуючи продуктивність існуючих факторів виробництва, цифрові інформаційно-комунікаційні технології можуть істотно підвищити економічну ефективність аграрного виробництва.

Для гармонійної реалізації всіх можливих напрямів цифровізації інноваційного розвитку аграрного виробництва необхідне створення певних умов. По-перше, це створення нормативно-правової бази, адекватної вимогам цифрової економіки. По-друге, розроблення і реалізація на різних рівнях господарювання системи стимулювання до використання цифрових технологій. По-третє, створення цифрової платформи, яка дасть змогу сконцентрувати ресурси, необхідні для цифровізації, а також систематизувати й гармонізувати діяльність

стейкхолдерів інноваційного розвитку підприємств та аграрного виробництва у цілому.

Для України перехід до цифрової трансформації видається не легким. Усі ланки бізнесу стикнулися з неготовністю прийняти виклик від пандемії. Але попри це, державний бізнес не стоїть на місці. Деякі із прикладів впровадження цифровізації є додаток Дія, медична цифрова реформа, дистанційне навчання, перехід до цифрового документообігу, цифрові гарантії. Створюються окремі відділи, які займаються розробкою стратегій цифрової трансформації на підприємствах, завдяки цьому з'являються нові робочі місця, з'являється попит на нові професії. Це може значно укріпити конкурентоспроможність бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Детермінанти сталого розвитку економіки: монографія / під заг. ред. Храпкіної В. В., Устименка В. А. Київ: Інтерсервіс. 2019. 264 с.

2. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Київ, 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

3. Проект «Цифрова адженда України–2020». Київ. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>

УДК 330.88 : 364.124.2

Гулей С. А.

аспірант кафедри економічної експертизи та
землевпорядкування, Західноукраїнський національний
університет, м. Тернопіль, Україна

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Сталий розвиток сільськогосподарського сектору економіки неможливий без впровадження та використання інновацій та техніко-технологічних рішень, які сприяють підвищенню продуктивності праці, економії різних видів ресурсів, скороченню витрат та зниженню собівартості сільськогосподарської продукції, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності виробництва, що впливає на залучення інвестицій. В аграрній сфері економіки розвиток інноваційної діяльності занепадає внаслідок кризи, що спричинена військовими діями, зменшенням ринків збуту продукції, недосконалістю

законодавчої бази, недостатності державного стимулювання інноваційної діяльності, обмеженості внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування інновацій та неможливості їх швидкої мобілізації, а, особливо, відсутності інновацій та сучасних технологій виробництва і вирощування сільськогосподарської продукції. Широке застосування новітніх технологій у землеробстві, рослинництві, тваринництві спостерігається у провідних українських підприємств, а саме: «Агрохолдинг Мрія», Агрохолдинг «Кернел Груп», ПАТ «Укрлендфармінг» тощо. Досить активно використовуються інновації обробітку ґрунту для підвищення родючості та збереження мікроелементів, але їх вплив не завжди дає позитивний ефект. Це впливає на ступінь забруднення ґрунтових вод та відбувається знищення поживних мікроорганізмів, що в результаті діє на рослини, тварину і людину. Тому дедалі ширше застосовуються прогресивні сучасні технології мінімального обробітку ґрунту й точного землеробства. Так, технологія обробітку ґрунту «Mini-till» передбачає мінімізацію технологічного впливу на ґрунт під час його обробітку, що підвищує економічну ефективність й екологічність процесу вирощування сільськогосподарських культур за рахунок зниження погодно-кліматичного впливу, суттєвого зменшення рівня витрат палива, добрив, засобів захисту рослин, скорочення використання сільськогосподарської техніки, підвищення врожайності, покращення стану природного середовища. Особливої популярності набуває органічне сільське господарство, сутністю якого є відмова від використання мінеральних добрив і пестицидів, застосування стимуляції біологічної активності ґрунтів. Проблеми соціального, інституційно-правового та фінансово-економічного характеру стримують прогресивний розвиток аграрної сфери України, незважаючи на прагнення суб'єктів господарювання дотримуватися засад органічного землеробства у сільськогосподарському виробництві.

Тенденція розвитку землеробства характеризується створенням умов для стабільного управління станом ґрунтів. Науково-технічний прогрес стимулював стрімкий розвиток нанотехнологій, який має місце в усіх сферах сільського господарства, включаючи техніку та системи добрив. Нанотехнології визначають сукупність методів і прийомів, що гарантують можливість контрольованим чином створювати і модифікувати об'єкти, які мають принципово нові якості і дають змогу здійснити їх інтеграцію в повноцінно функціонуючі системи. Впровадження та використання даних технологій у галузі рослинництва створює позитивний ефект, впливаючи на врожайність,

економію витрат, раціональне використання ресурсів тощо, проте проблеми, які існують у країні нині стримують інноваційний розвиток галузі.

З метою активізації процесу використання та адаптації прогресивних технологій у сільськогосподарському секторі економіки регіону необхідно забезпечити:

- зміни у інституційно-правовому регулюванні методів ведення сільського господарства;
- розвиток аграрної науки та інтелектуального потенціалу сільського господарства;
- покращення рівня підготовки і підвищення кваліфікації працівників аграрної галузі;
- стимулювання державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, зайнятих інноваційною діяльністю;
- залучення інвестицій щодо впровадження науково-технічних досягнень у виробництво;
- реалізацію відповідних програм і стратегій розвитку інноваційної діяльності у сільському господарстві;
- підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції в контексті сталого розвитку тощо.

Список використаних джерел:

1. Аранчій В.І., Зоря О.П., Голбан Т.Т. Стратегічні напрями інвестиційно-інноваційного розвитку аграрного виробництва на галузевому та господарському рівнях. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 45. С. 33–38.

2. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Київ, 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

3. Подольчак Н.Ю., Білик О.І., Левицька Я.В. Сучасний стан цифровізації в Україні. Ефективна економіка. 2019. № 10. URL: http://www.economy.naykacom.ua/pdf/10_2019/6.pdf

Коваленко А. В.,
здобувач вищої освіти, Одеський
національний економічний університет,
м. Одеса, Україна,

Науковий керівник:
Карпова О. О.,
канд., пед. наук, доцент кафедри іноземних мов
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Головна умова ефективного функціонування закладів вищої освіти є порядок та особливості формування їх фінансових ресурсів. Джерела фінансування закладів вищої освіти напряму залежить, від форми власності даного вищого навчального закладу. На території України функціонують такі форми власності закладів вищої освіти, як державна, комунальна та приватна.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», вищі навчальні заклади України державної форми власності переважно фінансуються за рахунок бюджетних коштів. Здійснення фінансування вищих навчальних закладів, що перебувають в комунальній формі власності відбувається за рахунок коштів відповідних бюджетів на тій території на якій заклад розміщується та фінансове забезпечення вищих навчальних закладів приватної форми власності здійснюється за рахунок власних коштів засновника закладу [1, с.112].

Проте, на законодавчому рівні України визначено, що вищим навчальним закладам державної форми власності дозволено поєднувати бюджетне фінансування із власними надходженнями. До власних надходжень закладів вищої освіти в Україні належать: надходження від плати за надання освітніх послуг; надходження від науково-дослідної діяльності закладу; надходження від орендної плати тощо. Загалом, всі фінансові ресурси, що отримує вищий навчальний заклад спрямовуються на ефективне здійснення його діяльності.

Зазначимо, що в нашій країні завжди гостро поставало питання щодо нестачі фінансування державою закладів вищої освіти. Оскільки, на нашу думку, наша держава не приділяла значної уваги

фінансуванню капітальних та поточних ремонтів, оновлення матеріально-технічної бази, розвитку міжнародного співробітництва між закладами освіти, облаштування зон для відпочинку, тощо.

На сьогоднішній день, у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію нашої країни, сфера освіти та науки має пристосовуватися до жорстоких умов сьогодення. Тому, проведемо аналіз динаміки обсягів фінансування державних вищих закладів освіти за період військового стану в порівнянні з 2021 роком (табл.1.):

Таблиця 1 – Аналіз динаміки обсягів фінансування державних ЗВО з 2021 по 2022 роки

Назва міста	Найменування ЗВО	Обсяг фінансування ЗВО тис. грн.		
		2021 рік	2022 рік	2022 рік/ 2021 рік
Київ	Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського	1 461 263 445	1 643 256 499	112,5 %
	Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана	164 807 568	167 038 318	101,4 %
	Національний університет "Киево-Могилянська академія"	131 443 950	146 933 203	111,8 %

Продовження таблиці 1

Одеса	Державний університет "Одеська політехніка"	231 521 911	250 334 399	108,1 %
	Одеський національний економічний університет	38 947 5821	34 857 872	89,5 %
	Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	128 828 526	131 610 098	102,2 %
Львів	Національний університет "Львівська політехніка"	965 537 383	1 127 696 887	116,8 %
	Університет банківської справи	24 625 386	20 931 576	85,0 %
	Львівський національний університет імені Івана Франка	527 381 212	653 231 818	123,9 %

Джерело: Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України МОН

Проаналізувавши дані з Таблиці 1, хочемо зазначити, що в порівнянні з 2021 роком обсяг фінансування мав позитивну тенденцію до зростання в даних закладах, окрім закладів вищої освіти за економічної спеціалізацією, де прослідковувалась негативна тенденція щодо зменшення державного фінансування.

Можна зробити висновок, що фінансування закладів вищої освіти державної форми власності відбувається диференційно. Оскільки, розмір державного фінансування залежить від багатьох чинників, наприклад:

- фактична кількість здобувачів вищої освіти;
- кількість науково-педагогічних працівників;
- особисті показники діяльності вищого навчального закладу , до якого.

належить показники масштабу діяльності, міжнародного визнання, регіонального забезпечення, рівень працевлаштування випускників та показник наукової діяльності тощо.

Отже, з метою удосконалення сучасного механізму фінансування закладів вищої освіти в Україні в умовах військового стану необхідно оптимізувати джерела фінансування. Оскільки, за умови фінансування ЗВО лише за рахунок державних коштів, буде обмеження самостійності навчальних закладів, що приводить до стримування розвитку та зменшення його ефективності функціонування.

Список використаних джерел

1. Красільник О. (2015) Проблеми та перспективи фінансування вищих навчальних закладів України.

Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. №2(167). С. 110-117.

2. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Розподіл коштів

з Державного бюджету між закладами вищої освіти
 URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rozpodil-koshtiv-z-derzhavnogo-byudzhetu-mizh-zakladami-vishoyi-osviti-u-2020> (дата звернення: 25.04.2023)

ПІДСЕКЦІЯ: Геодезія, землеустрій, кадастр: сучасні тенденції розвитку

УДК 528.48

Перович Л. М.,
д-р техн. наук, професор, зав. кафедри управління
земельними ресурсами
ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

**ТОЧНІСТЬ ВИЗНАЧЕННЯ НАДІЙНОСТІ ЕКСПЛУАТАЦІЇ
СВЕРДЛОВИНИ ГЕОДЕЗИЧНИМИ МЕТОДАМИ**

В процесі контролю експлуатації нафтогазових свердловин використовують геодезичні методи, зокрема геометричне нівелювання, які дозволяють визначити значення вертикальних переміщень технологічного обладнання.

Вертикальні переміщення труб колон експлуатації свердловин можуть бути одним з основних компонентів встановлення напружено-деформованого їх стану, яке обумовлене різними факторами: пластовим тиском; будовою та структурою геологічного розрізу; фізико-механічними властивостями матеріалу труб тощо.

Геодезичні виміри та отримані після їх опрацювання результати вертикальних переміщень є результуючими (інтегральними) даними, які включають в себе сукупність всіх технічних, техногенних та антропогенних чинників.

В процесі визначення вертикальних переміщень труб важливо встановити їх початковий стан розтягу (стиснення), що дасть можливість враховувати це в кінцевому результаті переміщень, і, що найголовніше, визначити напружено-деформований стан труб з врахуванням початкової напруженості.

Внаслідок розробки нафтогазових родовищ проходить зниження пластового тиску, що призводить до осідання топографічної поверхні Землі.

Основними факторами, які визначають довговічність експлуатації свердловин, є не тільки їх вертикальні переміщення, але й напруги, які виникають в них.

Визначення вертикальних переміщень повинно виконуватися з точністю, щоби їх значення були отримані із заданою імовірністю P .

Якщо $S_{\text{сп}}$ – граничне для даної інженерної споруди значення вертикальних переміщень, то ставлять таку умову, щоби гранична середня квадратична похибка його визначення не перевищувала:

$$(1) \quad m_S \leq \frac{S_{\text{сп}}}{2t},$$

де t - нормований коефіцієнт.

В свою чергу, $m_s = m_{H\sqrt{2}}$, де m_H середня квадратична похибка визначення висоти пункту дослідження в одній серії вимірів.

В основному, похибки геодезичних вимірів підпорядковані нормальному закону розподілу. При імовірності $P=997$ $t=3$. Тоді маємо:

$$(2) \quad m_H \leq 0,12S_{\text{сп}}$$

Таким чином, за формулами (1) та (2) можна визначити допустимі значення середніх квадратичних похибок вертикальних переміщень та висот нівелірних знаків при імовірності $P=0,997$ для відповідних граничних значень вертикальних переміщень $S_{\text{сп}}$.

З іншого боку, величину вертикального переміщення труби можна визначити за формулою:

$$(3) \quad \Delta L_i = \frac{N_i \cdot L_i}{E \cdot A_i},$$

де A_i – площа перерізу труб свердловин; N_i – поздовжня сила в перерізах; L_i – довжина частини труби, для якої визначають переміщення; E – модуль пружності Юнга.

Прийнявши для сталевих труб при деформації розтягу-стиску та змінному пульсуючому навантаженні із симетричним циклом

граничне напруження металу $0,36 \cdot \sigma_{\text{в}} = [\sigma]$, де $\sigma_{\text{в}}$ – довідкова границя міцності за умови

$$(4) \quad \sigma_i = \frac{N_i}{A} \leq [\sigma],$$

де $[\sigma]$ – допустимі нормалі напруження, матимемо безпечну експлуатацію труб свердловин, в іншому випадку – критичну ситуацію. Для забезпечення більш безпечної експлуатації труб вводять коефіцієнт запасу $k = 1,5 \dots 1,8$. Тоді маємо

(5)

$$[\sigma] = \frac{0,36\sigma_{\text{в}}}{k}$$

Зробимо спробу дослідити точність визначення вертикальних переміщень експлуатаційних (ліфтових) колон свердловин. Для цього використаємо вираз для визначення критичного (допустимого) значення напруги $[\sigma]$, значення якого залежить від технічних характеристик міцності труб. Нехай в якості експлуатаційної колони використана труба зовнішнім діаметром $D_z = 168$ мм та внутрішнім $D_v = 150$ мм і товщиною стінки $\delta = 9$ мм. Зауважимо, що для даного типорозміру і групи міцності модуль пружності Юнга $E = (2,0 \dots 2,1) \cdot 10^5$ МПа. Границя текучості, прийнята для сталі групи Д рівною 373 МПа. З урахуванням приведених значень

$$[\sigma] = \frac{0,38 \cdot 373 \text{ МПа}}{1,5} = 89,52 \text{ МПа}$$

Прийнявши $L = 1000$ м, $E = 2,1 \cdot 10^5$ МПа отримаємо

$$\Delta L_{\text{зр}} \leq \frac{89,52 \text{ МПа} \cdot 1 \cdot 10^5 \text{ см}}{2,1 \cdot 10^5 \text{ МПа}} = 42,63 \text{ см}$$

Звідси, при довжині експлуатаційної колони 1000 метрів граничне значення зміни її довжини не повинно перевищувати 42,63 см.

Відповідно до виразу (2) визначимо допустиме граничне значення середньої квадратичної похибки відмітки експлуатаційної колони на одній станції спостережень. Маємо

$$m_H \leq 0,12 S_{\text{зр}} \leq 0,12 \Delta L_{\text{зр}} \leq 0,12 \cdot 42,63 = 5,12 \text{ см}$$

або похибки вертикального переміщення

$$m_L \leq m_H \sqrt{2} = 5,12 \sqrt{2} = 7,24 \text{ см}$$

Таким чином, в загальному випадку можна зробити висновок, що для експлуатаційних колон свердловин висотне їх положення достатньо визначати з точністю до 1 см.

Лазарева О. В.,
д-р екон. наук, професорка кафедри управління
земельними ресурсами
ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ, ЩО СПРЯМОВАНІ НА ПІСЛЯВОЄННУ ВІДБУДОВУ ЕКОНОМІКИ

Сьогодні військова агресія Російської Федерації завдала шкоди загальному економічному розвитку, порушила процеси економічної стабілізації та призвела до скорочення виробництва продуктів харчування, а в деяких випадках і до взагалі неможливості збирання врожаю.

Тому ми не будемо розповідати про те, як землекористування насправді склалося завдяки реаліям сьогодення, а будемо конкретизувати те, що, на нашу думку, потрібно зробити для відновлення землекористування.

На нашу думку, головними цілями, спрямованими на відновлення реального економічного простору торгівлі на місцях після війни, є:

- розвиток вітчизняної науки та її інтеграція у світовий економічний простір;
- відновлення економічної діяльності та поступове розширення виробничого потенціалу товарів і послуг для населення;
- реконструкція зруйнованого та пошкодженого майна та об'єктів інфраструктури;
- повернення внутрішньо переміщених осіб в Україну та участь у відбудові української економіки;
- підтримка з боку країн ЄС та міжнародних інституцій, що сприятиме розвитку виробничих ланцюжків, спрямованих на диверсифікацію виробництва;
- реконструкція території на засадах сталого розвитку та з урахуванням Європейського Зеленого курсу, дотримання балансу між інтересами громадськості, бізнесу та довкілля;
- модернізація економіки, чисте промислове виробництво, перехід до стабільних методів ведення сільського господарства з урахуванням досвіду європейських країн;
- розробка стратегій і планів післявоєнної територіальної реконструкції з широкою участю громадськості.

В умовах розвитку нашої держави досвід європейських країн є цінним науково-практичним матеріалом для визначення цільових параметрів відновлення української економічної політики, всієї системи землекористування і, в певному сенсі, ключове місце для відновлення економіки. За сучасних умов розвитку суспільства у сфері сільськогосподарського виробництва необхідно створювати умови для виробництва високоякісної продукції та формувати якісне середовище проживання на селі.

На сьогоднішній день в українському агропромисловому комплексі суттєво знизилася платоспроможність виробників сільськогосподарської продукції, а також зменшилися їхні оборотні кошти. В аграрному секторі економіки прибутковими є лише невелика частка сільськогосподарських підприємств. Фінансові труднощі на селі призвели до призупинення інвестиційного процесу, руйнування матеріально-технічного потенціалу сільського господарства, уповільнення темпів оновлення машинно-технологічних парків, загалом погіршилась забезпеченість сільськогосподарського виробництва технікою та інженерними кадрами.

Сільське господарство, як галузь із повільним оборотом капіталу, потребує вдосконалення кредитної та податкової політики для створення умов для його нормального функціонування. У реаліях сьогодні за цих умов для припинення кризової ситуації, в якій зараз перебуває українське сільське господарство, необхідно обґрунтувати реалізацію стратегічного напрямку земельної політики, зупинити спад і забезпечити зростання виробництва, відновити внутрішній і зовнішній продовольчий ринок, здійснювати соціальний розвиток на селі, економічні перетворення.

У рослинництві необхідно пристосувати посівні площі сільськогосподарських культур до кон'юнктури ринку, щоб створити умови для збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. Воно передбачає реалізацію комплексу заходів щодо охорони та підвищення родючості ґрунтів, оптимізації землеробства за рахунок виведення еродованих земель із активних господарських циклів, застосування систем захисту ґрунтів сільськогосподарського призначення, ресурсоефективних та екологічно безпечних прийомів обробітку ґрунтів та вирощування сільськогосподарських культур.

У плані землекористування доцільно вдосконалити систему землеустрою на основі регіонального планування землекористування. Враховуючи існуючі екологічні проблеми у використанні земельних ресурсів та їх важливість для всього суспільства, необхідно ввести

певні соціальні, економічні та екологічні обмеження у використанні земель.

Важливим напрямком розвитку агропромислових комплексів є реалізація інтеграції виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції з метою підвищення ефективності виробництва та узгодження інтересів товаровиробників і переробників. З метою підвищення коефіцієнта використання земель запасу та нерозподілених земель запасу необхідно провести перерозподіл. Рекомендується продовжити роботу зі створення науково-методологічної та нормативно-правової бази міждисциплінарних систем землеустрою, земельного кадастру, реєстрації земель, моніторингу та контролю використання та охорони земель.

Потребують необхідності впровадження низка заходів, які відповідають вимогам інноваційної моделі економічного розвитку моєї країни. Основні заходи повинні бути спрямовані на:

- створення державного агентства на рівні Української національної служби географії та кадастру з управління інноваційного розвитку землекористування, яке має координувати дії всіх органів управління у реалізації державної політики у цій сфері, визначати фінансові, матеріальні, інформаційні та інші необхідні для цього ресурси;

- визначення завдань, відповідальності та повноважень виконавчих органів державної адміністрації щодо інноваційного розвитку землекористування на всіх рівнях системи управління земельними ресурсами;

- удосконалення механізмів впровадження наукових досліджень у діяльність суб'єктів господарювання земельної ділянки;

- подальше формування науково-інноваційної інфраструктури, фінансово-кредитної (інвестиційні фонди та компанії, кредитно-страхові та гарантійні установи тощо), інформаційно-аналітичної (інформаційні, консалтингові, юридичні фірми, бізнес-центри, бізнес-інкубатори, аудиторські установи), організаційної структури – технології (торговельні компанії, лізингові компанії, господарські товариства, засоби зв'язку тощо);

- формування інституційного забезпечення інноваційного процесу (організація, люди, наука і методи, моніторинг інноваційного процесу тощо) шляхом сприяння поширенню найбільш ефективних організаційно-економічних структур з точки зору виробництва та впровадження;

- створення механізмів стимулювання інноваційної діяльності, здійснення тиску на суб'єктів господарювання щодо інноваційної

діяльності шляхом застосування санкцій за використання неефективних ресурсо- та енергоємних та екологічно небезпечних технологій у землекористуванні;

– регулювання соціальної та екологічної спрямованості інновацій, попередження негативних наслідків, спричинених нецільовим використанням інновацій тощо.

Дотримання конкретних перспектив забезпечить економічну та екологічну ефективність землеустрою в конкретних сферах землекористування, сприятиме раціональному використанню земельно-ресурсного потенціалу, а також дозволить сформувати економіку землеустрою.

УДК 349.4 (477)

Мась А. Ю.,
Почесний землевпорядник України,
ст. викладач кафедри управління земельними ресурсами,
ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЗЕМЛЕУСТРОЮ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Розуміння винятковості ролі функціонування землі як головного засобу виробництва у сільському та лісовому господарстві, просторового базису здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання, взагалі об'єктивно виникає необхідність розроблення прогностичної, планувальної та проектної документації із землеустрою, в якій знайшла б відображення модель розвитку землекористування, орієнтована на задоволення соціально-економічних, культурних, екологічних та інших потреб суспільства і держави без втрати корисних споживчих властивостей землі.

Метою розвитку землеустрою на місцевому рівні є організація території сільськогосподарських підприємств з метою впорядкування сільськогосподарських угідь, що забезпечують еколого-економічну оптимізацію землекористування, розміщення виробничих будівель і споруд, визначення типів і видів сівозмін, складання схем чергування сільськогосподарських культур у сівозміні, організацію сіножаті- та пасовищезмін, розроблення системи заходів на конкретних земельних ділянках щодо збереження і поліпшення природних ландшафтів,

відведення земельних ділянок у разі їх надання, передачі, вилучення чи відчуження для інших потреб, впорядкування територій населених пунктів.

Але, хоч управлінська діяльність спрямована на здійснення відповідних перетворень у сільськогосподарському землекористуванні за допомогою відповідних програм та схем, набір цілей і засобів їх досягнення є функціонально непослідовним і не взаємообумовленим, тому не зможе забезпечити отримання заздалегідь визначених результатів.

Це вказує на мобілізацію зусиль щодо розроблення схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, територій територіальних громад, які є рушійною силою процесу раціонального використання і охорони земель. Розроблення таких схем повинно бути складовою програми розвитку земельних відносин в області з виділенням коштів на її розроблення.

Щодо методологічних положень розроблення схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, територій територіальних громад, то їх зміст повинен передбачати загальну характеристику одиниці; аналіз сучасного стану використання земель, розподіл їх за формами власності і господарювання на землі; обґрунтування обмеженого режиму землекористування; розроблення проектних пропозицій.

З вищенаведеного видно, що прийняті органами влади рішення щодо розроблення схем землеустрою є практичними кроками на шляху до реалізації комплексно-системних заходів раціонального використання і охорони земель.

Планування використання і охорони земель краще адаптувати до вироблення стратегії розвитку конкретної території, аніж розглядати планування її використання з національного рівня.

Сьогодні необхідно сформувані чіткі методологічні позиції щодо організації території сільськогосподарського землекористування, які б запобігали розвитку деградаційних процесів, забезпечували збереження і відтворення родючості ґрунту, біорізноманіття та ландшафтів, виробництво якісної сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. У зв'язку з цим, мета землеустрою полягає, перш за все, у формуванні загальнотеоретичних і методологічних основ конструювання моделі розвитку відповідної території, що забезпечує її розвиток на довгострокову перспективу. Землеустрій виступає об'єднуючою силою реалізації цілого комплексу

заходів, що забезпечують рівномірний розвиток стратегічних планів суб'єктів господарювання на землі, удосконалює закономірності розвитку землекористування, з яких виводяться принципи, способи і методи використання землі, окреслюються методологічні основи управлінської діяльності на землі. Він є важливою ланкою у здійсненні комплексу всіх заходів з організації використання, обліку, оцінки, охорони і відтворення родючості ґрунту, збереження різноманіття і ландшафтів.

За допомогою землеустрою укріплюються земельні відносини, гармонійно взаємоузгоджуються державні та місцеві інтереси, і, будучи елементом розвитку продуктивних сил, воно виступає складовою частиною суспільного способу виробництва.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що землевпорядний проєкт являє собою бізнес-план розвитку землекористування, який ініціює ефективне використання природного ресурсу і людського потенціалу, активізує залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, розширюючи можливості економічної інтеграції, детермінує сукупність і взаємодію правових, соціальних, економічних, екологічних, організаційних, культурних, технологічних та інших відносин між людьми у процесі використання і охорони землі.

Сьогодні, коли вже головним чином відбувся перерозподіл сільськогосподарських угідь між всіма учасниками земельних відносин, головна увага землеустрою зосереджена на внутрішньогосподарській організації території землекористувань.

Сучасні особливості господарської діяльності на землі, новітнє бачення процесу організації території сільськогосподарського землекористування дає підстави для розроблення і реалізації проєктів землеустрою за такою схемою:

- аналіз використання земельних ресурсів;
- функціональне зонування земель (типи та підтипи землекористування, обмеження та обтяження у використанні землі, земельні сервітути, інженерне облаштування тощо);
- впорядкування території орних земель;
- впорядкування території багаторічних насаджень;
- впорядкування території кормових угідь;
- визначення ефективності проєкту;
- перенесення в природу елементів запроєктованих заходів;
- державний та самоврядний контроль за здійсненням землеустрою.

Проведений аналіз дозволить виявити проблемні точки та визначити пріоритетні стратегії розвитку землекористування, враховуючи сильні і слабкі його сторони.

Однією із завершальних стадій здійснення проєктів землеустрою є перенесення проєкту в натуру, суть якого полягає в тому, щоб запроєктовані на плані границі і поворотні кути різних ділянок були показані і закріплені межевими знаками в натурі.

Треба зазначити, що землеустрій як ефективний інструмент управління земельними ресурсами на регіональному і місцевому рівнях вимагає чіткого дотримання всіх його регламентних позицій.

УДК 332.3:341.31

Шворак А. М.,

д-р екон. наук, професор, професор кафедри агрономії,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ КОНСОЛІДАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Кардинальні зміни земельних відносин, що склалися за час проведення земельної реформи в нашій країні, визначили новий характер і зміст соціально-економічних проблем землекористування: утворення нової земельної власності, її поділ, передача прав на земельні ділянки (паї) землекористувачам, передача земель в оренду, охорона земель і раціональне землекористування.

Землеволодіння і землекористування підприємств, організацій і громадян в процесі проведення земельної реформи отримали істотні недоліки, які ускладнюють ведення виробництва і погіршують результати виробничої діяльності. Найбільш розповсюджені з них: просторове розміщення, конфігурація, природно-кліматичні, соціально-економічні.

Для обґрунтованого усунення перерахованих вище недоліків необхідно розробляти проєкти консолідації земель сільськогосподарського призначення одночасно по групі взаємозалежних землеволодінь і землекористувань. При цьому необхідно використовувати наступні методи:

- обмін ділянками землі;
- оренди землі;

- купівлі-продажу;
- кооперації;
- утворення нових або реорганізація існуючих землеволодінь і землекористувань.

Ефективність проєктних рішень при проведенні консолідації земель сільськогосподарського призначення визначається такими показниками: рівнем фрагментації, віддаленістю від господарського центру, компактністю робочих ділянок, однорідністю земельних масивів, співвідношення затрат на проведення консолідації на 1 га консолідованих земель, економічною ефективністю консолідації земель, соціальною ефективністю консолідації земель, екологічною ефективністю консолідації земель.

Розвиток сільських територій нашої країни ще раз доводить необхідність вивчення властивостей регіонів при прийнятті управлінських рішень, адже не можна управляти будь-яким одним компонентом сільської території, будь то земельні угіддя, населення, технічна забезпеченість, без врахування складних взаємозв'язків між ними.

В ході земельної реформи, землі, що оброблялись колгоспами та радгоспами, були розпайовані і передані у власність сільським жителям. Власниками земельних часток (паїв) стали 6,9 млн. громадян. Середня частка (пай) становить 4,2 га і розміщений він здебільшого на відокремлених ділянках кількістю від 2-3 до 7. Відбулася парцеляція земель.

Сучасні господарства орієнтуються на виробництво зерна та олійних культур. Якщо в господарствах населення на 1000 га припадає майже 150 осіб, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, то у сільгоспспідприємствах – 45, а у середніх і великих – 29. У вузькоспеціалізованих агрохолдингах – приблизно 7-10 працівників. Сучасні інвестиційні мегапроєкти капіталомісткі, однак мало трудомісткі – йдеться вже про п'ять робочих місць на 1000 га. При такій постановці питання сільське населення може залишитися без ринку праці.

В результаті переорієнтації спеціалізації господарської діяльності і впровадження нових технологій робочі місця в нових агроформуваннях отримують в кращому разі п'ять відсотків працівників, які працювали раніше. Провокується масове безробіття, яке в сільській місцевості перетворилося на серйозну проблему. Катастрофічно зменшується поголів'я тваринництва, а це додаткові надходження та збільшення робочих місць. Співвідношення між товарною продукцією рослинництва і тваринництва в країнах Європи

в середньому становить 50 на 50 відсотків, а в Україні співвідношення становить 70% у рослинництві та 30% у тваринництві.

За 30 років проведення аграрної реформи необхідно проаналізувати і зважити всі допущені недоліки та прийняти чіткий план дій, який би визнав первинність соціальних і екологічних факторів над економічними, адже питання продуктивності праці вирішується набагато простіше, ніж соціальні та екологічні проблеми.

Враховуючи кризові явища сільських територій, нераціональне та неефективне використання земель сільськогосподарського призначення, часті структурні зміни Кабінету Міністрів щодо Міністерства аграрної політики України спонукають до проведення заходів державного регуляторного впливу:

- у Конституцію України ввести розділ «Основи аграрного та земельного устрою України», визначивши основою земельного та аграрного устрою України сільськогосподарські кооперативи, фермерські та особисті селянські господарства, як основу відновлення сільських територій;

- необхідно встановити граничні максимальні розміри земельних ділянок сільськогосподарського призначення, що можуть набуватися у власність однією особою, згідно європейських практик;

- невідкладним завданням для уряду є перехід до реальної політики стимулювання багатоукладного та сталого розвитку українського села;

- при розміщенні об'єктів переробки сільського господарської продукції в сільській місцевості, створити сприятливі умови для їх розвитку та створення нових робочих місць.

УДК 332.3:633

Демидова Л. М.,
директорка ТОВ «Агентство землевпорядкування та оцінки»,
м. Миколаїв, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЛІ

Земля, з її ґрунтовим і рослинним покривами, надрами та водами, займає особливе місце серед матеріальних засобів, необхідних для виробничої діяльності людей. Вона служить матеріальною базою розвитку продуктивних сил суспільства, є головною передумовою та природною основою всякого процесу виробництва.

Але, через наявну в нас сьогодні військову агресію, внаслідок високої господарської освоєності земель, екстенсивного використання ріллі, посилюються процеси їх деградації, ґрунти втрачають свою родючість, в результаті чого знижується урожайність культур, погіршується екологічна ситуація й ін.

Виходячи з вищесказаного, метою публікації є обґрунтування необхідності ефективного використання земельних ресурсів.

Головний шлях піднесення сільського господарства, генеральний напрям його розвитку полягає в раціональному використанні землі на основі врахування місцевих природних та економічних умов виробництва, впровадження поглибленої спеціалізації та науково обґрунтованої системи заходів із землеустрою, впровадження досягнень науки і передового досвіду, застосування найбільш прогресивних форм і методів організації території та сільськогосподарського виробництва в цілому.

У зв'язку з цим великого значення набуває правильне обґрунтування економічної ефективності використання землі – головного засобу виробництва в сільському господарстві.

На сьогоднішній день економічно використовувати землю означає, по-перше, одержувати більше продукції з кожного гектара при постійному забезпеченні росту продуктивних сил землі шляхом додаткових затрат; по-друге, на одиницю продукції затрачати якнайменше живої та уречевленої праці.

Одним з методологічних питань ефективного використання землі є питання про показники, що характеризують ступінь використання земельних угідь. Економічна ефективність використання землі проявляється, в першу чергу, в обсязі виробництва продукції з одиниці земельної площі. Тому показник обсягу виробництва продукції на гектар сільськогосподарських угідь (гектар посіву окремих культур) є головним при цьому аналізі.

Одним із загальних показників рівня використання землі є склад і співвідношення земельних угідь, які разом з певною формою розселення, їх специфічним територіальним розташуванням, поряд з організацією та розміщенням інших засобів виробництва і робочої сили, створюють відповідну форму земельного устрою. Але поряд з цим, важливе значення мають і природні та економічні умови.

Не менш важливим показником продуктивності землекористування та його інтенсивності і в той же час показником використання землі, що знаходиться в сільськогосподарському виробництві, є розрахунок виходу продукції на 100 га сільськогосподарських угідь, або на 100 га посіву зернових культур. Цей показник дає змогу судити про рівень

використання найважливіших угідь, тобто про ефективність використання землі при інтенсивному землеробстві.

Наступним етапом проведення дослідження є аналіз визначення зміни в динаміці посівних площ сільськогосподарських угідь в розрізі культур

Зазначимо, що одним з напрямків підвищення ефективності використання земельних ресурсів є впровадження екологічно обґрунтованих систем ведення сільськогосподарського виробництва, адаптованих до місцевих умов.

З метою підвищення ефективності використання земельних ресурсів необхідно впроваджувати заходи з вдосконалення структури посівних площ та за застосування ґрунтозахисної системи землеробства, раціональної організації угідь, вдосконалення технологій виробництва сільськогосподарських культур. Крім того, агротехнічна система ведення сільського господарства повинна відповідати природно-економічним умовам відповідної області.

Відтак, для подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва необхідним є високоефективне використання землі та підвищення її продуктивності.

Не менш важливим для ефективного використання землі в сільськогосподарському виробництві є здійснення заходів з підвищення родючості ґрунту і охорони його від ерозії, дефляції тощо.

Потрібно враховувати і те, що на стан і структуру ґрунту впливає насиченість сільськогосподарського виробництва технічними засобами, значна розораність земель, вирощування культур інтенсивного типу. Впровадження досягнень науково-технічного прогресу та інтенсивних технологій у сільському господарстві об'єктивно вимагає врахування не тільки їх позитивного впливу на земельні угіддя, а й можливих негативних наслідків, зумовлених специфічним проявом окремих засобів виробництва.

Тому, на нашу думку, основними напрямками підвищення ефективності використання землі є такі, як:

- здійснення системи заходів щодо підвищення родючості ґрунтів, їх охорона від ерозії та дефляції; доцільно запровадити економічне стимулювання землевласників та землекористувачів за поліпшення екологічного стану ґрунтів;

- міжгосподарське об'єднання землеволодінь та землекористувачів на основі об'єднання з іншими власниками землі і майна шляхом кооперування, яке включає в себе не тільки виробництво сільськогосподарської продукції, а й сервісно-

обслуговуючу та постачальницько-збутову діяльність, гарантування нормальних умов діяльності агроформуваль;

– вдосконаленні системи підвищення ефективності державного управління земельними ресурсами та землекористуванням, зокрема, розробка проєктів організації території, що передбачають новітні технології проєктування системи сівозмін, складу земельних угідь, просторово-територіальної інфраструктури та ін.

Підвищенню ефективності використання землі в сільськогосподарському виробництві сприяє інтенсифікація рослинництва за допомогою прогресивних систем ведення землеробства та технології вирощування сільськогосподарських культур, раціональна організація території землекористувань. У системі заходів щодо вдосконалення виробничих відносин та якісного оновлення продуктивних сил важливе значення набуває розвиток різних видів господарювання на основі орендних відносин.

Ці та багато інших заходів щодо підвищення ефективності використання землі можуть бути ефективно впроваджені за умови вивчення її якості, регіональних особливостей сільськогосподарського виробництва, економічних і правових умов господарювання. Реалізація зазначених заходів є основою успішного розвитку всіх галузей сільського господарства, підвищення добробуту населення і зміцнення економіки в цілому.

Основними показниками ефективності використання землі є показники, що характеризують ступінь використання земельних угідь, показники рівня використання землі, посівні площі сільськогосподарських угідь, урожайність сільськогосподарських культур та їх валовий збір, виробництво продукції в розрахунку на одну особу.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення досвіду ефективності використання землі в зарубіжних країнах з метою побудови дієвої української моделі використання земельно-ресурсного потенціалу, оздоровлення навколишнього природного середовища, збереження екологічно чистих сільських територій та відродження українського села.

Перович Л. Л.,
канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри геодезії і землеустрою
ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

Дутка Ю. М.,
студент
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

ЗАСТАВА КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Питання щодо порядку та особливостей передачі у заставу корпоративних прав упродовж останніх декількох років набуває все більшої актуальності. І хоча досі застава корпоративних прав не є ключовим інструментом забезпечення зобов'язання кредиторів порівняно з іншими видами застави (нерухомого майна, основних та оборотних засобів), тим не менш такий засіб забезпечення має право на існування та розвиток у вітчизняному правовому полі.

Що являють собою корпоративні права?

Корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації. Ці права включають правомочність (можливість) цієї особи брати участь в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) від діяльності даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Саме так корпоративні права у ч. 1 ст. 167 визначає Господарський кодекс України.

Інакше кажучи, це права особи, яка внесла свою частку (гроші, інше майно) до певної компанії. Залежно від типу компанії та способу внеску особи, вона може отримувати дохід від діяльності цієї організації або брати участь в її управлінні. Детальний перелік прав такої особи визначається у профільних законах, а також у статуті компанії.

Найбільш поширеними є випадки володіння корпоративними правами у товариствах з обмеженою відповідальністю (тоді особа, як правило, має частку в статутному капіталі товариства), а також в акціонерних товариствах (тоді особа має акції, які є цінними

паперами). Коли мова йде про передачу в заставу корпоративних прав, то власне передусім мають на увазі корпоративні права, що виникають з володіння частками в товаристві з обмеженою відповідальністю та акціонерному товаристві.

У чому ж суть застави? Відповідь знаходимо в ст. 572 Цивільного кодексу України. Так, у силу застави кредитор (заставодержатель) має право у випадку невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, задовольнити свої вимоги за рахунок заставленого майна. Причому заставодержатель має переважне право перед іншими кредиторами цього боржника (якщо інше не встановлене законом).

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про заставу» предметом застави можуть бути майно та майнові права, а саме: майно, яке відповідно до законодавства України може бути відчужено заставодавцем та на яке може бути звернено стягнення; майно, яке стане власністю заставодавця після укладення договору застави, в тому числі продукція, плоди та інші прибутки (майбутній урожай, приплід худоби тощо), якщо це передбачено договором.

Предметом застави може бути будь-яке майно (речі, гроші, цінні папери, майнові права) за виключенням тих обмежень, що встановлюються законом. Отже, застава корпоративних прав, попри свою особливість, визначену складністю інституту цих прав, отримала доволі значне поширення як спосіб забезпечення грошових зобов'язань.

Проте, у практиці забезпечення кредитних зобов'язань заставою таких прав виникають численні проблеми, пов'язані з відсутністю чіткого правового регулювання застави корпоративних прав. Велика міра правої розпливчастості у галузі застави корпоративних прав породжує досить серйозні ризики для суб'єктів цих правовідносин, що зі свого боку сповільнює використання цього активу як об'єкту забезпечення виконання зобов'язань. Сама суть застави повинна гарантувати погашення певної суми кредиту. Однак із заставою корпоративних прав такого гарантувати не можна, оскільки учасник товариства має повний обсяг своїх прав до моменту звернення стягнення на них, а значить, може приймати рішення, які можуть вплинути як на саму цінність такого майнового права, так і створити безліч перешкод для заставодержателя або затягнути процес звернення стягнення за договором застави на певний період.

Розглянемо ризики трохи докладніше.

Однією з головних проблем є те, що передчуваючи свій дефолт і маючи контроль над товариством, досить легко можна збільшити

борги перед підконтрольними особами, або здійснити відчуження активів товариства, що призведе до втрати кредитором можливості погасити борги за рахунок майна або доходів такого товариства. Необхідно чітко усвідомлювати, що вартість корпоративних прав визначається не грошовим виразом, відображеним в Статуті, а розміром всіх активів товариства з урахуванням його зобов'язань пропорційно розміру закладеної частки, тому якщо корпоративні права не підкріплені ліквідними активами товариства, то про їх вартість говорити не доводиться.

Іншою проблемою є неможливість блокування відчуження корпоративних прав. Ця проблема полягає саме в недосконалому законодавстві. Припустимо, сторони уклали договір застави корпоративних прав. Але це ніяк не заважає боржнику ускладнювати кредитору життя шляхом відчуження таких прав або заміни себе як учасника товариства на іншу особу. При посвідченні протоколів зборів учасників товариства з питань відчуження частки в статутному капіталі (і/або зміна учасників товариства) нотаріус посвідчує тільки підписи і не перевіряє обтяження, при цьому законодавство надає можливість учасникам товариства здійснити відчуження частки за договором, укладеним в простій письмовій формі. При реєстрації змін до установчих документів державний реєстратор також не перевіряє чи обтяжені корпоративні права заставою, в результаті чого ми можемо, маючи договір про заставу корпоративних прав, навіть не знати, що такі права вже належать іншій особі.

В існуючій практиці можна виділити два наступні варіанти задоволення вимог кредитором за рахунок корпоративних прав:

– виділення частини майна товариства, яка відповідає частці участі в капіталі з подальшою передачею його кредитору, або виділення цієї частки в грошовому еквіваленті з подальшою сплатою кредитору. Даний шлях нагадує порядок без заставного звернення стягнення на корпоративні права, передбачені ст. 149 Господарського кодексу України;

– отримання частки у власність і заміна учасника-заставадвця на кредитора. У разі якщо об'єкт застави – частина долі в товаристві, то даний процес досить часто може бути заблокований іншими учасниками товариства, що призведе до неможливості з боку кредитора впливати на діяльність підприємства, а тільки надасть кредитору право на отримання частини доходів від діяльності товариства.

Якщо ж між кредитором і боржником не досягнуто консенсусу, то у процесі звернення стягнення на корпоративні права шляхом

виділення частини майна товариства кредитор може зіштовхнутися з рядом проблем, таких, як відсутність можливості оцінки корпоративних прав без необхідної для цього інформації від самого товариства. Частково це можна усунути в рамках розгляду справи в суді шляхом витребування необхідних відомостей і документації; неможливістю арешту корпоративних прав, в зв'язку з чим необхідно забезпечувати позов шляхом заборони здійснення реєстраційних дій, а, отже, навіть якщо ви отримали рішення про звернення стягнення на корпоративні права – це ще не гарантує вам його успішного виконання.

Безумовно, на сьогодні питання правового регулювання застави корпоративних прав є актуальною проблемою і потребує законодавчого вирішення.

Тож, підбиваючи підсумки, варто вказати те, що у випадку, коли учасник товариства забезпечує свої зобов'язання перед третіми особами належною йому часткою у статутному капіталі товариства, такий вид забезпечення зобов'язання створює для кредитора численні проблеми, пов'язані зі зверненням стягнення на предмет застави та не є дієвим способом забезпечення зобов'язань.

УДК 332.3:341.31

Ступень Р. М.,

д-р екон. наук, доцент, в.о. завідувача кафедри геодезії і геоінформатики

Рижок З. Р.,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри геодезії і геоінформатики

Ступень О. І.,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри землеустрою
Львівський національний університет природокористування,
м. Дубляни, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ ДАНИХ ВЕГЕТАЦІЙНОГО ІНДЕКСУ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СУПУТНИКОВОГО МОНІТОРИНГУ

Супутникові спостереження за Землею є наділеними високою тимчасовою роздільною здатністю, що дозволяють отримувати дані моніторингу біофізичних параметрів рослин. Візуалізація даних спектрометра штучних супутників Землі (ШСЗ) забезпечує доступний потік даних, що вимагає точних і швидких методів обробки для

отримання інформації про ріст і урожайність сільськогосподарських культур. Вони надають унікальну можливість контролювати та оцінювати густоту посівів сільськогосподарських культур, їх структуру та врожайність із просторовою та часовою роздільною здатністю. Супутникові системи, такі як Sentinel-2, з роздільною здатністю 10 м, періодичністю щотижневого перегляду та загальнодоступними даними через платформу хмарного середовища пропонують рішення для оцінки території будь-якого землекористування.

Для дослідження рослинного покриву використовують зв'язок спектральної відбивної здатності в різних діапазонах електромагнітного випромінювання зі структурою та станом рослинності. На основі цих спектральних залежностей побудовані вегетаційні індекси, за значеннями яких можна відрізнити рослинний покрив від підстильної поверхні, а також встановлювати стан рослинності в залежності від її водності, пігментації або фотосинтетичної активності.

У дистанційному зондуванні Землі спектральні індекси є частиною методів обробки супутникових знімків, що називають мультиспектральними перетвореннями. Вони полягають у перетворенні яскравості, виміряної супутниковим датчиком, у величини, що мають значення в області навколишнього середовища. Виходячи з природи багатоспектральних супутникових даних, вони можуть описати стан навколишнього середовища. Спектральний індекс визначають, як «синтетичну, цифрову змінну, що характеризує інтенсивність або розширення надто складного природного явища, що необхідно розбити на кількість параметрів, якими можна керувати».

Для супутникових знімків виділяють основні характеристики сенсорних систем штучних супутників Землі, що визначають придатність одержаних ними даних для вирішення того чи іншого завдання, а саме спектральну, просторову, радіометричну та темпоральну розрізненість.

Спектральна розрізненість – це здатність сенсорної системи реєструвати електромагнітне випромінювання специфічного частотного діапазону, що визначають за допомогою кількості каналів штучного супутника Землі, тобто інтервалів довжини хвилі електромагнітного спектра, до яких чутливий сенсор. Умовно весь діапазон довжини хвиль, що використовують в дистанційному зондуванні Землі, можна поділити на чотири ділянки – радіохвилі, теплове випромінювання, інфрачервоне випромінювання та видиме світло. У залежності від спектральної розрізненості сенсорні системи

ШСЗ поділяють на панхромні, багато-, мультиспектральні та гіперспектральні.

Просторова розрізненість представляє розмір найменшого об'єкта земної поверхні, що розрізняють на супутниковому знімку, яка відображає розмір пікселя. Класифікацію космічних знімків за просторовою розрізненістю проводять за поділом на:

- дуже низькі – 10000-1000 м;
- низькі – 30-1000 м;
- середні – 10-30 м;
- високі – 1-10 м;
- дуже високі – 0,3-1 м.

Радіометрична розрізненість – це число можливих кодованих значень спектральної яскравості (біт) у файлі даних для кожної зони спектра ШСЗ, що визначається кількістю градації значень переходу кольорів від абсолютно «чорного» до абсолютно «білого». Його підвищення впливає на точність визначення коефіцієнтів спектрального відбиття та зниження рівня зашумленості на космічних знімках.

Темпоральна розрізненість – це проміжок часу, який минає між двома зйомками тієї самої території. Для супутників ДЗЗ її визначають за допомогою параметрів супутникової орбіти, наявної кількості парних супутників, а також ширини смуги зйомки сенсору.

Аналіз спектральної відбивної спроможності в окремих зонах спектру ШСЗ у багатьох випадках досліджень навколишнього середовища є недостатнім. Тому більш доцільним є застосування відношення або різниці відбиття сонячного випромінювання у різних зонах спектру. Показники, що характеризують співвідношення відбиття в різних каналах супутникової зйомки називають спектральними індексами, що широко застосовують при дистанційному зондуванні рослинного покриву.

Вегетаційні індекси – це спектральні індекси, що застосовують для оцінки стану рослин. Існує чимало різних вегетаційних індексів, найбільш поширеним серед яких є NDVI (Normalized Difference Vegetation Index) – нормалізований диференційований вегетаційний індекс. Це кількісний показник фотосинтетичної біомаси, що враховує червону й інфрачервону зону електромагнітного спектра. На червону зону спектра (0,62-0,75 мкм) припадає максимум поглинання сонячної радіації хлорофілом, а на ближню інфрачервону зону (0,75-1,3 мкм) – максимальне відбиття енергії клітинної структури листа.

Спектральні індекси є одним з найбільш популярних і широко вивчених продуктів дистанційного зондування Землі. Збільшення

концентрації хлорофілу листа або площі листа, згущення листа передбачають зміни в довжині хвиль – зменшення ближнього інфрачервоного спектра (NIR) і збільшення червоного спектра (RED) при визначенні NDVI.

Нормалізований диференційний індекс рослинності (NDVI) кількісно визначає рослинність, вимірюючи різницю між ближнім інфрачервоним діапазоном, що сильно відбиває рослинність, і червоним діапазоном, що її поглинає. Цей індекс також описує густоту рослинності, дозволяє здійснювати оцінку схожості, моніторинг росту рослин та обчислюється за формулою:

$$\text{NDVI} = (\text{NIR} - \text{RED}) / (\text{NIR} + \text{RED}).$$

NDVI відображає здорову зелену рослинність. Його значення варіюється від -1 до 1. Для здорової рослинності діапазон значень має становити від 0,2 до 0,8.

Застосування технологій дистанційного зондування Землі дозволяє швидко вирішувати завдання народного господарства, у тому числі вивчати і прогнозувати урожайність вирощування сільськогосподарських культур. Отримання точної просторової інформації, згідно з даними космічних знімків, без збору наземних даних дозволяє істотно скоротити фінансові та часові витрати, інтегрувати спектральні індекси в геоінформаційне програмне середовище для подальшого їхнього аналізу та інтерпретації одержаних результатів.

УДК 332.364:005.332.4(477.7)

Горгоц А. О.,
інженер-землевпорядник,
Товариство з обмеженою відповідальністю
«Український експертний центр по вимірюванню та оцінці»,
м. Миколаїв, Україна

ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Основою економічного регулювання територіальних відносин є оцінка земель сільськогосподарського призначення. Важливу роль у регулюванні земельних відносин відіграє законна ціна землі, запроваджена Законом України «Про плату за землю». Адже основні

характеристики землі мають бути враховані в системі державного економічного регулювання земельних відносин.

Слід підкреслити, що нераціональне використання земельних ресурсів в Україні призводить до різкого зниження родючості ґрунту, а також руйнування його структури, що в свою чергу призводить до розвитку збитковості сільського господарства. Тому для ефективного ведення економіки на інноваційних засадах необхідна, насамперед, достовірна інформація про природний, економічний та правовий стан земельних ресурсів, яка відображається в єдиному земельному кадастрі держави. Останній повинен містити такі відомості: реєстр використання земель, державний облік загальної кількості земель, межування земель, економічну оцінку землі. Адже наявність земельного кадастру дозволяє власнику землі та іншим зацікавленим особам отримати від компетентного органу документ, що містить правдиву інформацію про форму, місцезнаходження, призначення та розміри об'єкта нерухомого майна. Досвід інших країн показує, що система реєстрації має відповідати основним критеріям: бути орієнтованою на користувача, забезпечувати максимальну зручність, швидкість обслуговування та мінімальну вартість послуг.

Складність формування ефективної системи територіальних відносин полягає в необхідності врахування подвійного положення землі в сільському господарстві, тобто врегулювання її використання як природного компонента і як основного засобу виробництва. Таким чином, поява суперечливих завдань (збереження природних ресурсів та їх інтенсивне використання як складової виробництва) ставить перед політиками, технологами, науковцями та фахівцями завдання виробити правила землекористування, які не суперечать одне одному (тобто природні потреби та вимоги виробництва товарів), і обидві задачі вирішувалися б узгоджено. Ця вимога не завжди виконується, що породжує суперечності в системі територіальних відносин, які накопичуються і створюють проблеми. Це також підтверджує аналіз результатів реформи: масове порушення вимог раціонального та ефективного використання землі, скорочення або припинення комплексних робіт із відновлення агрохімікатів, заходів із запобігання ерозії ґрунтів та інших робіт, спрямованих на підвищення родючості ґрунту.

Важливе значення в системі земельних відносин має забезпечення стабільності прав на землю не тільки для певної території, а й для місця розташування землі в певному місті та в певних межах, що підвищує зацікавленість землекористувачів у господарських відносинах із земельними ділянками, розташованими в цих межах.

Підвищення раціональності та ефективності використання земельних ресурсів слід розглядати шляхом землеустрою.

Важливим кроком для підвищення грошової оцінки сільськогосподарських угідь може бути здійснення переорієнтації низки сільськогосподарських підприємств на вирощування екологічно чистої продукції. Для прикладу, у зарубіжних країнах органічна продукція користується великим попитом і на неї встановлюються високі ціни. Вважаємо, що в перспективі дана тенденція буде мати місце і в Україні. Для цього необхідно землі сільськогосподарського призначення сертифікувати, тобто надати їм статусу природної родючості.

Встановлення реальної, наближеної до ринку грошової оцінки необхідне, виходячи з того, що вона служить основою для нарахування податкових зборів та справляння орендної плати за використання земельних ділянок власників земельних часток (паїв). У законодавстві зазначено, що в Україні використання землі є платним. Відповідно плата за землю справляється у формі земельного податку, а також орендних виплат за використання земельних часток (паїв), які кожного року вносяться до бюджетів територіальних громад, в межах яких і знаходяться відповідні земельні ділянки.

Постійне підвищення продуктивності землі є актуальною проблемою загальнодержавного значення, яка залежить від темпів розвитку галузей народного господарства, рівню добробуту населення, економіки країни в цілому. Нині особливо актуальним є питання розробки чіткої державної політики щодо земель сільськогосподарського призначення, основних напрямів та механізмів удосконалення регулювання земельних відносин у сільському господарстві та регулювання використання земель.

Внаслідок проведення земельної реформи в Україні зросла кількість суб'єктів користування землею, суттєво змінилися форми господарювання на ній, що в певній мірі вплинуло на підвищення рівня парцеляції сільськогосподарських угідь. Зазначені обставини значно ускладнили моніторинг за раціональним використанням земельних ресурсів. Зокрема, особливого контролю за дотриманням умов раціонального землекористування потребують земельні ділянки, які передаються в оренду, особливо в короткострокову. Адже більшість орендарів, беручи в короткострокову оренду земельні ділянки у власників земельних часток (паїв), намагаються отримати якомога вищі прибутки, нехтуючи при цьому ефективними заходами, спрямованими на покращення якості ґрунтів.

Тож доцільно законодавчо встановити мінімальні строки оренди сільськогосподарських земель, які б сприяли виконанню системи заходів, спрямованих на забезпечення раціонального використання та охорони сільськогосподарських угідь. Мінімальний строк оренди сільськогосподарських земель повинен бути встановлений в межах 5-8 років.

На нашу думку, в умовах, що нині склалися, потребують необхідності здійснення таких заходів:

- удосконалення механізмів впровадження наукових досліджень у діяльність суб'єктів господарювання земельної ділянки;

- подальше формування науково-інноваційної інфраструктури, фінансово-кредитної (інвестиційні фонди та компанії, кредитно-страхові та гарантійні установи тощо), інформаційно-аналітичної (інформаційні, консалтингові, юридичні фірми, бізнес-центри, бізнес-інкубатори, аудиторські установи), організаційної структури – технології (торговельні компанії, лізингові компанії, господарські товариства, засоби зв'язку тощо);

- формування інституційного забезпечення інноваційного процесу (організація, люди, наука і методи, моніторинг інноваційного процесу тощо) шляхом сприяння поширенню найбільш ефективних організаційно-економічних структур з точки зору виробництва та впровадження;

- створення механізмів стимулювання інноваційної діяльності, здійснення тиску на суб'єктів господарювання щодо інноваційної діяльності шляхом застосування санкцій за використання неефективних ресурсо- та енергоємних та екологічно небезпечних технологій у землекористуванні;

- регулювання соціальної та екологічної спрямованості інновацій, попередження негативних наслідків, спричинених нецільовим використанням інновацій тощо.

Дотримання конкретних перспектив забезпечить економічну та екологічну ефективність землеустрою в конкретних сферах землекористування, сприятиме раціональному використанню земельно-ресурсного потенціалу, а також дозволить сформувати економіку землеустрою.

ПОРЯДОК ЗМІНИ ЦІЛЬОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬ, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У ПРИВАТНІЙ ВЛАСНОСТІ

На сьогоднішній день зміна цільового призначення земельної ділянки, що перебуває у приватній власності, проводиться без будь-яких дозволів. Для початку процедури необхідна лише нотаріально завірена заява про зміну цільового призначення земельної ділянки, підписана власником. Ця заява є основою для розробки проекту землеустрою щодо зміни цільового призначення земельної ділянки.

Відповідно до Земельного кодексу України зміна цільового призначення земельних ділянок здійснюється відповідно до проектів землеустрою, пов'язаних з їх виділенням. Щоб розробити проект землеустрою, необхідно звернутися до землевпорядної організації, що має в своєму штаті кваліфікованого інженера-землевпорядника. Перелік таких організацій можна знайти або простим пошуком в мережі інтернет, або на офіційному вебсайті Держгеокадастру, де також можна перевірити наявність дійсного сертифіката інженера-землевпорядника. Розробка проекту землеустрою здійснюється на підставі угоди, укладеної із землевпорядною організацією. За необхідності межі земельної ділянки встановлюються межовими знаками встановленого зразка. Проект просторового планування має бути виконаний у паперовій формі та у формі електронного документа. Згідно укладеного договору з організацією один примірник проекту зберігається у замовника послуги.

Відповідно до статті 50 Закону України «Про землеустрій» проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок включають:

- пояснювальну записку;
- матеріали геодезичних вишукувань та землевпорядного проектування (у разі формування земельної ділянки);
- розрахунок розміру втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва (у випадках, передбачених законом);
- розрахунок розміру збитків власників землі та землекористувачів (у випадках, передбачених законом);
- перелік обмежень у використанні земельної ділянки;

– кадастровий план земельної ділянки.

Проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок (або зміну цільового призначення декількох земельних ділянок) затверджуються органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування відповідно до повноважень, визначених статтею 122 Земельного Кодексу України.

Уповноважений орган приймає рішення про затвердження проекту та зміну цільового призначення земельної ділянки або про відмову в проведенні таких дій.

Підставою для відмови у погодженні проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки може бути лише невідповідність його положень вимогам законів та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів або ж документації із землеустрою або містобудівної документації.

Відповідно до частини четвертої статті 24 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» забороняється змінювати цільове призначення земельної ділянки, яка не відповідає плану зонування та/або детальному плану території.

Завершенням першого етапу процедури зміни цільового призначення земельних ділянок є виготовлений і погоджений проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки, тобто готовий для передачі його до місцевої ради або органу виконавчої влади для затвердження та прийняття рішення про зміну цільового призначення земельної ділянки.

Другий етап порядку зміни цільового призначення земельних ділянок передбачає:

– подання проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки до відповідного органу місцевого самоврядування чи виконавчої влади;

– розгляд та затвердження проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки;

– прийняття уповноваженим органом на підставі проекту відведення земельної ділянки рішення про зміну цільового призначення земельної ділянки, або ж відмову у такій зміні.

Відмова уповноваженого органу у зміні цільового призначення земельної ділянки або залишення клопотання без розгляду можуть бути оскаржені до суду.

Для реєстрації змін до відомостей про земельну ділянку необхідно звернутися до державного кадастрового реєстратора у територіальному (районному, міському) органі Держгеокадастру України із заявою про внесення змін до відомостей про земельну

ділянку. Зазвичай до цього органу звертається землепорядна організація, якщо інше не передбачено договором про розроблення проекту.

До заяви додається розроблений та погоджений уповноваженими органами проєкт землеустрою щодо зміни цільового призначення земельної ділянки у паперовому вигляді та у формі електронного документу.

Подана заява протягом 14 днів розглядається державним кадастровим реєстратором територіального органу Держгеокадастру у районі (місті), за наслідком чого, у разі, якщо подані документи складені вірно, державний кадастровий реєстратор вносить відомості про зміну цільового призначення земельної ділянки до Державного земельного кадастру.

Останнім етапом процедури зміни цільового призначення земельної ділянки є реєстрація прав на нерухоме майно в державному реєстрі прав на нерухоме майно (земельну ділянку). Це можна зробити, звернувшись до Центру надання адміністративних послуг.

Загальний строк розгляду поданих державному реєстратору документів складає до 5 робочих днів (не календарних!). Зі спливом вказаного строку можна буде отримати від державного реєстратора витяг з реєстру речових прав.

Водночас державна реєстрація прав проводиться державним реєстратором з метою визнання і підтвердження від імені держави фактів набуття, зміни або припинення речових прав. Тобто внаслідок проведення таких реєстраційних дій речове право набувається, змінюється або припиняється. Яскравою ілюстрацією зазначеного є ст. 125 ЗКУ, відповідно до якої право власності на земельну ділянку, а також право постійного користування та право оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав.

Після реєстрації свого права в Державному реєстрі речових прав, особа стає повноправним власником земельної ділянки та в подальшому зможе розпорядитись нею за власним розсудом (в тому числі, продати, подарувати, обміняти, тощо).

Перевірити, чи зареєстроване право в Державному реєстрі речових прав, можна, скориставшись офіційним електронним сервісом на сайті Міністерства юстиції України. Проте, на час воєнного стану в Україні, цю можливість було тимчасово відключено з міркувань державної безпеки.

Стерлев Д. В.,
викладач кафедри управління земельними ресурсами
ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

РОЗРОБКА ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БІЛОБЕРЕЖЖЯ СВЯТОСЛАВА»

Потенційні можливості парку «Білобережжя Святослава» на сьогоднішній день використовуються не повною мірою, до кінця не вивчені і не освоєні. Такі висновки можна зробити, опираючись лише на польові результати досліджень деяких озер та відгуки відвідувачів та дослідників про позитивний вплив рекреаційних ресурсів на фізичний стан людського організму з динамікою покращення.

В межах Кінбурну лише кілька грязьових озер мають значний попит, співробітники наукового та рекреаційного відділу парку проводили моніторингове дослідження, яке показало, що 50% всіх відвідувачів приїжджають саме з метою прийняття грязьових ванн. До складу земель парку входить і озеро Солонець-Тузли, грязьові відкладення якого теж наділені лікувальними властивостями, проте, про це місце мало хто знає.

Вище вже описувалася проблема неефективного використання територій, і озеро Солонець-Тузли є тому доказом. Територія озера має вдале географічне розташування, характеризується заляганням значної кількості цілющих сапропелевих грязей, солоної ропи та природної солі, до нього легко діратися – всі ці фактори вказують на те, що озеро Солонець-Тузли має високий туристично-рекреаційний потенціал.

Морська сіль, поклади якої є на озері, має унікальні властивості, в ній міститься понад сорок корисних для організму хімічних елементів, також вона має високий вміст корисного йоду. Лікувальні грязі містять сапропель, який є важливою складовою різноманітних медичних препаратів та косметичних засобів. Аналіз солі та грязі озера Українського науково-дослідного інституту курортології та фізіотерапії підтверджує їх лікувальні властивості. Лікувати ними можна різні хвороби – це і шкірні захворювання, і запальні процеси, і хвороби суглобів, і периферичної нервової системи тощо.

Через мілководдя вода в озері добре прогрівається, це сприяє активному розвитку мікроорганізмів, які після відмирання

перетворюються у групи органічних речовин, тому в грамі гязі міститься понад один мільярд мікроорганізмів. В гязі менше алергенів і більше корисних мікрокомпонентів порівняно з ропою, також наявні гази, такі як сірководень, азот, метан та інші.

До озера вже організуються поїздки та екскурсії, також приїхати туди можна самостійно, як на власному автомобілі, так і на громадському транспорті (маршрутне таксі до с. Тузли або приміськими електричками до Чорноморського узбережжя). Краєвиди місцевості біля озера не залишить нікого байдужим – утворення щільного шару солі вражають відвідувачів своїми футуристичними видами та рожевим відтінком. Часто на озері проводять фотосесії та просто милуються природою, адже навколо багато вітряків та маяків, які створюють унікальну атмосферу. Ця локація також є місцем для гніздування великої кількості птахів, воно багате за своєю природою на виняткову рослинність та неоднорідний ландшафт.

Але, крім грязьової терапії та фотосесії, інших видів дозвілля там немає, тому туристи не затримуються надовго. Глибина становить приблизно один метр, а в спекотну погоду озеро може пересохнути зовсім, тому для плавання воно непридатне. Попри красу та надзвичайність, територія озера є неосвоєною, тому відвідувачів там ніколи не буває багато. Завантаженість незначна в будь-яку пору року, але це можна змінити, якщо облаштувати територію для комфортного відпочинку та лікування. Щоб поліпшити умови для відвідувачів озера, необхідно вдатися до наступних заходів:

- облаштування туристичних маршрутів та їх відповідне обладнання;
- організація зони відпочинку для людей з обмеженими можливостями;
- організація зони відпочинку для дітей (дитячий майданчик);
- облаштування оздоровчої зони (масажні, косметологічні та фізіотерапевтичні кабінети);
- облаштування біотуалетів, роздягалень, душів та смітників;
- облаштування зони для відпочинку (лавки, навіси, альтанки тощо).

Навколо озера можна збудувати велодоріжку, по якій буде зручно пересуватися з однієї сторони озера на іншу, адже озеро в ширину приблизно 1,6 км, а в довжину 6 км. Доріжку більш оптимально прокладати через захисну дамбу, щоб іншу частину озера залишити в первозданному вигляді. По периметру озера необхідно встановити альтанки та вуличні лавки для відпочинку, біля таких зон обов'язково мають бути встановлені урни для сміття та санвузли. Деякі зони

відпочинку мають доповнюватися дитячими площадками, а зона концентрації туристів повинна бути облаштована роздягальнями та душовими кабінками. Також в найбільш людному місці мають бути встановлені масажні, косметологічні та фізіотерапевтичні кабінети, де туристи матимуть змогу отримати комплекс лікувальних послуг. Дані заходи повинні мати економічне обґрунтування (рис.).

Рис. 1. Картохема проекту перспективного розвитку території НПП «Білобережжя Святослава» на прикладі рекреаційного пункту на озері Солонець-Тузли.

Окультурення території озера може відбуватися за рахунок фінансування із загального та спеціального фондів державного бюджету. Також можуть залучатися кошти місцевих бюджетів, благодійних фондів, інвесторів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством.

Залучатися кошти можуть з різних джерел, але отримані в результаті надання платних послуг кошти є власністю парку і вилученню не підлягають, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 № 1913 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними установами природно-заповідного фонду».

Проте зароблені парком кошти повинні використовуватися для реалізації заходів по охороні території та об'єктів національного парку і впровадження рекреаційної діяльності.

Отже, адміністрація національно-природного парку «Білобережжя Святослава» має право встановити плату за відвідування території в установленому порядку. Також на території об'єкту будуть надаватися інші платні послуги, такі як:

- масаж;
- косметологічні послуги;
- фізіотерапевтичні процедури;
- оренда альтанки;
- оренда велосипедів;
- оренда рушників.

Для дітей, людей похилого віку та людей з обмеженими можливостями діятиме знижка в розмірі 35%.

Для поліпшення умов перебування на території парку необхідно виконати ще ряд завдань, які дозволять покращити рівень обслуговування відвідувачів та зберегти екологію. До таких заходів можна віднести: прибирання сміття на всій території парку; зменшення кількості транспорту, який є причиною викиду в повітря вихлопних газів; відведення води та каналізаційних вод тощо.

УДК 332.72:338.583

Ліпчук М. Б.,
викладач кафедри управління земельними ресурсами
ЧНУ ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Методам державного регулювання сільськогосподарського господарства в науковій літературі приділено достатньо велику увагу. У науковому розумінні метод є сукупністю однорідних засобів, прийомів, які застосовуються систематично під час реалізації функцій державного регулювання.

Застосування того чи іншого методу визначається характером регульованих відносин, специфікою об'єктів регулювання, компетенцією суб'єкта регулюючої діяльності, важливістю

регульованого питання, співвідношенням між суб'єктом і об'єктом. Але за будь-яких обставин застосування того чи іншого методу має бути продиктовано не суб'єктивним бажанням суб'єкта регулювання, а обумовлено науковими принципами діяльності з регулювання сільського господарства, передбачатися або дозволятися правовими нормами.

Методи не залишаються незмінними. Поєднання методів державного регулювання сільського господарства, виділення з них провідних, визначальних залежить від рівня продуктивних сил і стану виробничих відносин. Оптимальний розвиток суспільних процесів досягається за умови застосування всієї сукупності методів.

Кожен з них своєрідно впливає на учасників суспільного виробництва, діяльність органів державного регулювання сільського господарства, сільськогосподарського товаровиробництва.

Все методи державного регулювання сільського господарства традиційно діляться на загальні і спеціальні. До загальних слід віднести економічні й адміністративні. Вони реалізуються на всіх рівнях державного регулювання, спрямовані безпосередньо на виробництво сільськогосподарської продукції, можуть застосовуватися до кожного об'єкта управління.

Спеціальні методи є частиною загальних методів, які конкретизують загальні методи, і разом з іншими методами сприяють здійсненню загального регулювання сільського господарства.

Найважливішими серед методів державного регулювання сільського господарства є: переконання, дозволу, метод прямих вказівок, адміністративний, економічний, метод рекомендацій.

Метод переконання є комплексом виховних, роз'яснювальних і заохочувальних дій, які здійснюються з метою забезпечення високої організованості та дисципліни, сумлінного виконання та дотримання соціальних і технічних норм. Це – виховна робота, сприяє поглибленню працівниками власного досвіду, поширенню досягнень науки і техніки, підвищенню правової культури, моральне і матеріальне заохочення працівників.

У практиці регулювання сільського господарства державні органи все частіше застосовують метод дозволу. Основа його – посилення самостійності в діяльності господарств, значне підвищення кваліфікованості кадрів, зростання активності сільськогосподарських виробників в управлінні виробництвом. Застосовуючи метод дозволу, державні органи надають право сільськогосподарським підприємствам самостійно вирішувати те чи інше питання.

Метод прямих вказівок полягає в підготовці актів, в яких визначається конкретна поведінка, не допускає ніяких відхилень, і якими керується суб'єкт у своїй господарсько-виробничій діяльності.

Метод прямих вказівок, застосовуваний державними органами щодо сільськогосподарських підприємств, має сприяти тому, щоб їх діяльність відповідала загальнодержавним інтересам. Однак при цьому не повинно відбуватися втручання в організаторську діяльність внутрішньогосподарських органів.

У державному регулюванні сільського господарства застосовується також метод рекомендацій. Він полягає в тому, що державні органи пропонують той чи інший варіант рішення, а господарства самі визначають його прийнятність. Рекомендації, на відміну від обов'язкових розпоряджень, виконуються на принципово нових засадах внаслідок своєї авторитетності і наукової обґрунтованості.

Особливість рекомендаційної норми полягає в тому, що вона не носить обов'язкового характеру. Рекомендації, навіть якщо вони викладені у формі юридичного акту, містять положення, виконання яких юридичними санкціями не забезпечується. Тому їх не можна вважати правовими установками; вони позбавлені обов'язковості виконання. Рекомендаційна норма визначає напрями вирішення того чи іншого питання. Якщо її прийнято, вона набуває ознак внутрішньогосподарської і стає регулюючою для даного господарства.

Адміністративний і економічний методи є основними в діяльності державних органів, що регулюють сільське господарство. Вони взаємозумовлені й доповнюють один одного. Протиставляти їх не можна. Оптимальне регулювання сільським господарством досягається за умови нерозривної єдності економічних і адміністративних методів.

Адміністративні методи державного регулювання – способи і прийоми впливу на керуючу і керовану системи, їх окремі елементи з використанням відносин субпідрядності. Особливість цих методів полягає в тому, що з їх допомогою здійснюється прямий вплив на керований об'єкт; визначаються найближчі завдання останнього, порядок і терміни їх виконання, ресурси і умови роботи керованого об'єкта.

Якщо економічні методи спонукають діяти в певному напрямку, то адміністративні змушують до цього. Накази, завдання, постанови, розпорядження, вказівки характеризуються обов'язковістю виконання. Невиконання їх розглядається як пряме порушення дисципліни і супроводжується накладенням на виконавця відповідного стягнення.

Разом адміністративні методи мають не тільки самостійне значення, а є опосередкованою ланкою для здійснення інших методів, наприклад економічних. Перевага цих методів полягає в тому, що оперативність, гнучкість здійснення рішень забезпечує можливість у найкоротші терміни досягти змін у виробничому процесі.

Економічними методами можна вважати таку сукупність засобів впливу, засноване на застосуванні системи економічних стимулів (оплата праці, преміювання, ціна, собівартість, госпрозрахунок, прибуток, рентабельність, кредит тощо), які сприяють матеріальній зацікавленості і передбачають матеріальну відповідальність управлінських працівників і колективів.

Економічним методом є пільгове кредитування. Для підтримки фермерських господарств і створення стабільних умов отримання кредиту банку, використовуються кошти Українського державного фонду підтримки фермерських господарств.

В сучасних умовах економічні методи є найбільш дієвими засобами впливу на об'єкти державного регулювання, адже їх застосування дозволяє створювати економічні умови, підштовхують сільськогосподарських виробників діяти в напрямку, потрібному суспільству, вирішувати ті чи інші питання відповідно з загальнодержавними і особистих інтересів. Вони дозволяють зберегти вільний вибір поведінки.

Отже, під методами державного регулювання сільськогосподарського землекористування слід розуміти способи, прийоми, що застосовуються в процесі регулятивної діяльності органами законодавчої і виконавчої влади для вирішення завдань в сфері сільськогосподарського виробництва з метою досягнення певних результатів.

ЗМІСТ

Секція СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

ПІДСЕКЦІЯ: Розвиток бізнес середовища в умовах невизначеності

<i>Васильєв А. А.</i> Передумови формування осередків підприємців та ІТ-фахівців як фактор післявоєнного відновлення.....	3
<i>Верланов Ю. Ю.</i> Суспільно ефективний рівень корупції.....	7
<i>Горобченко О. А.</i> Основні ризики та зміни бізнесу України під час війни	11
<i>Дранус Л. С.</i> Становлення концепції бізнесу в Україні та Польщі на засадах соціальної відповідальності	15
<i>Євчук Л. А.</i> Забезпечення стійкості підприємства як складова системи управління безпекою бізнесу.....	20
<i>Нетудихата К. Л.</i> Теоретичне підґрунтя трансформації національних інноваційних систем.....	23
<i>К. Netudyhata, T. Buzhykova</i> The interaction of state and business in the process of national innovation system transformation.....	28
<i>Палехова В. А.</i> Проблеми вітчизняного ринку праці: до війни, в умовах війни та повосного відновлення.....	34
<i>Прядко І. В.</i> Особливості інноваційної політики країн світу.....	37
<i>Фертікова Т. М.</i> Діяльність суб'єктів бізнесу Миколаївської області в умовах війни.....	41

ПІДСЕКЦІЯ: Обліково-фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання

<i>Великий Ю. В.</i> Мотивація інноваційної діяльності в післявоєнний період.....	48
---	----

<i>Белінська С. М., Бутенко А. С., Гусєв М. О.</i> Аналіз ефективності використання земель сільськогосподарського призначення в умовах сучасних реалій.....	50
<i>Дранус В. В., Прокопишин О. С., Трушкіна Н. В.</i> Перспективи функціонування екологічного страхування в Україні.....	55
<i>Колеватова А. В.</i> Організація обліку підприємства: проблеми на шляху до євроінтеграції	61
<i>Руденко Н. О.</i> Можливості візуалізації даних для потреб аналізу	64
<i>Герасимчук В. Г., Вдовенко Л. О.</i> Сільські території України в контексті інвестиційної привабливості	67
<i>Ужва А. М.</i> Цифрова економіка в контексті сталого розвитку	70
<i>Гулей С. А.</i> Цифрові технології в аграрному виробництві	72
<i>Коваленко А. В., Карнова О. О.</i> Особливості фінансування закладів вищої освіти в Україні в умовах воєнного стану	75

ПІДСЕКЦІЯ: Геодезія, землеустрій, кадастр: сучасні тенденції розвитку

<i>Перович Л. М.</i> Точність визначення надійності експлуатації свердловини геодезичними методами.....	79
<i>Лазарева О. В.</i> Необхідність впровадження цілей,що спрямовані на післявоєнну відбудову економіки	82
<i>Мась А. Ю.</i> Особливості ведення землеустрою в умовах сьогодення	85
<i>Шворак А. М.</i> Економічна ефективність та соціальні аспекти консолідації земель сільськогосподарського призначення	88
<i>Демидова Л. М.</i> Ефективність використання землі.....	90
<i>Перович Л. Л., Дутка Ю. М.</i> Застава корпоративних прав як засіб забезпечення зобов'язань	94
<i>Ступень Р. М., Рижок З. Р., Ступень О. І.</i> Застосування даних вегетаційного індексу за результатами супутникового моніторингу	97
<i>Горгоц А. О.</i> Об'єктивна необхідність відновлення землекористування	100

<i>Коваль В. А.</i> Порядок зміни цільового призначення земель, що перебувають у приватній власності	104
<i>Стерлев Д. В.</i> Розробка шляхів підвищення інвестиційної привабливості національного природного парку «Білобережжя Святослава»	107
<i>Ліпчук М. Б.</i> Методи державного регулювання сільськогосподарського землекористування	110

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Редактор *О. Михайлова*. Комп'ютерна верстка *К. Гросу-Грабарчук*
Друк *С. Волинець*. Фальцювально-палітурні роботи *О. Мішалкіна*

Підп. до друку 31.05.2023
Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 6,4. Обл.-вид. арк. 5,9.
Тираж 5 прим.Зам. 6653

Видавець та виготівник: Чорноморський національний університет імені Петра Могили
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50–03–32, 8 (0512) 76–55–81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.20